

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi Euroopan unionin jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten välisestä tietojenvaihdosta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki Euroopan unionin jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten välisestä tietojenvaihdosta sekä muutettaviksi henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annettua lakia, henkilötietojen käsittelystä Tullissa annettua lakia ja henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annettua lakia. Samalla Euroopan unionin jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten välisen tietojen ja tiedustelutietojen vaihdon yksinkertaistamisesta tehdyn neuvoston puitepäätöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäätöksen soveltamisesta annettu laki kumottaisiin.

Esityksen tarkoituksena on panna täytäntöön jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten välistä tietojenvaihtoa koskeva Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi.

Ehdotetun tietojenvaihtoa koskevan lain tavoitteena on määritellä tarkat, yhteiset ja yhtenäiset säännöt, joilla varmistetaan lainvalvontaviranomaisten yhtäläinen pääsy tietoon eri jäsenvaltioissa. Laissa säädettäisiin tietojenvaihdon keskitetyn sähköisen asianhallintajärjestelmän käyttöön ottamisesta sekä EU:n lainvalvontaviranomaisen Europolin hallinnoiman suojatun tiedonvaihtoverkkosovelluksen määrittämisestä oletusarvioiseksi tietojenvaihtokanavaksi. Ehdotuksella ei lisätä uusia toimivaltuuksia lainvalvontaviranomaisille.

Muihin lakeihin tehtäisiin uudesta laista aiheutuvat tekniset muutokset.

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan pääosin 1.12.2024.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ	1
PERUSTELUT	3
1 Asian tausta ja valmistelu	3
1.1 Tausta	3
1.2 Valmistelu	3
2 EU-säädöksen tavoitteet ja pääasiallinen sisältö	4
3 Nykytila ja sen arviointi	10
4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset	14
4.1 Keskeiset ehdotukset	14
4.2 Pääasialliset vaikutukset	17
4.2.1 Taloudelliset vaikutukset	17
4.2.2 Viranomaisvaikutukset	19
4.2.3 Yhteiskunnalliset vaikutukset	20
4.2.4 Tiedonhallintavaikutukset	20
4.2.5 Perusoikeusvaikutukset	22
5 Muut toteuttamisvaihtoehdot	24
5.1 Muiden jäsenvaltioiden suunnittelemia tai toteuttamia keinoja	24
6 Lausuntopalaute	27
7 Säännöskohtaiset perustelut	31
7.1 Laki Euroopan unionin jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten välisestä tietojenvaihdosta	31
7.2 Laki henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa	47
7.3 Laki henkilötietojen käsittelystä Tullissa	47
7.4 Laki henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa	47
8 Voimaantulo	48
9 Toimeenpano ja seuranta	48
10 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys	48
LAKIEHDOTUKSET	53
1. Laki Euroopan unionin jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten välisestä tietojenvaihdosta	53
2. Laki henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain 25 §:n muuttamisesta ..	61
3. Laki henkilötietojen käsittelystä Tullissa annetun lain 23 §:n muuttamisesta	62
4. Laki henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain 35 §:n muuttamisesta	63
LIITE	64
RINNAKKAISTEKSTIT	64
2. Laki henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain 25 §:n muuttamisesta ..	64
3. Laki henkilötietojen käsittelystä Tullissa annetun lain 23 §:n muuttamisesta	65
4. Laki henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain 35 §:n muuttamisesta	66

PERUSTELUT

1 Asian tausta ja valmistelu

1.1 Tausta

Hallituksen esityksen valmisteluun on johtanut Euroopan parlamentin ja neuvoston jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten välisestä tietojenvaihdosta ja neuvoston puitepäättöksen 2006/960/YOS kumoamisesta annetun direktiivin (EU) 2023/977, jäljempänä *tietojenvaihtodirektiivi*, edellyttämä kansallinen täytäntöönpano. Tietojenvaihtodirektiivi annettiin 10.5.2023.

Tietojenvaihtodirektiivin antamiseen on johtanut se, että aikaisempi Euroopan unionin jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten välistä tietojenvaihtoa koskeva neuvoston puitepäättös 2006/960/YOS, (jäljempänä *Ruotsin puitepäättös*), ei ole ollut riittävän selkeä, eikä sillä ole kyetty varmistamaan riittävää ja nopeaa jäsenvaltioiden välistä asiaankuuluvaa tiedonvaihtoa. Rajat ylittävän rikollisuuden tehokas torjunta kuitenkin edellyttää, että toimivaltaiset lainvalvontaviranomaiset vaihtavat nopeasti tietoja ja tekevät operatiivista yhteistyötä. Tietojenvaihtodirektiivillä vahvistetaan nyt yhdenmukaiset, selkeät ja ajantasaiset säännöt ja oletusarvioinen tiedonvaihtokanava jäsenvaltioiden välisessä tiedonvaihdossa rikosten ennaltaehkäisemiseksi ja paljastamiseksi.

1.2 Valmistelu

EU-säädöksen valmistelu

Komissio antoi 8.12.2021 ehdotuksen ([KOM\(2021\) 782 final](#)) direktiiviksi jäsenmaiden lainvalvontaviranomaisten välistä tietojenvaihtoa koskeviksi uusiksi säännöiksi, joka kumoaa ja korvaa lainvalvontaviranomaisten tietojen ja tiedustelutietojen vaihdon yksinkertaistamista säädelleen neuvoston puitepäättöksen 2006/960/YOS. Euroopan talous- ja sosiaalikomitea antoi lausuntonsa ([COM\(2021\) 782 final – 2021/0411 \(COD\)](#)) ehdotuksesta 18.5.2022. Euroopan tietosuojavaltuutettu antoi [lausuntonsa](#) ehdotuksesta 8.4.2022. Euroopan parlamentti esitti kantansa direktiiviehdotukseen 1. käsittelyssä 15.3.2023 ([P9_TA\(2023\)0074](#)). Neuvosto hyväksyi parlamentin kannan 25.4.2023 ([Document ST 8638_2023_INIT](#)). Tietojenvaihtodirektiivi (EU) 2023/977 annettiin 10.5.2023.

Kansallisesti EU7-jaoston käsittely pidettiin 19.-24.01.2022. U-kirjelmä [U 8/2022 vp](#) annettiin 10.2.2022. Perustuslakivaliokunnan U-kirjelmää koskeva lausunto annettiin 10.3.2022 ([PeVL 11/2022 vp](#)). Hallintovaliokunnan U-kirjelmää koskeva lausunto annettiin 1.4.2022 ([HaVL 9/2022 vp \(eduskunta.fi\)](#)). Suuri valiokunta hyväksyi eduskunnan kannan 6.4.2022 SuVEK 41/2022 vp. Valiokunta yhtyi erikoisvaliokuntien lausuntojen mukaisesti valtioneuvoston kantaan.

Hallituksen esityksen valmistelu

Sisäministeriö asetti 7.6.2023 poikkihallinnollisen työryhmän kaudelle 15.6.2023 – 12.12.2024 (VN/14183/2023). Työryhmässä on sisäministeriön poliisiosaston, hallinto- ja kehittämisosaston, kansallisen turvallisuuden yksikön, Rajavartiolaitoksen, Tullin, Poliisihallituksen, Keskusrikospoliisin ja oikeusministeriön edustajat. Työryhmässä on kuultu valtiovarainministeriön ja Suojelupoliisin edustajia. Työryhmän tehtävänä on tukea tietojenvaihtodirektiivin täytäntöönpanon edellyttämän kansallisen lainsäädännön valmistelua

sekä varmistaa tietojenvaihtodirektiivin täytäntöönpanon edellyttämä kehittäminen ja resursointi. Tietojenvaihtodirektiivin edellyttämää järjestelmäkehitystä koskeva poliisin esiselvitys valmistui lokakuussa 2023, ja tätä koskeva julkisen hallinnon tiedonhallinnasta annetun lain (906/2019, jäljempänä *tiedonhallintalaki*) mukainen lausuntomenettely käynnistettiin 31.10.2023. Sisäministeriön poliisin esiselvitystä koskeva lausunto annettiin 30.10.2023 (VN/30478/2023-SM-2). Valtiovarainministeriön tiedonhallintalain mukainen lausunto annettiin 27.11.2023 (VN/30891/2023-VM-4). Sisäministeriö ja Poliisihallitus keskustelivat komission kanssa myös erikseen liittyen kansallisen lainsäädännön valmistelun tilaan, järjestelmäkehitykseen ja sen resursointiin. Komission kanssa on käyty myös erikseen keskustelua tietojenvaihtodirektiivin täytäntöönpanon määräajan velvoittavuudesta direktiivin edellyttämän järjestelmäkehityksen osalta. Komissio vahvisti tällöin täytäntöönpanon ensimmäisen määräajan koskevan myös tietojenvaihtodirektiivin edellyttämän järjestelmäkehityksen implementointia.

Lausuntokierros järjestettiin 7.3. – 5.5.2024.

Hallituksen esityksen valmisteluasiakirjat ovat saatavissa julkisessa palvelussa osoitteessa valtioneuvosto.fi/hankkeet tunnuksella SM029:00/2023.

2 EU-säädöksen tavoitteet ja pääasiallinen sisältö

2.1 Tietojenvaihtodirektiivin tavoitteet

Tiedonvaihdon yhdenmukainen sääntely on lakiehdotuksella täytäntöön pantavan tietojenvaihtodirektiivin pääasiallinen tavoite. Komission mukaan aikaisempi Ruotsin puitepäättös ei ole ollut riittävän selkeä, eikä sillä ole kyetty varmistamaan riittävää ja nopeaa jäsenvaltioiden välistä tiedonvaihtoa kansainvälisen, rajat ylittävän rikollisuuden torjumiseksi. Lakiehdotus muodostaisi kattavan kansallisen oikeudellisen kehyksen sen varmistamiseksi, että toimivaltaiset lainvalvontaviranomaiset voivat estää ennalta, paljastaa ja selvittää rikoksia tehokkaammin.

Tietojenvaihtodirektiivin tavoitteena on ollut luoda selkeät ja yhdenmukaistetut säännöt, joilla voidaan helpottaa eri jäsenvaltioiden toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten välistä riittävää ja nopeaa tiedonvaihtoa ja varmistaa se sekä mahdollistaa toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten mukautuminen järjestäytyneen rikollisuuden nopeasti muuttuvaan ja laajenevaan luonteeseen myös globalisaation ja yhteiskunnan digitalisaation myötä. Komissio katsoi, että näitä tavoitteita ei voitu saavuttaa pelkästään jäsenvaltioiden kansallisin toimin. Tietojenvaihtoon liittyvien yhteisten sääntöjen luominen oli komission mukaan paremmin toteutettavissa unionin tasolla. Tietojenvaihtodirektiivissä säädetään erityisesti säännöistä, jotka koskevat jäsenvaltioiden perustamille tai nimeämille yhteyspisteille esitettäviä tietopyyntöjä ja erityisesti tällaisten pyyntöjen sisältöä, tietojen toimittamista tällaisten pyyntöjen perusteella, keskitettyjen yhteyspisteiden työkieliä, pyydettyjen tietojen toimittamisen pakollisia määräaikoja sekä tällaisten pyyntöjen epäämisen perusteita. Tietojenvaihtodirektiivissä säännellään jäsenvaltion omasta aloitteesta tapahtuvaa asiaankuuluvien tietojen antamista muiden jäsenvaltioiden keskitetyille yhteyspisteille tai toimivaltaisille lainvalvontaviranomaisille sekä erityisesti tilanteita, joissa tällaisia tietoja on annettava, ja tapaa, jolla tällaisia tietoja on annettava. Tietojenvaihtodirektiivin keskeisen osan muodostaa kunkin jäsenvaltion keskitetty yhteyspistettä koskeva sääntely, joka koskee tällaisen keskitetyn yhteyspisteen perustamista tai nimeämistä ja rakennetta, tehtäviä, kokoonpanoa ja valmiuksia, mukaan lukien keskitetyn sähköisen asianhallintajärjestelmän käyttöönotto ja käyttö kaikkien tietojenvaihtodirektiivin mukaisten tehtävien hoitamiseksi.

Keskitettyä yhteyspistettä koskeva sääntely perustuu tarpeeseen yksinkertaistaa, helpottaa ja hallinnoida jäsenvaltioiden välistä tiedonkulkua nykyistä paremmin. Keskitettyjen yhteyspisteiden avulla olisi erityisesti kyettävä vähentämään tiedonkulun esteitä, jotka johtuvat toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten välisten viestintätapojen hajanaisuudesta, jotta voidaan vastata kasvavaan tarpeeseen torjua yhdessä rajat ylittävää rikollisuutta, kuten huumekauppaa, kyberrikollisuutta, ihmiskauppaa ja terrorismia (tietojenvaihtodirektiivin johdanto-osan 27 kappale).

Tietojenvaihtodirektiivissä säädetään myös oletusarvoisesta viestintäkanavasta (Europolin SIENA-sovellus), jota on käytettävä kaikessa tämän direktiivin mukaisessa tiedonvaihdossa, ja keskitetyille yhteyspisteille annettavista tiedoista, jotka liittyvät toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten väliseen suoraan tietojenvaihtoon. Kyseisellä sääntelyllä puututaan lainvalvontatietojen toimittamiseen jäsenvaltioiden välillä käytettävien viestintäkanavien määrän lisääntymisen muodostamaan ongelmaan, sillä se haittaa tällaisten tietojen riittävää ja nopeaa vaihtamista ja lisää henkilötietoihin kohdistuvaa turvallisuusriskiä (tietojenvaihtodirektiivin johdanto-osan 26 kappale).

Tietojenvaihtodirektiivi kumoaa lainvalvontaviranomaisten tietojen ja tiedustelutietojen vaihdon yksinkertaistamisesta säädelleen Ruotsin puitepäätoksen sekä Schengenin yleissopimuksen 39 ja 46 artiklan, jotka on saatettu voimaan Suomen liittymisestä tarkastusten asteittaisesta lakkauttamisesta yhteisillä rajoilla tehdyn Schengenin sopimuksen soveltamisesta tehtyyn yleissopimukseen tehdyn sopimuksen ja siihen liittyvän päätösasiakirjan eräiden määräysten hyväksymisestä annetulla lailla (1548/2001).

Tietojenvaihtodirektiivin keskeinen sisältö

Tietojenvaihtodirektiivin 1 artikla koskee sen kohdetta ja soveltamisalaa. Tietojenvaihtodirektiivissä vahvistetaan yhdenmukaiset säännöt toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten riittävälle ja nopealle tietojenvaihdolle rikosten ennalta estämistä, paljastamista tai tutkintaa varten. Tietojenvaihtodirektiivin 1 artiklan 2 kohdan mukaan tietojenvaihtodirektiiviä ei sovelleta toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten väliseen tiedonvaihtoon sellaisten rikosten ennalta estämiseksi, paljastamiseksi tai tutkimiseksi, joista säädetään nimenomaisesti muissa unionin säädöksissä. Jäsenvaltiot voivat hyväksyä tai pitää voimassa säännöksiä, joilla helpotetaan edelleen muiden jäsenvaltioiden toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten kanssa tapahtuvaa tiedonvaihtoa, jonka tarkoituksena on rikosten ennalta estäminen, paljastaminen tai tutkinta, myös jäsenvaltioiden tekemien kahden- tai monenvälisten järjestelyjen perusteella, sanotun kuitenkin rajoittamatta tietojenvaihtodirektiivin tai muiden unionin säädösten mukaisten jäsenvaltioiden veloitteiden soveltamista. Tietojenvaihtodirektiivin 1 ja 2 kohta edellyttävät täytäntöönpanoa.

Tietojenvaihtodirektiivin 1 artiklan 3 kohdassa säädetään myös siitä, mihin tietojenvaihtodirektiivi ei velvoita jäsenvaltiota. Tietojenvaihtodirektiivin ja sen täytäntöönpanolain soveltamisalan ulkopuolelle jää tietojen hankkiminen pakkokeinoin. Sen sijaan pakkokeinoin hankitut, toimivaltaisen viranomaisen saatavilla olevat tiedot voivat olla ehdotetun lain mukaisen tiedonvaihdon kohteena.

Tietojenvaihtodirektiivin ulkopuolelle jää myös tietojen säilyttäminen ainoastaan siinä tarkoituksessa, että tiedot toimitetaan muiden jäsenvaltioiden toimivaltaisille viranomaisille ja tietojen antaminen muiden jäsenvaltioiden toimivaltaisille lainvalvontaviranomaisille käytettäväksi todistusaineistona oikeudenkäynneissä. Tietojenvaihtodirektiivin 1 artiklan 3 kohdan b alakohdassa todetaan tietojen säilyttämisen osalta, ettei tietojenvaihtodirektiivi velvoita säilyttämään tietoja siinä tarkoituksessa, että ne annettaisiin muiden jäsenvaltioiden

toimivaltaisille viranomaisille. Tietojen antamisesta muiden jäsenvaltioiden toimivaltaisille viranomaisille käytettäväksi todistusaineistona oikeudenkäynneissä säädetään rikosasioita koskevasta eurooppalaisesta tutkimusmääräyksestä annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivissä 2014/41/EU sekä rikosasioita koskevaa eurooppalaista tutkintamääräystä koskevan direktiivin täytäntöönpanosta annetussa laissa (430/2017). Tietojenvaihtodirektiivin 1 artiklan 3 kohta ei edellytä erikseen täytäntöönpanoa. Tietojenvaihtodirektiivin 1 artiklan 4 momentin ensimmäisessä virkkeessä nimenomaisesti todetaan, ettei tietojenvaihtodirektiivissä säädetä oikeudesta käyttää tietojenvaihtodirektiivin mukaisesti toimitettuja tietoja todistusaineistona oikeudenkäynnistä. Kyseinen kohta ei edellytä kansallista täytäntöönpanoa.

Sen sijaan tietojenvaihtodirektiivin 1 artiklan 4 momentin toisessa virkkeessä todetaan, että tiedot toimittava jäsenvaltio voi antaa suostumuksensa tietojen käyttöön todistusaineistona oikeudenkäynneissä. Tietojenvaihtodirektiivin johdanto-osan 14 kappaleessa selvennetään 1 artiklan 4 kohdan sisältöä. Kappaleessa todetaan, että tietojenvaihtodirektiivissä ei säädetä tietojen toimittamisesta todistusaineistoksi oikeudenkäynteihin tai käyttöä todistusaineistona oikeudenkäynneissä. Tietojenvaihtodirektiivillä ei ole vaikutusta todistusaineistoa koskeviin unionin säädöksiin, kuten rikosasioita koskevasta eurooppalaisesta tutkintamääräyksestä annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviin 2014/41/EU, Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseen eurooppalaisista esittämisen- ja säilyttämismääräyksistä sähköistä todistusaineistoa varten rikosoikeudellisissa menettelyissä ja vapausrangaistusten täytäntöönpanemista varten rikosoikeudellisten menettelyjen jälkeen ja Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviin yhdenmukaisista säännöistä laillisten edustajien nimeämiseksi sähköisen todistusaineiston keräämistä varten rikosoikeudellisissa menettelyissä. Kappaleessa lisäksi selvennetään, että tietojenvaihtodirektiivin nojalla tietoja toimittavien jäsenvaltioiden olisi tietoja toimittaessaan tai sen jälkeen voitava antaa suostumus käyttää kyseisiä tietoja todistusaineistona oikeudenkäynneissä, vaikka sitä ei niiltä tietojenvaihtodirektiivin nojalla vaadita, myös jos kansallisessa lainsäädännössä näin edellytetään, käyttämällä jäsenvaltioiden välisiä voimassa olevia oikeudellista yhteistyötä koskevia välineitä.

Tietojenvaihtodirektiivin 2 artikla sisältää sen 1–8 kohdassa usean määritelmän, joihin kuuluvat: toimivaltainen viranomainen, nimetty lainvalvontaviranomainen, vakava rikos, tieto, saatavilla oleva tieto, suoraan saatavilla oleva tieto, välillisesti saatavilla oleva tieto ja henkilötieto. Kyseinen artikla edellyttää täytäntöönpanoa.

Tietojenvaihtodirektiivin 3 artikla sisältää tietojenvaihdon periaatteet, jotka jäsenvaltion on varmistettava kaikessa direktiivin mukaisessa tietojenvaihdossa. Kyseisen 3 artiklan mukaan nämä ovat saatavuusperiaate, yhtäläisen pääsyn periaate, luottamuksellisuusperiaate, tietojen omistajuuden periaate sekä tietojen luotettavuuden periaate. Kyseinen artikla edellyttää täytäntöönpanoa.

Tietojenvaihtodirektiivin 4 artikla koskee keskitetyille yhteyspisteille esitettäviä tietopyyntöjä. Artiklan 1 kohdassa säädetään nimettyjä lainvalvontaviranomaisia koskevan luettelon ja siihen sisältyvien myöhempien muutosten toimittamisesta komissiolle. Kohta ei edellytä täytäntöönpanoa. Samassa kohdassa säädetään myös tietopyyntöä koskevan kopion toimittamisesta kansalliselle keskitetylle yhteyspisteelle. Kohta edellyttää täytäntöönpanoa.

Tietojenvaihtodirektiivin 4 artiklan 2 kohta sisältää kansallista liikkumavaraa koskien mahdollisuutta säätää poikkeuksista kopion lähettämistä koskevasta velvoitteesta. Kopion lähettämistä koskevaa liikkumavaraa sisältyy useaan tietojenvaihtodirektiivin artiklaan. Poikkeukset on lueteltu tyhjentävästi. Jäsenvaltiot voivat sallia, että kopion lähettamisestä voidaan poiketa, jos se vaarantaisi yhden tai useamman seuraavista: a) vireillä oleva erittäin

arkaluonteinen tutkinta, jossa tietojen käsittely edellyttää asianmukaista luottamuksellisuuden tasoa; b) terrorismitapaukset, joihin ei liity hätä – tai kriisitilannetta; c) yksilön turvallisuus.

Tietojenvaihtodirektiivin 4 artiklan 3 kohdassa asetetaan edellytykset sille, millä perusteella tietopyyntö voidaan esittää toisen jäsenvaltion keskitetylle yhteyspisteelle. Näihin sisältyvät tietojen tarpeellisuus ja oikeasuhtaisuus tietojenvaihtodirektiivin tarkoituksen saavuttamiseksi sekä se, että tiedot ovat kyseisen jäsenvaltion saatavilla. Kohta edellyttää täytäntöönpanoa.

Tietojenvaihtodirektiivin 4 artiklan 4 kohdassa säädetään tietopyyntöjen kiireellisyyttä koskevat kriteerit (a-d alakohdat). Kyseinen kohta edellyttää täytäntöönpanoa.

Tietojenvaihtodirektiivin 4 artiklan 5 kohta koskee tietopyyntöjen velvoittavaa vähimmäissisältöä (a – f alakohda). Kohta edellyttää täytäntöönpanoa.

Tietojenvaihtodirektiivin 4 artiklan 6 kohta koskee kieltä, jolla tietopyyntö esitetään toisen jäsenvaltion keskitetylle yhteyspisteelle. Suomen keskitetty yhteyspiste hyväksyy suomen, ruotsin ja englannin kielen. Englannin kieli sisältyy muiden jäsenvaltioiden keskitettyjen yhteyspisteiden direktiivin 11 artiklan mukaiseen kieliluetteloon. Kohta ei edellytä täytäntöönpanoa.

Tietojenvaihtodirektiivin 5 artikla koskee tietojen toimittamista keskitetyille yhteyspisteille esitettyjen pyyntöjen perusteella. Artiklan 1 kohdassa säädetään velvoittavista määräajoista. Kohta on täytäntöön pantava.

Artiklan 2 kohta liittyy tietojenvaihtodirektiivin 9 artiklaan, jossa säädetään tietojen toimittamista koskevasta kansallisen lainsäädännön edellyttämästä tuomioistuimen luvasta. Suomen lainsäädännössä ei edellytetä tuomioistuimen lupaa tietojenvaihtodirektiivin mukaiselta tiedonvaihdolta, joten kohta ei edellytä täytäntöönpanoa.

Tietojenvaihtodirektiivin 5 artiklan 3 kohdan 1 alakohta liittyy tietojen toimittamista koskevaan kielivaatimukseen. Kohta ei edellytä täytäntöönpanoa. Tietojenvaihtodirektiivin 5 artiklan 3 kohdan 2 alakohta koskee kopion lähettämistä tietopyynnöistä. Kohta on täytäntöön pantava. Tietojenvaihtodirektiivin 5 artiklan 3 kohdan 3 alakohta sisältää kansallista liikkumavaraa koskien mahdollisuutta säätää poikkeuksista kopion lähettämistä koskevasta velvoitteesta.

Tietojenvaihtodirektiivin 6 artikla koskee tietopyyntöjen epäämistä. Tietopyynnöstä voidaan kieltäytyä tietojenvaihtodirektiivin 6 artiklan 1 kohdan 1 alakohdan mukaan vain perusteilla, jotka on lueteltu tyhjentävästi artiklan a – f kohdassa. Säännös on täytäntöön pantava. Kyseisen artiklan 2 alakohdassa säädetään huolellisuusvelvoitteesta ja alakohdassa 3 siitä, mitä osaa tiedoista tietopyyntöjen epääminen koskee. Kyseiset alakohdat eivät edellytä täytäntöönpanoa.

Tietojenvaihtodirektiivin 6 artiklan 2 kohta koskee tietopyyntöjen epäämistä ja sen perusteluista ilmoittamista. Kohta on täytäntöön pantava.

Tietojenvaihtodirektiivin 6 artiklan 3 kohdan 1 alakohta koskee selvennysten tai täsmennysten pyytämistä, kun kysymyksessä on tietopyyntöjen epääminen. Kyseisen artiklan 2 alakohta koskee määräaikojen keskeyttämistä, kun selvennys- tai täsmennyspyyntö on vastaanotettu. Kohta on täytäntöön pantava.

Tietojenvaihtodirektiivin 6 artiklan 4 kohta koskee tietopyyntöjen epäämiseen, perusteluihin ja selvennys- tai täsmennyspyyntöihin liittyviä kieliä. Kohta ei edellytä täytäntöönpanoa.

Tietojenvaihtodirektiivin 7 artikla koskee tietojen oma-aloitteista toimittamista. Artiklan 1 kohdassa säädetään jäsenvaltioiden oma-aloitteisesta tietojen toimittamisesta, jos on objektiivisia perusteita uskoa, että tiedot voisivat olla merkityksellisiä muille jäsenvaltioille rikosten ennalta estämistä, paljastamista tai tutkintaa varten. Kohta sisältää kansallista liikkumavaraa.

Tietojenvaihtodirektiivin 7 artiklan 2 kohdassa säädetään tietojen toimittamista koskevasta velvoitteesta, jos kyseiset tiedot voisivat olla merkityksellisiä muille jäsenvaltioille vakavien rikosten ennalta estämistä, paljastamista tai tutkintaa varten. Velvoitetta ei ole, jos kysymyksessä ovat 6 artiklan 1 kohdan c alakohdan (tuomioistuimen luvan epääminen) tiedot tai 6 artiklan 1 kohdan f alakohdan tiedot (on objektiivisia perusteita olettaa, että pyydettyjen tietojen toimittaminen olisi i) pyynnön vastaanottaneen jäsenvaltion keskeisten kansallisten turvallisuusetujen vastaista tai vahingoittaisi niitä; ii) vaarantaisi vireillä olevan rikostutkinnan onnistumisen tai yksilön turvallisuuden; iii) vahingoittaisi perusteettomasti oikeushenkilön tärkeitä suojattuja etuja). Kohta edellyttää täytäntöön panoa.

Tietojenvaihtodirektiivin 7 artiklan 3 kohdan 1 alakohdassa säädetään kielivaatimuksista tietoja toimitettaessa. Alakohta ei edellytä täytäntöönpanoa. Artiklan 2-3 alakohdassa säädetään kopion toimittamista koskevasta vaatimuksista, jotka on täytäntöön pantava.

Tietojenvaihtodirektiivin 7 artiklan 4 kohta sisältää kansallista liikkumavaraa koskien mahdollisuutta säätää poikkeuksista kopion lähettämistä koskevasta velvoitteesta.

Tietojenvaihtodirektiivin 8 artikla koskee suoraan toimivaltaisille lainvalvontaviranomaisille esitettyihin pyyntöihin perustuvaa tietojenvaihtoa. Artiklan 1-2 kohta koskee kopion lähettämistä tietopyynnöistä. Kohdat on täytäntöön pantava. Artiklan 3 kohta koskee mahdollisuutta säätää poikkeuksesta kopion lähettämistä koskevasta 1-2 kohdan velvoitteista. Kohdat edellyttävät täytäntöönpanoa.

Tietojenvaihtodirektiivin 9 artikla koskee kieltoa vaatia tuomioistuimen lupaa tietojenvaihtodirektiivin mukaisten tietojen toimittamiseksi toisen jäsenvaltioiden keskitetyille yhteyspisteille tai toimivaltaisille lainvalvontaviranomaisille, jos sen kansallisessa lainsäädännössä ei edellytetä tällaista tuomioistuimen lupaa vastaavien tietojen toimittamiseksi jäsenvaltion sisällä. Artiklan 2-3 kohdassa asetetaan edellytyksiä tilanteissa, joissa tuomioistuimen lupa on mahdollista vaatia. Artikla ei edellytä täytäntöön panoa.

Tietojenvaihtodirektiivin 10 artikla koskee henkilötietoja sisältäviä tietoja koskevia lisäsääntöjä (a-c kohta). Artikla edellyttää täytäntöön panoa.

Tietojenvaihtodirektiivin 11 artikla koskee kieliluetteloita. Artikla ei edellytä täytäntöön panoa, vaan kieliluettelo toimitetaan komissiolle tehtävän notifikaation mukana.

Tietojenvaihtodirektiivin 12 artikla koskee tietojen toimittamista Europolille tietojenvaihtodirektiivin mukaisesti. Artiklan 1 kohdan mukaisesti tietoja toimitettaessa on arvioitava tapauskohtaisesti ja Europol-asetuksen 2016/794 7 artiklan 7 kohtaa noudattaen, onko Europolille lähetettävä kopio tietopyynnöstä tai toimitetuista tiedoista, siltä osin kuin tiedot, joihin viestintä liittyy, koskevat rikoksia, jotka kuuluvat Europol-asetuksen 3 artiklassa vahvistettujen Europolin tavoitteiden puitteisiin. Kyseisen artiklan 2 kohdassa edellytetään, että kopiota lähetettäessä on ilmoitettava asianmukaisesti tietojen käsittelyn tarkoitus ja kyseisen käsittelyn mahdolliset rajoitukset Europol-asetuksen 19 artiklan mukaisesti. Kohdassa säädetään myös tietojen omistajuuden periaatteen noudattamisesta. Artikla edellyttää täytäntöön panoa.

Tietojenvaihtodirektiivin 13 artikla koskee suojattua viestintäkanavaa, eli Europolin suojatun tiedonvaihdon verkkosovelluksen (SIENA-sovellus) velvoittavaa käyttöä oletusarvoisena viestintäkanavana kaikessa tietojenvaihtodirektiivin mukaisessa tietojenvaihdossa. Artiklassa säädetään tyhjentävästi ne poikkeukset, jolloin SIENA-sovelluksen käytöstä voi poiketa. Artiklan 1-2 kohta edellyttää täytäntöön panon. Artiklan 3 kohta mobiililaitteyhteysistä SIENA-sovellukseen ei edellytä täytäntöön panoa.

Tietojenvaihtodirektiivin 14 artikla koskee keskitettyjen yhteyspisteiden perustamista tai nimeämistä sekä tehtäviä ja valtuuksia. Artikla edellyttää täytäntöön panoa. Ilmoittamisvelvollisuutta koskeva 4 kohta ei edellytä täytäntöön panoa vaan tehdään notifikaation yhteydessä ja tarvittaessa myöhemmin Suomen EU-edustuston kautta.

Tietojenvaihtodirektiivin 15 artikla koskee keskitetyn yhteyspisteen rakennetta, kokoonpanoa ja sen työntekijöiden koulutusta. Artiklan 1 ja 3 kohta edellyttävät täytäntöön panoa.

Tietojenvaihtodirektiivin 16 artikla koskee keskitettyä asianhallintajärjestelmää. Artiklan 1 kohta sisältää asianhallintajärjestelmän velvoittavat vähimmäisvaatimukset (a-h –kohta). Näistä järjestelmään kirjattavia tietoja koskevat kohdat a-c on täytäntöön pantava. Näistä järjestelmäkehitystä koskevat kohdat d – f alakohdan (ristiintarkastus, jatkotoimet tietojen toimittamista koskevien määräaikojen noudattamiseksi sekä yhteentoimivuus SIENA-sovelluksen kanssa) sisältävät olennaisesti järjestelmäkehitystä, eikä järjestelmäkehityksestä sinänsä ole ollut tapana säätää kansallisessa lainsäädännössä järjestelmäkehitykseen sisältyvän jatkuvan kehittämisnäkökulman vuoksi. Ne ovat kuitenkin keskeinen osa sähköistä keskitettyä asianhallintajärjestelmää ja sisältyvät tietojenvaihtodirektiivin harmonisoivaan sääntelyyn. Sellaisina niiden täytäntöönpano koskee kansallisia viranomaisia täysimääräisesti, ja täytäntöönpanotoimet raportoidaan komissiolle tehtävän notifikaation osana 12. joulukuuta 2024 mennessä. 1 artiklan g-h alakohta on täytäntöön pantava.

Saman artiklan 2 kohta asianhallintajärjestelmän tietoturvasuhteiden vaatimuksista ja riskien hallinnasta ei edellytä täytäntöön panoa, koska tietojenvaihtodirektiivin vaatimukset toteutuvat jo voimassa olevan sääntelyn kautta.

Saman artiklan 3-4 kohta koskee henkilötietojen säilyttämisen edellytyksiä ja määräaikoja, sekä niiden poistamista. Kyseiset kohdat on täytäntöön pantava.

Tietojenvaihtodirektiivin 17 artikla koskee keskitettyjen yhteyspisteiden välistä yhteistyötä. Artikla ei edellytä täytäntöönpanoa.

Tietojenvaihtodirektiivin 18 artikla koskee vuosittaista tilastointivelvoitetta tietojenvaihtodirektiivin mukaisesta tietojenvaihdosta muiden jäsenvaltioiden kanssa. Artiklan 1-2 kohta edellyttää täytäntöön panoa. Artiklan 3 kohta ei edellytä täytäntöönpanoa, sillä se koskee komissiota.

Tietojenvaihtodirektiivin 19 artikla koskee raportointia. Siinä asetetaan komissiolle velvoitteita, eikä se edellytä kansallista täytäntöönpanoa.

Tietojenvaihtodirektiivin 20 artikla koskee Schengenin sopimuksen soveltamisesta tehdyn yleissopimuksen muutoksia. Artikla ei edellytä kansallista täytäntöönpanoa.

Tietojenvaihtodirektiivin 21 artikla koskee Ruotsin puitepäättöksen kumoamista. Artikla ei edellytä kansallista täytäntöönpanoa.

Tietojenvaihtodirektiivin 22 artikla koskee saattamista osaksi kansallista lainsäädäntöä. Tietojenvaihtodirektiivin määräajat sitovat kansallisia viranomaisia siten, että tietojenvaihtodirektiivin edellyttämät lait, asetukset ja hallinnolliset määräykset on saatettava voimaan tietojenvaihtodirektiivin mukaisissa määräajoissa.

Tietojenvaihtodirektiivin 23 artikla koskee voimaantuloa, eikä se edellytä kansallista täytäntöönpanoa.

3 Nykytila ja sen arviointi

Yleiset huomiot

U-kirjelmän (U 8/2022 vp) mukaan EU:n lainvalvontaviranomaisen Europolin vuoden 2021 vakavan ja järjestäytyneen rikollisuuden uhka-arvion (nk. SOCTA) mukaan lähes 70 % järjestäytyneen rikollisuuden aktiivisista verkostoista toimii useammassa kuin kolmessa EU:n jäsenvaltiossa. Nämä verkostot toimivat rajat ylittävän rikollisuuden eri toimialoilla, mm. huumausainekaupassa, omaisuusrikollisuudessa, ihmiskaupassa ja laittoman maahantulon järjestämisen parissa. Vaikka kansalliset viranomaiset ovat etulinjassa järjestäytyneen rikollisuuden ja terrorismin torjunnassa, on unionin tason toimilla ja globaaleilla kumppanuuksilla merkittävä rooli tehokkaan yhteistyön ja tiedonvaihdon edistämisessä.

Lainvalvontaviranomaisten tietojenvaihtoa tuetaan erinäisillä unionitason työkaluilla, kuten mm. Schengenin tietojärjestelmällä (SIS), jonka avulla vaihdetaan reaaliaikaisesti tietoa etsityistä ja kadonneista henkilöistä ja tavaroista. Tämän lisäksi Prüm-mekanismin perusteella vaihdetaan biometrisiä tietoja ja tietoja ajoneuvorekistereistä rikosten ennalta ehkäisemiseksi ja niiden tutkimiseksi. Ruotsin puitepäätöksellä täydennettiin edellä mainittuja työkaluja. Sen avulla määriteltiin unionin lainvalvontaviranomaisten tietojenvaihdolle horisontaaliset säännöt liittyen esimerkiksi tiedonvaihdon määräaikoihin.

Komissio on kuitenkin arvioinut, ettei puitepäätöksellä ole EU-tasolla kyetty varmistamaan riittävää tiedonvaihdon tasoa. Tehdyt arvoinnit ovat osoittaneet, että Ruotsin puitepäätös ei ole riittävän selkeä, eikä sillä varmisteta riittävää ja nopeaa jäsenvaltioiden välistä asiaankuuluvien tiedonvaihtoa. Suomessa Ruotsin puitepäätöksen täytäntöönpanolain on katsottu olevan voimassa ja soveltuvan, vaikka siihen ei olisikaan nimenomaisesti vedottu ja on pidetty tärkeänä, että puitepäätöksen täytäntöönpanon myötä kansainvälisen poliisitietojenvaihdon yleiset periaatteet on viety kansalliseen lainsäädäntöön. Näiden yleisten periaatteiden osalta nyt käsillä oleva tietojenvaihtodirektiivi ei tuo muutoksia. Komission arvioinneista käy myös ilmi, että kyseistä Ruotsin puitepäätöstä ei juurikaan käytetä, mikä johtuu osittain siitä, että Schengenin sopimuksen soveltamisesta tehdyn yleissopimuksen ja kyseisen Ruotsin puitepäätöksen soveltamisalat ovat käytännössä epäselvät. Haasteelliseksi on komission mukaan koettu myös se, ettei jäsenvaltioilla välttämättä ole käytössään selkeitä rakenteita (esim. tietojenvaihdon keskitetty asiointipiste) tukemassa tehokasta ja toimivaa tietojenvaihtoa. Tämän lisäksi lainvalvontaviranomaiset ovat käyttäneet eri tiedonvaihtokanavia, mikä on voinut johtaa päällekkäisiin tietopyyntöihin.

Ruotsin puitepäätös ja sen kansallinen täytäntöönpanolaki, Euroopan unionin jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten välisen tietojen ja tiedustelutietojen vaihdon yksinkertaistamisesta tehdyn neuvoston puitepäätöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäätöksen soveltamisesta annettu laki (26/2009, jäljempänä *Ruotsin puitepäätöksen täytäntöönpanolaki*), ovat luoneet Suomen lainvalvontaviranomaisille edellytykset muiden EU-alueen lainvalvontaviranomaisten kanssa käytävään tiedonvaihtoon. Suomessa ei ole keskitettyä tietojenvaihdon järjestelmää. Keskusrikospoliisissa on tällä hetkellä

kolme erillistä kansainväliseen tiedonvaihtoon käytettävää asianhallintajärjestelmää, minkä lisäksi asiankäsittelyä tapahtuu Sharepoint-alustalla. Keskusrikospoliisin käyttämät asianhallintajärjestelmät ovat:

- SIRENE-toimistossa käytetään Advaniaa, joka on ainoastaan Schengen-etsintäkuulutuksiin liittyvään tietojenvaihtoon tarkoitettu asianhallintajärjestelmä. Osa etsintäkuulutuksiin liittyvästä asiankäsittelystä kirjataan lisäksi KASI-järjestelmään ja SharePoint-alustalle;

- Matkustajatietoyksikössä (Passenger Information Unit PIU) on käytössä MAKE, jota käytetään matkustajatietojen käsittelyssä;

- Tiedusteluosaston käytössä on KASI, joka on alun perin määritelty yhteiseksi asianhallintajärjestelmäksi kaikelle kansainväliselle viestinvaihdolle. Järjestelmään kirjataan muun muassa Interpol-, ja osa Europol -tietojenvaihdon SIENA-viesteistä, eurooppalaiset ja pohjoismaiset pidätysmääräykset, eurooppalaiset tutkintamääräykset, Prüm-asiat, rajan yli jatkuvat tarkkailut, kuolinviestit sekä kansainväliseen tietojenvaihtoon liittyvä operatiivinen viestiliikenne. KASI:iin kirjataan myös osa Schengen-etsintäkuulutuksiin liittyvästä tietojenvaihdosta, kuten esimerkiksi eurooppalaiset pidätysmääräykset ja niihin liittyvä tietojenvaihto sekä pidätysmääräysten käännökset. KASI perustuu VITJA:n tavoin SIEBEL – asiakkuudenhallintajärjestelmään, ja se on jo elinkaarensa loppupuolella.

Keskusrikospoliisi toimii kansainvälisen poliisiyhteistyön kansallisena keskuksena Suomessa. Keskusrikospoliisin Viestiliikennekeskus (front desk) huolehtii poliisin kansainvälisen tietojenvaihdon ympärivuorokautisesta viestiliikennepäivystyksestä, myös muun kuin Ruotsin puitepäätöksen kattaman tietojenvaihdon osalta. Viestiliikennekeskus toimii useiden EU-asetusten ja kansainvälisten sopimusten edellyttämänä yhteispisteenä sekä hoitaa SIRENE-toimistolle kuuluvat tehtävät. Viestiliikennekeskuksessa työskentelee tällä hetkellä 39 henkilöä operatiivisissa tehtävissä. Henkilöstön määrään vaikuttaa myös se, että kysymyksessä on ympärivuorokautinen palvelu. Viestiliikennekeskuksen lisäksi pyyntöjä käsitellään virka-aikana myös Oikeus- ja virka-apuyksikössä (back office), jossa työskentelee tällä hetkellä 24 henkilöä, joista noin puolet hoitaa muiden tehtävien lisäksi myös Ruotsin puitepäätöksen mukaisia tehtäviä. Muut tehtävät koostuvat mm. eurooppalaisiin tutkintamääräyksiin, oikeusapupyyntöihin, kolmansien maiden kanssa tehtävään tietojenvaihtoon sekä poliisitutkintaan kuuluvien toimenpiteiden suorittamisesta. Etenkin kiireettömien pyyntöjen osalta määräaikoihin on tulossa nykytilaan kiristys, sillä tietojenvaihtodirektiivi edellyttää, että pyyntöihin vastataan muissa kuin kiireellisissä tapauksissa seitsemän päivän määräajassa. Nykytilanteessa on useimmiten sovellettu 30 päivän määräaikaa, eikä Ruotsin puitepäätökseen ole käytännössä useinkaan vedottu.

Luotettavan tilastotiedon saaminen tietojenvaihtodirektiivin soveltamisalaan jatkossa kuuluvien pyyntöjen lukumääristä on nykyisellään hankalaa useiden eri tietojärjestelmien hajanaisuuden ja osittaisen päällekkäisyyden johdosta. Vuonna 2023 Suomeen saapui ulkomailta yhteensä noin 100 000 viestiä Europolin SIENA-, INTERPOL- ja SIRENE- kanavilla. Suomesta puolestaan lähti yhteensä hieman yli 13000 viestiä ulkomaille. Lukemat sisältävät EU-jäsenvaltioiden ja myös kolmansien maiden lainvalvontaviranomaisten kanssa tehtävän tietojenvaihdon. EU:n lainvalvontaviranomaisten välinen yhteistyö on jo nyt erittäin merkittävässä roolissa poliisin kansainvälisessä yhteistyössä. Lähtevistä viesteistä noin 90 % oli osoitettu toisille EU-jäsenvaltioille.

Lainvalvontaviranomaisten kansainvälistä tietojenvaihtoa tekevät Keskusrikospoliisin lisäksi myös Tulli ja Rajavartiolaitos. Lisäksi SIENA - viestintä on poliisissa hajautettu myös poliisipiirien tehtäväksi. Millään näistä toimijoista ei tällä hetkellä ole omaa kansainvälisten

lainvalvonta-asioiden asiankäsittelyjärjestelmää. Viestien kirjautuminen Keskusrikospoliisin järjestelmään tapahtuu vain, mikäli viestit lähetetään Keskusrikospoliisin Viestiliikennekeskuksen kautta. Tällä hetkellä on epäselvää, minne muu viestintä kirjataan. Usea järjestelmä, erilaiset toimintamallit ja yhtenäisten kirjauskäytäntöjen puuttuminen eivät kuitenkaan täysimääräisesti tue tehokasta ja nopeaa tietojenvaihtoa.

Tulli

Tullin tehtävänä on rikostorjuntaviranomaisena huolehtia tullirikosten estämisestä ja paljastamisesta sekä suorittaa tullirikosten esitutkintaa. Tulli vastaa tullirikostorjunnasta siten kuin rikostorjunnasta Tullissa annetussa laissa ja muualla laissa säädetään. Tulli on esitutkintalaissa tarkoitettu esitutkintaviranomainen. Vuonna 2023 Tullin tietoon tuli kaikkiaan 6 245 rikosasiaa ja Tullin rikostorjunnan vaikuttavuuden tulos oli yhteensä 88 miljoonaa.¹ Tullirikostorjunnassa tehokkaalla tietojenvaihdolla eri EU-jäsenvaltioiden kesken on suuri merkitys.

Tullille saapuneet pyynnöt perustuvat hyvin harvoin Ruotsin puitepäätökseen. Kuten yllä todetaan, puitepäätöstä ei lopulta ole laajalti käytetty perusteena Euroopan unionin viranomaisten välisessä tietojenvaihdossa.

Ruotsin puitepäätöksen kansallisen täytäntöönpanolain 5 §:n mukaan tiedot luovutetaan henkilötietojen käsittelystä Tullissa annetun lain (650/2019, jäljempänä *Tullin henkilötietolaki*) 23 §:ssä säädettyihin edellytyksiin. Tietojen luovuttamista koskevaan päätöksentekoon sovelletaan, mitä Tullin henkilötietolain 26 §:ssä ja muualla laissa säädetään. Tullin henkilötietolain 23 §:ssä viitataan jo vakiintuneisiin Euroopan unionin tietosuojasäädöksiin implementointineen luovuttamisen edellytysten harkinnan pohjana. Pääsääntöisesti katsotaan, että tässä määriteltyjen viranomaisten osalta tietoturva ei vaarannu ja saapuvat pyynnöt vertautuvat aikaisempiin niin, että uuden tyyppisessä tilanteessa tiedon käyttötarve harkitaan erityisen tarkasti ennen luovutusta. Ehdotetun lain kannalta on huomattava, että Ruotsin puitepäätöksen kansallisessa täytäntöönpanolaissa ei viitata Tullin henkilötietolain 25 §:n, jossa säädetään tietojen luovuttamisesta Europolille. Tulli käyttää valtaosin AFIS -järjestelmää ja sekä suojattuja että osiin jaettuja sähköposteja tietojenvaihdossa. Tulli käyttää samalla myös SIENA-sovellusta.

Rajavartiolaitos

Rajavartiolaitoksen tehtävänä rikostorjunnassa on estää, paljastaa ja selvittää rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain (108/2018) 2 luvun 4 §:n mukaisesti. Valtaosa Rajavartiolaitoksen tutkimista rikosasioista liittyy ihmisten valtionrajojen ylittämiseen, mistä johtuen kansainvälinen yhteistyö on keskeinen ja tärkeä osa Rajavartiolaitoksen rikostorjuntaa. Tässä tarkoituksessa Rajavartiolaitoksen rikostorjuntahenkilöstö vaihtaa tietoja muiden maiden esitutkintaviranomaisten kanssa itsenäisesti käyttäen SIENA-järjestelmää. SIENA-järjestelmää Rajavartiolaitos käyttää kootusti, ei jaoteltuina hallintoyksiköittäin. Muun kuin SIENA-järjestelmän kautta tehdyn kansainvälisen tietojenvaihdon Rajavartiolaitos toteuttaa Keskusrikospoliisin Viestiliikennekeskuksen kautta poliisin tukemana, jolloin

¹ Tullin valvonnan vuosijulkaisu 2023, s. 6, viitattu 20.5.2024, <https://tulli.fi/documents/162752825/182832044/Tullin+valvonnan+vuosijulkaisu+2023.pdf/9d4f3884-cd8d-873d-9767-4cb069519c24/Tullin+valvonnan+vuosijulkaisu+2023.pdf?t=1713175026994>.

Keskusrikospoliisi kirjaa tietojenvaihdon asiankäsittelyjärjestelmään vastaavalla tavalla kuin paikallispoliisien tekemän tietojenvaihdon.

Sovellettava lainsäädäntö

Tiedonhallintalain 1 §:n mukaan lain tarkoituksena on varmistaa viranomaisten tietoaaineistojen yhdenmukainen ja laadukas hallinta sekä tietoturvallinen käsittely julkisuusperiaatteen toteuttamiseksi sekä mahdollistaa viranomaisten tietoaaineistojen turvallinen ja tehokas hyödyntäminen, jotta viranomainen voi hoitaa tehtävänsä ja tarjota palvelunsa hallinnon asiakkaille hyvää hallintoa noudattaen tuloksellisesti ja laadukkaasti. Kyseessä olevan lain säännöksiä sovelletaan myös tämän lain mukaan tapahtuvaan tietojenvaihtoon ja sitä koskeviin asianhallintajärjestelmiin.

Tietojenvaihtodirektiivin täytäntöönpano lakiehdotuksella parantaa selkeästi nykytilannetta. Yhden yhteisen keskitetyn asianhallintajärjestelmän luominen lainvalvontaviranomaisten tietojenvaihtodirektiivin alaista tietojenvaihtoa varten selkeyttää tiedonhallintaprosessia kaikissa lainvalvontaviranomaisissa ja varmistaa, että tieto on tietoturvallisesti ja yhdenmukaisesti tallennettu. Yksi yhteinen asianhallintajärjestelmä varmistaa myös sen, että lainvalvontaviranomaisten kansainvälinen tietojenvaihto on tarvittaessa helposti kaikkien niiden saatavilla, joilla tietoihin pääsyyn on laillinen tarpeen mukainen oikeus. Lisäksi tietojenvaihtodirektiivin täytäntöönpano tällä lakiehdotuksella tuo selvän parannuksen nykytilaan verrattuna suhteessa tiedonhallintalain 6 luvun mukaiseen asian- ja tiedonhallintaan, sillä lainvalvontaviranomaisten kansainvälinen tietojenvaihto ei tällä hetkellä tallennu keskitetysti. Toisin sanoen viestintä on tällä hetkellä hajallaan.

Tietojenvaihtodirektiivin täytäntöönpanolain lähtökohtana on se, että keskitetyn asianhallintajärjestelmän käyttöön ottamisen kautta EU-maiden kanssa toteuttava Suomen viranomaisten tietojenvaihto saatetaan tiedonhallintalain edellytysten mukaiseksi. Ehdotettavalla sääntelyllä ei siten ole vaikutuksia tiedonhallintalain sääntelyyn. Esimerkiksi asianhallintajärjestelmään kirjattavien tietojen (kuten diaaritiedot) osalta sovelletaan sellaisenaan tiedonhallintalain sääntelyä.

Tietojenvaihtodirektiivillä ja sen täytäntöönpanolailla ei ole myöskään vaikutuksia tietosuojasääntelyyn. Laki henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä (1054/2018, jäljempänä *rikosasioiden tietosuojalaki*) ja Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2016/680 luonnollisten henkilöiden suojelusta toimivaltaisten viranomaisten suorittamassa henkilötietojen käsittelyssä rikosten ennalta estämistä, tutkimista, paljastamista tai rikoksiin liittyviä syytetoimia tai rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanoa varten sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja neuvoston puitepäättöksen 2008/977/YOS kumoamisesta, jäljempänä *rikosasioiden tietosuojadirektiivi*). Lainvalvontaviranomaisten kansallisia henkilötietojalakeja sovelletaan tietojenvaihtodirektiivin ja sen täytäntöönpanolain nojalla tapahtuvaan tietojenvaihtoon.

Tietojensaantioikeuksia tai tietojen luovutusta koskevaa kansallista lainsäädäntöä ei myöskään muuteta tietojenvaihtodirektiivillä tai ehdoteta muutettavan sen kansallisella täytäntöönpanolailla.

Henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annettu laki (616/2019, jäljempänä *poliisin henkilötietolaki*), Tullin henkilötietolaki sekä henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annettu laki (639/2019, jäljempänä *Rajavartiolaitoksen henkilötietolaki*) sisältää

informatiivisen viittaukseen Ruotsin puitepäättöksen kansalliseen täytäntöönpanolakiin. Kyseinen informatiivinen viittaus on muutettava viittamaan esityksellä annettavaan lakiin.

Ahvenanmaa

Ahvenanmaan itsehallintolain (1144/1991) 18 §:n 6 kohdan mukaan Ahvenanmaan maakunnalla on lainsäädäntövalta asioissa, jotka koskevat yleistä järjestystä ja turvallisuutta 27 §:n 27, 34 ja 35 kohdassa säädetyn poikkeuksin.

4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset

4.1 Keskeiset ehdotukset

Lakiehdotus perustuu täytäntöönpanoa edellyttävän tietojenvaihtodirektiivin säännöksiin. Tietojenvaihtodirektiivi sisältää pääosin yksityiskohtaista, teknistä täysharmonisoivaa sääntelyä. Kun direktiivi sisältää täysharmonisoivaa sääntelyä, se merkitsee sitä, että direktiivissä säädetään EU:ssa noudatettavasta yhdenmukaisesta sääntelystä, josta poikkeavat kansalliset säännökset eivät ole mahdollisia. Tietojenvaihtodirektiivin tavoitteena on luoda selkeät ja yhdenmukaistetut säännöt, joilla voidaan helpottaa eri jäsenvaltioiden toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten välistä riittävää ja nopeaa tietojenvaihtoa ja varmistaa se.

Tietojenvaihtodirektiivi kumoaa ja korvaa Ruotsin puitepäättöksen. Suomessa Ruotsin puitepäättöksen täytäntöönpanosta on säädetty lailla sekä asetuksella (laki 26/2009 ja VNA 58/2009). Tietojenvaihtodirektiivi sisältää pitkälle menevää harmonisoivaa, yksityiskohtaista sääntelyä, jonka sisällyttäminen Ruotsin puitepäättöksen täytäntöönpanolakiin olisi ongelmallista. Kyseinen laki olisi muutettava käytännössä kaikilta osin, eikä lain rakenne mahdollista tietojenvaihtodirektiivin mukaisen sääntelyrakenteen sisällyttämistä siihen loogisena kokonaisuutena, mikä olisi omiaan aiheuttamaan sekaannusta lain soveltamisessa. Näissä olosuhteissa tietojenvaihtodirektiivin täytäntöönpanon tehokkuuden katsotaan edellyttävän uuden täytäntöönpanolain antamista sekä Ruotsin puitepäättöksen täytäntöönpanolain kumoamista.

Lähtökohtaisina täytäntöönpanomenetelminä ovat inkorporaatio ja uudelleen kirjoittaminen. Tietojenvaihtodirektiivin sääntely on kirjoitettu uudelleen silloin, kun uudelleen kirjoittaminen on ollut tarkoituksenmukaista ja kun tietojenvaihtodirektiivin säännöksiä ei ole sellaisenaan voitu inkorporoida kansalliseen lakiin. Suuri osa tietojenvaihtodirektiivin sääntelystä on inkorporoitu sellaisenaan lakiehdotukseen. Tietojenvaihtodirektiivin 3 artiklaan sisältyvät tietojenvaihdon periaatteet (saatavuusperiaate, yhtäläisen pääsyn periaate, luottamuksellisuusperiaate, tietojen omistajuuden periaate, tietojen luotettavuuden periaate) ovat myös sanamuotonsa mukaan edellyttäneet täytäntöönpanoa. Tietojenvaihtodirektiivin 9 artikla ei edellytä Suomessa täytäntöönpanoa. Järjestelmiin liittyvistä artikloista ei ole tapana säätää lain tasolla (16 artiklan 1 kohdan d-e kohta), mutta kyseiset kohdat asettavat kansallisille viranomaisille selkeät velvoitteet niiden täytäntöönpanoon.

Lakiehdotus noudattaa tietojenvaihtodirektiivin lukuja. Sääntelyn tarkoituksena olisi luoda lain soveltajalle ymmärrettävä kokonaisuus. Lakiehdotuksen 1 luku sisältäisi yleiset säännökset, joihin kuuluisi lain soveltamisala (1 §), määritelmät (2 §) sekä kansallisen lainsäädännön vaatimuksista johtuva uusi 3 §, joka koskee tietojen luovuttamisoikeutta salassapitosäännösten estämättä. Määritelmien 3 –kohtaan olisi lisätty uutena määritelmänä keskitetyn yhteispisteen määritelmä.

Lakiehdotuksen 2 luku koskisi pyynnöstä tapahtuvaa tietojenvaihtoa (4 – 9 §). Lakiehdotuksen 2 luku on kirjoitettu uudelleen siten, että se kattaisi kaiken tietojenvaihtodirektiivin soveltamisalaan kuuluvan Euroopan jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten välisen tietojenvaihdon, jota toimivaltaiset lainvalvontaviranomaiset (poliisi, Tulli ja Rajavartiolaitos) tekevät, ml. keskitetyn yhteyspisteen kautta tehty tietojenvaihto. Luvun 4 §:ssä säädettäisiin tietopyynnön esittämisen edellytyksistä silloin, kun tietojen voitaisiin perustellusti olettaa olevan toisen jäsenvaltion toimivaltaisen lainvalvontaviranomaisen saatavissa, tarpeellisia ja oikeasuhtaisia rikosten ennalta estämistä, paljastamista tai selvittämistä varten. Tietopyynnön kiireellisyyden edellytyksistä ja tietopyynnön sisällettävistä tiedoista säädettäisiin tyhjentävästi 5 – 6 §:ssä. Tietojenvaihtodirektiivin sääntelyä pidemmälle mentäisiin 5 §:ssä, jossa säädetään kaikkia toimivaltaisia lainvalvontaviranomaisia koskevista, toisen jäsenvaltion tietopyyntöön vastaamisen määräajoista, kun tietojenvaihtodirektiivin määräaika sääntely (5 artiklassa) koski pelkästään keskitetyille yhteyspisteille esitettyjä tietopyyntöjä. Lakiehdotuksen 7 § koskisi määräaikoja, joiden kuluessa toimivaltaisen lainvalvontaviranomaisen olisi toimitettava pyydetty tiedot.

Saman luvun 8 – 9 § koskisi tietojen luovuttamisesta kieltäytymistä sekä menettelyä tällaisessa tapauksessa. Kieltäytymisperusteet vastaisivat tietojenvaihtodirektiivin mukaista sääntelyä. Sen sijaan tietojenvaihtodirektiivin sääntelyä pidemmälle mentäisiin säätämällä keskitetyn yhteyspisteen roolista näissä tapauksissa. Selkeyden vuoksi olisi pidetty tärkeänä säätää siitä, että tietojen luovuttamisesta kieltäytyminen tehtäisiin keskitetysti keskitetyn yhteyspisteen kautta. Tietojen luovuttamisesta kieltäytymistä koskevan päätöksen tekisi toimivaltainen lainvalvontaviranomainen.

Lakiehdotuksen 3 luku koskisi muuta tietojenvaihtoa (10 – 11 §). Kyseisessä 10 §:ssä säädettäisiin oma-aloitteisesta tietojenvaihdosta. Kansallista liikkumavaraa käytettäisiin, kun 10 § 1 momentissa säädettäisiin toimivaltaisen lainvalvontaviranomaisen oikeudesta luovuttaa tietoja, jos olisi perusteltua syytä olettaa, että tiedot voisivat olla välttämättömiä kyseisille muille jäsenvaltioille rikosten ennalta estämistä, paljastamista tai selvittämistä varten. Oikeutta tiedonluovutukseen ei olisi, jos kyseiset tiedot olisivat 8 §:n 2 momentin 5 kohdassa tarkoitettuja tietoja. Velvoitteesta luovuttaa tietoja oma-aloitteisesti säädettäisiin saman pykälän toisessa momentissa. Vastaavasti velvoitetta tiedonluovutukseen ei olisi, jos kyseiset tiedot olisivat 8 §:n 2 momentin 5 kohdassa tarkoitettuja tietoja.

Tietojenvaihtodirektiivin sisäisestä logiikasta poiketen 11 § koskisi tietojen luovuttamista Europolille. Tämä johtuu siitä, että tietojenvaihtodirektiivin 3 luvun 8 artikla olisi lakiehdotuksessa yhdistetty yhtäältä 4 §:ään sekä toisaalta uuteen, kopion lähettämistä koskevaan uuteen 16 §:ään. Kun kuitenkin tietojenvaihtodirektiivin lukujen rakenne olisi haluttu lakiehdotuksessa säilyttää selkeyden vuoksi, lukuun 3 lisättäisiin toinen, alun perin tietojenvaihtodirektiivin 4 lukuun sisältynyt 12 artikla, joka sisältönsä puolesta sopii lukuun 3.

Lakiehdotuksen 4 luku sisältäisi tietojen toimittamista koskevat lisäsäännöt (12 – 16 §). Luvun 12 §:ssä säädettäisiin henkilötietoja koskevista lisäsäännöistä aineellisilla viittauksilla yhtäältä Europol-asetuksen liitteen II jaksossa B luokiteltuihin henkilötietoihin ja asettamalla toimitettaville tiedoille välttämättömyyden ja oikeasuhtaisuuden vaatimus suhteessa tietopyynnön tarkoituksen saavuttamiseen. Toinen aineellinen viittaus koskee rikosasioiden tietosuojalain 9 § - 10 §:n henkilötietojen sääntelyä. Lakiehdotuksen 13 §:ssä säädettäisiin luottamuksellisuuden ja yhtäläisen pääsyn turvaamisesta, joilla täytäntöön pannaan tietojenvaihtodirektiivin periaatteet yhtäläisestä pääsystä ja luottamuksellisuudesta. Tietojenvaihtodirektiivin 1 artiklan 4 kohtaan sisältyvää kansallista liikkumavaraa käytettäisiin säätämällä 14 §:ssä tietoja luovuttavalle toimivaltaiselle lainvalvontaviranomaiselle mahdollisuus antaa suostumus tietojen käyttöön oikeudenkäynneissä. Ehdotetuilla säännöksillä

ei kuitenkaan vaikutettaisi sellaisen lainsäädännön soveltamiseen, jossa nimenomaisesti edellytetään toista menettelyä, erityisesti rikosasioihin sovellettavaa oikeusapumenettelyä tai eurooppalaista tutkintamääräystä. Säännös olisi tarpeen epäselvän oikeustilan vuoksi. Suostumus voitaisiin antaa vain tietoihin, jotka olisivat peräisin viranomaisen ylläpitämästä julkisesta rekisteristä eikä tietojen luovuttamiselle olisi asetettu rajoituksia.

Lakiehdotuksen 15 § koskisi Europolin SIENA- sovelluksen käyttämistä oletusarvoisena viestintäkanavana kaikessa tietojenvaihtodirektiivin ja lakiehdotuksen mukaisessa tietojenvaihdossa. Poikkeukset SIENA-sovelluksen käytöstä olisi lueteltu laissa tyhjentävästi. Lakiehdotuksen 15 §:n täytäntöönpano-aika olisi muista lain säännöksistä poikkeava eli kyseisen pykälän velvoitteet on täytäntöön pantava 12.6.2027 mennessä.

Lakiehdotuksen 16 § koskisi kopion toimittamista. Pykälä koskisi yhtäältä kopion tallentamista 19 §:n mukaiseen keskitettyyn asianhallintajärjestelmään kaikissa tietojenvaihtodirektiivin alaisissa tietojenvaihdon tilanteissa kansallisesti (tietopyynnön esittäminen, tietopyyntöön vastaaminen, tiedon oma-aloitteinen toimittaminen). Samoin se koskisi kopion lähettämistä toisen jäsenvaltion keskitetylle yhteyspisteelle, mikäli tieto toimitetaan suoraan toisen jäsenvaltion toimivaltaiselle lainvalvontaviranomaiselle. Pykälässä koottaisiin selventävästi yhteen tietojenvaihtodirektiivin eri pykäliin siroteltu kopioiden lähettämistä koskeva sääntely. Kansallista liikkumavaraa käytettäisiin, kun kopion toimittamista koskevat poikkeukset säädellään tyhjentävästi 2 momentissa.

Lakiehdotuksen 5 luku koskisi tiedonvaihdon keskitettyä yhteyspistettä (17 – 19 §). Lakiehdotuksen 17 – 18 §:ssä säädettäisiin keskitetystä yhteyspisteestä, sen tehtävistä ja valmiuksista. Keskitetty yhteyspistettä koskeva sääntely on pitkälle harmonisoivaa. Keskitetty yhteyspiste toimisi keskusrikospoliisissa. Toimivaltaiset lainvalvontaviranomaiset osallistuisivat keskusrikospoliisissa olevan keskitetyn yhteyspisteen toimintaan lain 2-4 luvun mukaisesti.

Lakiehdotuksen 19 §:ssä säädettäisiin keskitetystä sähköisestä asianhallintajärjestelmästä. Myös tämä sääntely on pitkälle harmonisoiva ja tietojenvaihtodirektiivin keskeisin osa, eli suuri osa tietojenvaihtodirektiivin sääntelystä on täytäntöön pantu sellaisenaan tai uudelleen kirjoitettu. Varsinaista järjestelmäkehitystä koskevaa sääntelyä (esimerkiksi tietojen ristiintarkastus) ei ole tapana kansallisesti antaa järjestelmien jatkuvan kehittymisen ja muuttumisen vuoksi, mutta tietojenvaihtodirektiivissä asetetut velvoitteet koskevat kuitenkin kansallisia viranomaisia täysimääräisesti. Suomessa ei ole keskitettyä sähköistä asianhallintajärjestelmää, vaan poliisi vastaa keskitetyn sähköisen asianhallintajärjestelmän käyttöön ottamisesta. Keskitetyn yhteyspisteen olisi käytettävä keskitettyä asianhallintajärjestelmää laissa säädettyjen tehtäviensä hoitamiseksi. Tietojenvaihtodirektiiviä pidemmälle menevää sääntelyä tehtäisiin säätämällä rekisterinpitäjyydestä keskitetystä asianhallintajärjestelmässä selkeyttävästi. Kukin toimivaltainen lainvalvontaviranomainen toimisi asianhallintajärjestelmässä käsiteltävien henkilötietojensa rekisterinpitäjänä. Lakiehdotuksen 19 § sisältää myös 20 §:n tilastointivelvoitteen täytäntöönpanoa tukevan sääntelyn. Käyttöoikeuksien ja muiden käsittelytoimien kirjaamista koskeva tietojenvaihtodirektiivin sääntely on täytäntöön pantu viittauksella kansalliseen lainsäädäntöön (*rikosasioiden tietosuojalaki*). Henkilötietojen säilyttämistä koskeva tietojenvaihtodirektiivin sääntely on pakottavana inkorporoitu lakiin sellaisenaan.

Lakiehdotuksen viimeinen luku olisi 6 luku (20 – 21 §). Luku sisältäisi tietojenvaihdon tilastojen toimittamista koskevat velvoitteet sekä lain voimaantulosäännökset.

4.2 Pääasialliset vaikutukset

4.2.1 Taloudelliset vaikutukset

Vaikutukset valtion talousarvioon

Esityksellä ei ole talousarviovaikutuksia. Pääministeri Petteri Orpon hallitus kirjasi Julkisen talouden suunnitelman 2025–2028 yhteydessä pöytäkirjamerkintöihin, että valtion organisaatioiden tulee varmistua EU:sta ja kansallisesta lainsäädännöstä tulevien uusien velvoitteiden hoitaminen pääsääntöisesti nykyisten määrärahojen puitteissa. Myös talouspoliittinen ministerivaliokunta on linjannut, että uusien velvoitteiden myötä tulevat tehtävät resursoidaan pääsääntöisesti luopumalla olemassa olevista tehtävistä tai tehostamalla nykyisten tehtävien hoitamista.

Esityksellä on vaikutuksia poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen menoihin. Keskitetyn asianhallintajärjestelmän ja SIENA-käytön aiheuttamat järjestelmämuutokset ja integraatiotarpeet täsmentyvät asianhallintajärjestelmän rakentamisen myötä. Poliisille, Rajavartiolaitokselle ja Tullille esityksestä aiheutuvat menot katetaan olemassa olevista valtion talouden kehyspäästösten ja valtion talousarvion mukaisista määrärahoista siltä osin kuin rahoitusta ei saada EU-rahastojen (sisäisen turvallisuuden rahasto ISF ja rajaturvallisuuden ja viisumipolitiikan rahoitustukiväline BMVI) kautta.

Yhteenvedona yllä oleva voidaan esittää seuraavasti:

	Vaikutus kyllä/ei/ ei tiedossa	Muutokset € tai vähäisiä/mittavia
Kehysvaikutukset (kehyskausi 2025–2028)	ei	mittavia
Talousarviovaikutukset (vuosi 2025)	ei	mittavia
Muutokset alaisen hallinnon tietojärjestelmiin: poliisi Rajavartiolaitos	kyllä kyllä	mittavia ei
Uusia toimeenpanotehtäviä alaiselle hallinnolle	ei	-
Tehtäviä siirretään tai uusia toimeenpanotehtäviä toisen hallinnonalan viranomaiselle	ei	-
Muutokset toisen hallinnonalan tietojärjestelmiin Tulli	kyllä	vähäisiä

Poliisin järjestelmäkehitystä koskevien kulujen jakautuminen

U-kirjelmässä 8/2022 vp on selostettu tietojenvaihtodirektiivin mukaisen asiainhallintajärjestelmän kustannusvaikutuksista tehtyjä arvioita komission ja Europolin toimesta sekä kansallisesti tehtyjä arvioita. Kansallisesti arvioitiin tällöin, etteivät poliisin nykyisen tietojärjestelmien kehittämiskokemuksen valossa tietojenvaihtodirektiiviehdotuksessa esitetyt arviot vastaisi kansallisia arvioita ja että mahdollisen EU-rahoituksen lisäksi tultaisiin edellyttämään kansallista rahoitusta. Komissio oli tietojenvaihtodirektiiviehdotuksessa arvioinut, että kansallisella tasolla syntyvät kustannukset tietoteknisten rakenteiden kehittämisestä katettaisiin ISF-rahaston kansallisista ohjelmista.

U-kirjelmän asianhallintajärjestelmän kattavan uudistuksen kustannukset jakautuivat asianhallintajärjestelmän uudistukseen (3 MEUR) ja SIENA-yhteyden luomiseen (1 MEUR), yhteensä 4 MEUR. U-kirjelmässä arvioitiin myös, että ensisijaisesti järjestelmäkehityksen kustannukset pyritäisiin rahoittamaan osana ISF-rahastosta haettavia kansallisia rahoitusosuuksia.

ISF-rahaston toimeenpanosuunnitelman mukaisesti tietojenvaihtodirektiivin kuluja voidaan rahoittaa rahastosta. Syksyllä 2024 rahastosta avautuu 0,5 MEUR avoimen kilpailun haku, josta keskitetyn asianhallintajärjestelmän hankeomistaja (Poliisihallitus) hakee rahoitusta. Sekä ISF-rahastoon että BMVI-rahastoon avataan vuonna 2025 uusi ns. top-up –rahoitus, josta lähtökohtaisesti tietojenvaihtodirektiivistä aiheutuvia kuluja voi myös hakea avoimen kilpailun kautta, mikäli rahoituksen saamista koskevat muut ehdot täyttyvät. Kyseiset haut avataan keväällä 2025, jolloin Poliisihallitus hakee avoimena olevaa rahoitusta.

Poliisin järjestelmäkehitystä koskevan esiselvityksen (10.2023) mukaan kulut jakautuisivat seuraavasti:

Tietojenvaihtodirektiivi / SIENA asianhallinta	TAE2024	S 2025	S 2026	S2027
Henkilöstömenot (7-8 htv; htv-hinta 80 000 euroa)	560 000	640 000	640 000	80 000
ICT-kulut	285 000	1 794 000	1 581 000	263 000
Muut hankinnat				
Yhteensä	845 000	2 434 000	2 221 000	343 000

Muihin hankintoihin Poliisihallitus on esittänyt vuosien 2024 – 2026 osalta 35 750 EUR lisäystä vuositasona. Tällöin kulujen loppusumma nousee seuraavasti: vuosi 2024 – 880 750 EUR; vuosi 2025 – 2 469 750 EUR; vuosi 2026 – 2 256 750 EUR.

Poliisin esiselvityksen mukaan arvioidut kustannusvaikutukset jakautuvat kahteen kokonaisuuteen: tiedonvaihdon teknisen yhteyden rakentaminen (SIENA-hanke) sekä asianhallintajärjestelmän rakentaminen (TIEVA-hanke). SIENA-hankkeen tarkoituksena on mahdollistaa poliisille järjestelmien välisen EU-Restricted (EU-R) tietoturvaluokitellun tiedon vaihtamisen TUVE-verkon ja EU:n välillä. TIEVA-hanke toteuttaa tietojenvaihtodirektiivin vaatimuksen yhdestä asiankäsittelyjärjestelmästä. Kustannusarviot tarkentuvat järjestelmien kehitystyön kuluessa.

Poliisihallituksen hankemenettely alkaa 13. syyskuuta 2024. Tässä menettelyssä päätetään kustannusten jakautumisesta poliisin eri hankkeiden kesken. Kyseisessä menettelyssä eri hankkeiden (TIEVA, SIENA, EU-R) kustannukset ovat selvillä.

Mahdolliset säästöt

Säästöjä saadaan, kun vanhan järjestelmän ylläpitoratkaisu poistuu käytöstä, ja kun manuaalisesta kirjaamisesta luovutaan osittain. Säästöt kohdistuvat TIEVA-hankkeeseen. Vuositasona säästöä saadaan arviolta 317 000 EUR, joka jakautuu seuraavasti: 277 000 EUR KASI TUVE kulut ja 100 000 EUR KASI toimittajan ylläpitokulut poistuvat. Sen sijaan kulut lisääntyvät 60 000 EUR ylläpitokuluina.

Poliisin henkilötyövuosivaikutukset

Lainvalvontaviranomaisten kansainvälinen tiedonvaihto on jatkuvasti lisääntynyt järjestäytyneen rikollisuuden ja terrorismin kansainvälisen luonteen ja verkkoympäristössä tapahtuvan rikollisuuden myötä. Tietojenvaihtodirektiivin täytäntöönpano tulee entisestään tehostamaan ja lisäämään EU:n lainvalvontaviranomaisten välistä tiedonvaihtoa, kun tietopyyntöjä koskevat selkeät säännöt, määräajat ja jäsenvaltioiden ympärivuorokautiset keskitetyt yhteyspisteet yhtenäistävät ja sujuvoittavat asioiden hoitamista. Lisääntyvä tiedonvaihto, SIENAn 24/7 päivystysvalmius ja tiukat määräajat tietopyyntöihin vastaamisessa tulevat vaikuttamaan keskusrikospoliisissa tarvittavaan henkilöstömäärään. U-kirjelmässä esitetty arvio siitä, että tehtävät voisivat edellyttää noin seitsemän henkilötyövuoden pysyvää lisäystä keskusrikospoliisiin, pitää paikkansa, sillä operatiivisen tiedonvaihdon hoitamiseen allokoitu henkilöstön lisäys olisi 7 htv:tä Poliisille esityksestä aiheutuvat henkilöstöä koskevat toimintamenot olisi katettava olemassa olevista valtion talouden kehyspäästösten ja valtion talousarvion mukaisista määrärahoista.

Tullin henkilötyövuosivaikutukset

Tulli on Ruotsin puitepäättöksen täytäntöönpanolain nojalla annetun asetuksen mukainen toinen nykyisistä keskitetyistä yhteyspisteistä ja tuleva edustus uudessa kansallisessa keskitetyssä yhteyspisteessä järjestetään mahdollisimman pitkälle samoilla resursseilla kuin tähän saakka. Tietojenvaihtodirektiivissä kuitenkin asetetaan paikoin tiukkojakin edellytyksiä ja muita sääntöjä sen alaiselle tietojenvaihdolle, millä tulee olemaan käytännössä vaikutuksia siihen, miten tietopyyntöihin vastaaminen hoidetaan Tullissa. Tästä tulee aiheutumaan kustannuksia Tullille, mikä oletettavasti edellyttää rahoitusta kasvavien kustannusten kattamiseksi. Kustannukset tarkentuvat käytännön järjestelyiden täsmennyttyä.

Rajavartiolaitoksen henkilötyövuosivaikutukset

Rajavartiolaitoksen tuleva edustus uudessa kansallisessa keskitetyssä yhteyspisteessä järjestetään samoilla resursseilla kuin tähän saakka. Näin ollen ei ole tunnistettu säästöjä eikä lisäkuluja.

Koulutus

Poliisi tulee rakentamaan tietojenvaihtodirektiivin 16 artiklan mukaisen keskitetyn asianhallintajärjestelmän poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen käyttöön. Muutokset nykyjärjestelyihin tulevat edellyttämään asiaankuuluvan henkilöstön koulutusta. Esimerkiksi tiedonvaihdon kohteena olevien tietojen kuuluminen Europolin tehtävänannon piiriin ja tarpeellisuus sen tavoitteiden saavuttamiseksi (kopio Europolille) sekä SIENA-sovelluksen käyttöönotto merkitsevät merkittävää muutosta nykyjärjestelyihin. Kouluttamisesta voi aiheutua kustannuksia keskitetyn yhteyspisteen toimintaan osallistuville toimivaltaisille lainviranomaisille riippuen siitä, miten koulutusvastuut käytännössä jaetaan.

4.2.2 Viranomaisvaikutukset

Poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen yhtenäinen sääntelykehikko, joka tällä lakiehdotuksella luodaan luomaan, edistää tietojenvaihdon edellytyksiä toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten kesken.

Keskitetty yhteyspiste toimii keskusrikospoliisissa, ja Rajavartiolaitos ja Tulli osallistuvat keskusrikospoliisissa toimivan keskitetyn yhteyspisteen toimintaan. Tältä osin esityksellä ei ole

vaikutuksia. Sen sijaan SIENA-sovelluksen käyttöön ottaminen oletusarvoisena viestintäkanavana sisältää viranomaisvaikutuksia. Tietojenvaihtodirektiivi ja tämä lakiehdotus lähtevät siitä, että Europolin SIENA -sovellus on ensisijainen pääsääntöinen tiedonvaihtokanava tietojenvaihtodirektiivin alaisessa tietojenvaihdossa lainvalvontaviranomaisten kesken Euroopan unionissa. Tästä on se merkittävä etu, että SIENA -sovelluksen kautta vaihdettu tieto on helposti jaettavissa Europolin kanssa, joka saatuaan kahta tai useampaa maata koskevaa rikosta koskevan tiedon analysoitavakseen kykenee tunnistamaan laajoja eurooppalaisia rikoskokonaisuuksia ja järjestäytyneen rikollisuuden rakenteita, jotka kahdensivisessä tiedonvaihdossa jäisivät havaitsematta.

4.2.3 Yhteiskunnalliset vaikutukset

Hallituksen esitys tukee tietoyhteiskunnan suotuisaa kehitystä edistämällä digitaalisten palveluiden käyttöä ja kehittämistä. Se myös tukee pääministeri Orpon hallituksen hallitusohjelmakirjausta ”10.1 Kansallista turvallisuutta ja yhteiskunnan kriisinkestävyyttä vahvistetaan”. Hallitusohjelman mukaan hallitus vahvistaa rikostorjuntaa kansalaisten turvallisuuden ja viranomaisia kohtaan koetun luottamuksen lisäämiseksi. Hallitus poistaa tietojenvaihdon esteitä rikostorjunnassa. Tietojenvaihtodirektiivillä ja lakiehdotuksella tuetaan nimenomaisesti näitä tavoitteita, kun säädetään yhtenäiset säännökset tietojenvaihtoon rikosten ennalta estämistä, paljastamista tai selvittämistä varten Euroopan unionin jäsenvaltioiden toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten kanssa. Esityksellä tehostetaan rikosten ennalta estämiseen, paljastamiseen ja selvittämiseen liittyvää kansainvälistä tiedonvaihtoa.

Poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen tehokkaammalla tietojenvaihdolla on samalla rikostorjuntaa ja esitutkintaa tehostavaa vaikutusta sekä välillisesti yhteiskunnan turvallisuutta edistävää vaikutusta.

4.2.4 Tiedonhallintavaikutukset

Tiedonhallintalain mukainen muutosvaikutusten arviointi

Hankkeessa on tarkoitus rakentaa ensiksi tiedonvaihdon tekninen yhteys, joka mahdollistaa EU-Restricted (EU-R) tason tiedonvaihdon poliisin ja EU:n välillä TUVE-verkossa. Toiseksi on tarkoitus rakentaa kansainväliseen asiankäsittelyyn tarkoitettu asianhallintajärjestelmä, joka täyttää tietojenvaihtodirektiivin vaatimukset yhdestä asiankäsittelyjärjestelmästä. Sisäministeriö on poliisin toimialasta vastaavana ministeriönä laatinut tiedonhallintalain 5 §:n 3 momentin mukaisen muutosvaikutusten arvioinnin Poliisihallituksen antamien tietojen pohjalta ja arvioinut suunniteltujen säännösten vaikutukset asiakirjojen julkisuuteen ja salassapitoon (sisäministeriön lausunto tietojenvaihtodirektiivin täytäntöönpanoon liittyvästä esiselvityksestä VN/30478/2023-SM-2). Rajavartiolaitoksen osalta ei ole nähty tarpeelliseksi toteuttaa erillistä tiedonhallintalain mukaista tietohallintayksikön vaikutustenarviointia, sillä sisäministeriön ja Poliisihallituksen arvioinneissa vaikutukset Rajavartiolaitokseen on huomioitu riittävällä tavalla. Tulli tekee itsenäisenä tiedonhallintayksikkönään oman muutosvaikutusten arviointinsa.

Nykyinen hajanainen ja joltain osin puutteellinen kansainvälinen asiankäsittely ja tiedonvaihto korjautuvat uuden asianhallintajärjestelmän avulla. Tiedonhallinnan näkökulmasta se parantaa tiedon saatavuutta, luotettavuutta ja eheyttä. Muutoksella on vaikutusta myös muiden viranomaisten järjestelmiin ja toimintaan. Tulli ja Rajavartiolaitos osallistuvat järjestelmien kehittämiseen eri tiedonhallintayksikköinä. Järjestelmien teknisen yhteentoimivuuden lisäksi on huomioitu, että kehitystyössä tulee kiinnittää huomiota toiminnalliseen ja semanttiseen yhteentoimivuuteen suunniteltaessa asianhallintajärjestelmän rajapintoja ja integraatioita.

Tiedonvaihdon sisältö ja muoto on myös oltava sellaisia, että ne palvelevat tarkoituksenmukaisella tavalla eri toimijoiden vaatimuksia. EU-lainvalvontaviranomaisten tiedonvaihtoon liittyvät vaatimukset ja standardit tulee myös varmistaa suunnittelun ja kehittämisen aikana. Tietoturvallisuus tulee suunnitella ja kuvata erityisesti, koska käsiteltäväksi tulee kansallisen salassa pidettävän tiedon lisäksi kansainvälistä tietoa.

Asianhallintajärjestelmällä on tarkoituksena toteuttaa tietojenvaihtodirektiivin velvoitteet, varmistaa toimiva ja tehokas tietojenvaihto sekä huomioida perusoikeuksien suojaa koskevat vaatimukset lainvalvontaviranomaisten välisessä yhteistyössä. Hankkeessa tavoitellaan uutta, yhteistä tietojenvaihtodirektiivin vaatimukset täyttävää asianhallintajärjestelmää tietojenvaihtodirektiivin kattamalle kansainväliselle tiedonvaihdolle. Asianhallintajärjestelmän tavoitteena on korvata poliisin vanha, toiminnallisesti puutteellinen KASI-järjestelmä sekä siirtää tai integroida joitakin toimintoja muista nykyisin käytössä olevista järjestelmistä (SIS-SIRENE asianhallintajärjestelmä, SIENA -järjestelmä ja SharePoint-alustat). Tietojenvaihtodirektiivin täytäntöönpano edellyttää SIENA -järjestelmän integrointia asianhallintajärjestelmään siten, että EU-R -tason Europol-viestintää voidaan tehdä suoraan asianhallintajärjestelmästä.

Tietojenvaihdossa ja asiankäsittelyssä tapahtuvat muutokset eivät vaikuta viranomaisten säädettyihin tehtäviin tai vastuisiin mutta prosessit muuttuvat ja tehostuvat, minkä lisäksi myös muiden lainvalvontaviranomaisten on mahdollista ottaa käyttöön SIENA-asianhallinta. Asianhallintajärjestelmä ja sen edellyttämä EU-R -tason viestintä sekä SIENA-järjestelmän integraatio eivät muuta nykyistä tieto- ja viestintätekniisten palvelujen tuotantotapaa tai palvelutuotantomallia.

Tietojenvaihtodirektiivin yhtenä tarkoituksena on tehostaa EU-maiden lainvalvontaviranomaisten välistä tiedonvaihtoa ja tiedon saatavuusperiaatteen toteutumista. Tietojenvaihtodirektiivi edellyttää, että kansallisella yhteyspisteellä on käytettävissään ja saatavilla ne tiedot, joita kansallinen laki sallii ja kansallisen yhteyspisteen on tietyin poikkeuksin luovutettava saatavillaan olevia tietoja pyytävälle toisen EU-maan lainvalvontaviranomaiselle siinä laajuudessa kuin se itse saisi vastaavassa tapauksessa tietoja käyttää. Ehdotettu sääntely ei vaikuttaisi siihen, mihin tietoihin lainvalvontaviranomaisilla on pääsy, eikä sillä vaikutettaisi tiedon salassapitoa koskeviin vaatimuksiin. Asianhallintajärjestelmän uudistaminen ei muuta nykyisiä tiedon luovuttamisen liittyviä tietoturvallisuusvaatimuksia tai -toimenpiteitä.

Valtionvarainministeriön tiedonhallintalain 9 §:n mukainen, asianhallintajärjestelmää koskeva lausunto annettiin 27. marraskuuta 2023 (VN/30891/2023-VM-4). Valtiovarainministeriön suosituksissa esitettiin, että osana asianhallintajärjestelmän toteutuksen suunnittelua Poliisihallitus edistää edelleen kehityskokonaisuuteen kohdistuvien vaikutusten ja riskien tarkempaa arviointia sekä hallintaa huomioiden tiedonhallintalain vaatimukset. Valtiovarainministeriö suositti myös, että erityisesti vähimmäisvaatimusten vaikutusten lisäksi on syytä yhteistyössä Valtorin kanssa tarkastella turvallisuusverkon palvelujen sekä valtion yhteisten tieto- ja viestintätekniisten palvelujen valmiutta ja soveltuvuutta suhteessa tietojenvaihtodirektiivin mukaisiin vaatimuksiin. Myös muiden lainvalvontaviranomaisten (Tulli, Rajavartiolaitos) osalta uuden asianhallinnan käyttöönoton vaikutusten kattavampaa arviointia tulisi tehdä liittyen niiden tehtäviin, prosesseihin ja vastuisiin. Vastuiden osalta on myös syytä arvioida, miten uuden tietojärjestelmän käyttöönotto vaikuttaa poliisin tai muiden tietojärjestelmää käyttävien viranomaisten rekisterinpitäjän vastuisiin. Valtiovarainministeriö suosittelee myös tarkemmin arvioimaan yhteistyössä turvallisuusverkon palvelujen tuottajana toimivan Valtorin kanssa ne mahdolliset vaikutukset, jotka Europolin SIENA -järjestelmän integraatio ja sen kautta EU-R -tason viestinnän mahdollistaminen uusina toimintoina

vaikuttavat -turvallisuusverkkotoiminnassa nykyiseen Valtorin tuotantotapaan tai palvelutuotantomalliin, palvelujen arkkitehtuuriin sekä sitä kautta myös kustannuksiin. Yhteenvedona valtiovarainministeriö esittää Poliisihallitukselle tiedonhallinnan muutoksen suunnittelun ja toteutuksen yhteydessä useita raportointitoimia (ml. Hankesalkkupalvelun ajantasaisuus) sekä yhteistyössä tehtävää arviointia ja suunnittelua (Valtori ja PTR-toimijat poliisi, Tulli ja Rajavartiolaitos).

Tiedonhallinnan kokonaisvaikutukset täsmentyvät keskitettyä asianhallintajärjestelmää koskevan hankkeen edetessä. Tällöin tiedonhallinnan muutosvaikutukset konkretisoituvat edelleen, ja Poliisihallitus päivittää nämä Hankesalkkuun, joka on valtiovarainministeriön ja sisäministeriön kvartaaliseurannassa. Tietojenvaihtodirektiivin 3 artiklan tietojen luottamuksellisuusperiaate edellyttää, että asianhallintajärjestelmässä on käsiteltävä Suomen toimivaltaiselle lainvalvontaviranomaiselle lähetettyjä luottamuksellisia tietoja siten, että taataan kansallisen lain mukaisesti samanlainen taso kuin lähettäneellä jäsenvaltiolla. Asianhallintajärjestelmän kehittämishankkeessa on tarkoitus rakentaa ensiksi tiedonvaihdon tekninen yhteys, joka mahdollistaa EU-Restricted (EU-R) tason tiedonvaihdon poliisin ja EU:n välillä TUVE-verkossa EU-R -tiedon käsittelyä.

Vaikutukset kansallisesti käytettäviin tietojärjestelmiin (Tulli, Rajavartiolaitos)

Tulli käyttää jo nykyisellään myös SIENAA. Tullin käytössä oleviin tietojärjestelmiin kohdistuvat vaikutukset tulevat olemaan rajalliset. Keskitetyn asianhallintajärjestelmän ja SIENA-käytön aiheuttamat järjestelmämuutokset ja integraatiotarpeet sekä niistä aiheutuvat kustannukset täsmentyvät asianhallintajärjestelmän rakentamisen myötä.

Rajavartiolaitoksen osalta lakiehdotuksella ei ole vaikutuksia.

4.2.5 Perusoikeusvaikutukset

Vaikutukset perusoikeuksien suojaan

Ehdotettu sääntely liittyy perusoikeusherkkään sääntelykontekstiin, jossa on kyse rikosasioissa toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten toimivaltuuksien käytöstä. Tietojenvaihtodirektiivillä ja sen kansallista täytäntöönpanoa koskevalla lakiehdotuksella ei lisätä lainvalvontaviranomaisten toimivaltuuksia. Niiden soveltamisalan ulkopuolelle jää myös pakkokeinoja ja todisteina hyödyntämistä koskeva kansallinen lainsäädäntö. Siten sääntelyllä ei ole merkittäviä vaikutuksia erityisesti rikoksesta epäillyn oikeuksiin. Ehdotettua sääntelyä kuitenkin sovellettaisiin myös rikoksen estämisen ja paljastamisen tilanteissa, joissa rikoksen osapuolia ei ole välttämättä kuultu. Sääntelyä ei ole myöskään rajoitettu koskemaan rikoksesta epäiltyjen tietoja, vaan toimivaltaisilla viranomaisilla olisi velvollisuus luovuttaa myös muiden rikokseen liittyvien henkilöiden, kuten uhrien, tietoja, jos ne ovat merkityksellisiä tutkittavan asian kannalta. Rikosprosessiin liittyvien henkilöiden oikeuksien toteutumisen kannalta merkitystä on sillä, missä vaiheessa nämä saavat tiedon vireillä olevasta rikosasiasta.

Tehokkaammalla tiedonvaiholla on jäsenvaltioiden alueella esitutkintaa nopeuttavaa vaikutusta, joka seuraa osittain lakiin sisällytettävistä sitovista määräajoista tietopyyntöihin vastaamiselle. Samalla sillä on myönteisiä vaikutuksia oikeudenmukaiseen rikosprosessiin liittyvien oikeuksien toteutumiselle, mukaan lukien erityisesti perustuslain 21 §:n mukainen oikeus asian viivytyksettömään käsittelyyn. Lakiehdotus sisältää runsaasti säännöksiä, joilla odotetaan olevan myönteinen vaikutus asian viivytyksettömän käsittelyn turvaamiseen. Näitä ovat esimerkiksi tietopyynnön käsittelyä koskevat määräajat, keskitettyä asianhallintajärjestelmää koskevat edellytykset, keskitetyn asiointipisteen rooli sekä

oletusarvoisen viestintäkanavan käyttöönotto useiden viestintäkanavien sijasta. Keskitetyllä ja aiempaa yhtenäisemmällä tiedonhallinnalla sekä yksityiskohtaisilla lokitietoja koskevilla vaatimuksilla on lisäksi rikoksen osapuolten oikeusturvaa edistävää vaikutusta.

Tehokkaammasta tiedonvaihdosta seuraa yksityiselämän ja henkilötietojen suojaan rajoittavaa vaikutusta, jonka merkittävyys riippuisi esimerkiksi siitä, miten suuri määrä toimivaltaisia viranomaisia saisi tiedon samanaikaisesti tiedonvaihdon kohteena olevasta asiasta. Rikoksiin liittyvät henkilötiedot ovat valtiosääntöisesti arkaluonteisia riippumatta siitä, kattaisiko tiedonvaihto erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia tietoja. Ehdotetulla sääntelyllä on myös henkilötietojen suojaan myönteisiä vaikutuksia, jotka seuraavat siitä, että sääntelyä on tarkistettu vastaamaan rikosasioiden tietosuojadirektiiviin edellyttämää tietosuojan tasoa.

Perusoikeuksien suojaan kohdistuvia yhteisvaikutuksia, mukaan lukien henkilötietojen suoja, voi seurata lakiehdotuksesta ja 25.4.2024 voimaan tulleesta automaattisesta tietojen hausta ja -vaihdosta poliisiyhteistyössä sekä neuvoston päätösten 2008/615/YOS ja 2008/616/YOS ja Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusten (EU) 2018/1726, (EU) 2019/817 ja (EU) 2019/818 muuttamisesta annetusta Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksesta (EU) 2024/982 (jäljempänä *Prüm II -asetus*). Voimassa oleva sääntely on koskenut esimerkiksi sormenjälki- ja DNA-rekistereihin kohdistuvaa hakua. Prüm II -asetuksen sääntely koskee myös kasvokuvia. Tässä esityksessä ehdotettua sääntelyä sovellettaisiin myös Prüm II -asetuksen soveltamisen perusteella saatavan osuman jälkeiseen tiedonvaihtoon. Biometristen tietojen ja DNA-jälkien käsittelyä koskisivat kuitenkin Prüm II -asetuksen ja muun toimivaltaisia viranomaisia koskevan kansallisen lainsäädännön yksityiskohtaisemmat säännökset. Biometristen kasvokuvien käsittelyllä uutena erityisenä henkilötietoryhmänä on tietosuojaan kohdistuvia vaikutuksia. Prüm II -asetuksen nojalla voidaan vaihtaa automaattisesti tietoja sormenjäljistä, DNA-tunnisteista, kasvokuvista, poliisirekisteritiedoista ja ajoneuvorekisteritiedoista. Viimeksi mainittuja lukuun ottamatta Prüm –osuma edellyttää jatkokyselyä, joka tehdään nyt täytäntöön pantavan tietojenvaihtodirektiivin mukaisesti. Prüm II -asetuksen ja tietojenvaihtodirektiivin yhteisvaikutus on lainvalvontaviranomaisten tekemien kyselyjen tarkempi kohdentuminen sellaisille valtioille, joissa on tutkinnan kannalta tarpeellista tietoa.

Hallituksen esityksen vaikutukset tietosuojavaltuutetun toimistoon olisivat enintään vähäisiä, johtuen siitä, ettei lakiesityksellä käytännössä luoda muutoksia nykytilaan. Mikäli erityisiä valvontatarpeita seuraisi, nämä johtuisivat todennäköisesti Prüm II -asetuksen ja tietojenvaihtodirektiivin yhteisvaikutuksista.

Vaikutukset henkilötietojen suojaan

Ehdotettu sääntely ei lisää lainvalvontaviranomaisten tiedonsaantioikeuksia suhteessa nykytilaan. Tietojen saatavuusperiaate sisältyy jo voimassa olevaan lakiin, eikä tietojenvaihtodirektiivi edellytä, että jäsenvaltioiden viranomaisille annettaisiin pääsy tietoihin väljemmin perustein kuin Suomen toimivaltaisilla viranomaisilla on kansallisesti. Tietojenvaihtodirektiivillä ja lakiehdotuksella kuitenkin yhtenäistetään, selkeytetään, kehitetään ja nykyaikaistetaan voimassa olevan lainsäädännön nojalla tehtävää lainvalvontaviranomaisten rajat ylittävää tiedonvaihtoa. Siten ehdotettu sääntely voi tehostaa Suomen toimivaltaiten lainvalvontaviranomaisten tietoon pääsyä erityisesti niissä jäsenvaltioissa, joissa lainsäädäntö ei ole ollut vielä tietojenvaihtodirektiivin edellyttämällä tasolla. Henkilötietojen suojaan rajoittavaa vaikutusta voisi seurata niistä tilanteista, joissa useampi toimivaltainen viranomainen saa tiedon samasta rikosasiasta. Henkilötietojen suojaan rajoittavat vaikutukset jäävät tältä osin kuitenkin kokonaisuutena vähäisiksi suhteessa nykytilaan.

Ehdotetulla sääntelyllä ei myöskään vaikuteta henkilötietoja koskevaan unionin sääntelyyn heikentävästi. Sen tavoitteena on varmistua siitä, että tietosuojan vähimmäistasoa noudatetaan. Tietojenvaihtodirektiivin mukaisesti lakiehdotuksessa on huomioitu se, että lakiehdotuksen mukaisessa henkilötietojen käsittelyssä olisi noudatettava kaikilta osin rikosasioiden tietosuojalakia, jolla on pantu täytäntöön rikosasioiden tietosuojadirektiivi.

Tietojenvaihtodirektiivin mukaisesti lakiehdotus sisältää säännöksiä, joilla korostetaan luovutettavien tai muutoin käsiteltävien henkilötietojen tarpeellisuutta ja oikeasuhteisuutta. Henkilötietojen suojaa ja osittain myös muiden esitutkintaan liittyvien perusoikeuksien suojaa vahvistaa myös se, että keskitettyjen yhteyspisteiden ja toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten vaihtamat henkilötiedot on tietojenvaihtodirektiivissä ja sen kansallisessa täytäntöönpanolaissa rajattu tarkasti yksittäisten rekisteröityjen ryhmien osalta vastaavasti kuin Europolia koskevassa sääntelyssä. Lakiehdotukseen sisältyisi tietojenvaihtodirektiivin mukaisesti vaatimus, jonka mukaan tietopyyntö on evättävä, jos sitä ei ole rajattu vaatimuksen mukaisesti tai pyydetty tiedot ovat virheellisiä, epätäydellisiä tai vanhentuneita. Ehdotettu sääntely on tältä osin uutta suhteessa kumottavaan lakiin. Vastaavanlaiset vaatimukset kuitenkin seuraavat pääosin jo suoraan rikosasioiden tietosuojalakiin, lukuun ottamatta rajausta Europol-asetuksen mukaisiin henkilötietoryhmiin.

Lakiehdotuksessa tehtävillä aineellisilla viittaussäännöksillä rikosasioiden tietosuojalain 9 – 10 §:ään pyritään vahvistamaan rikosasioiden tietosuojalakiin perustuvaa vaatimusta vaihdettavien henkilötietojen virheettömyydestä, käsittelyn erityisiä edellytyksiä koskevaa ilmoitusvelvollisuutta sekä periaatetta, jonka mukaan EU:ssa sijaitsevalle vastaanottajalle ei aseteta tiukempia henkilötietojen käsittelyn edellytyksiä kuin mitä sovelletaan kansallisesti samankaltaisiin tiedonsiirtoihin.

Lisäksi asiainhallintaa koskevilla yksityiskohtaisilla säännöksillä on tietosuojaa edistäviä vaikutuksia, mukaan lukien henkilötietojen säilyttämistä koskevat säännökset ja lokitietoja koskevat vaatimukset. Lakiehdotuksessa säädetään myös vahvasti suojatun Europolin SIENA-sovelluksen ottamisesta käyttöön oletusarvoisena viestintäkanavana. Tällä minimoidaan henkilötietoihin kohdistuvat turvallisuusriskit, kun jäsenvaltioiden välillä käytettävien useiden viestintäkanavien sijasta tiedonvaihtokanavana on ainoastaan SIENA-sovellus.

Esityksessä ei ehdoteta muutoksia rekisterinpittoa koskevaan vastuunjakoon eikä rekisteröidyn oikeuksia koskevaan sääntelyyn.

5 Muut toteuttamisvaihtoehdot

5.1 Muiden jäsenvaltioiden suunnittelemia tai toteuttamia keinoja

Alankomaat

Alankomaat asetti työryhmän tietojenvaihtodirektiivin täytäntöön panoa selvittämään. Työryhmässä on sekä ministeriön poliittisia ja oikeudellisia asiantuntijoita sekä Alankomaiden keskitetyssä yhteyspisteessä edustettuina olevat poliisi ja syyttäjälaitos. Tässä vaiheessa on arvioitu, että lakimuutokset koskevat alemman tasoista sääntelyä. Operatiivisten muutosten osalta todettiin, että keskitetty yhteyspiste on jo valmistellut keskitetyn sähköisen asianhallintajärjestelmän käyttöön ottoa ja sisällyttää siihen parhaillaan tietojenvaihtodirektiivin vaatimukset. Kyseisen, tietojenvaihtodirektiivin mukaisen käyttöön oton rakenteellisten vaikutusten talous- ja henkilöstövaikutukset ovat parhaillaan analysoitavana.

Bulgaria

Tietojenvaihtodirektiivin täytäntöönpanoa varten Bulgaria on ottanut sisäministeriön vuoden 2024 toimintasuunnitelmaan muutoksen ministeriötä koskevaan lakiin (erityisesti luku VI), joka tällä hetkellä kattaa Ruotsin puitepäätyksen. Lainsäädäntömuutosten jälkeen laaditaan säännöt, ohjeet ja standardit, joilla varmistetaan tiettyjen tietojenvaihtodirektiivien artiklojen selkeä ymmärtäminen ja soveltaminen (artiklat 4, 6-8 sekä 12). Osana tietojenvaihtodirektiivin täytäntöönpanoa tullaan määrittelemään toimivaltaiset lainvalvontaviranomaiset, jotka voivat lähettää tietopyyntöjä toisten jäsenvaltioiden keskitetyille yhteyspisteille. Näitä koskeva luettelo toimitetaan lainsäädäntömuutosten jälkeen. Oikeusministeriötä konsultoidaan mahdollisesti olemassa olevien menettelyjen ja niiden päivitystarpeen osalta sekä tuomioistuimen lupaa koskevan 9 artiklan osalta.

Tietojenvaihtodirektiivin edellyttämän keskitetyn yhteyspisteen hallinnoiman sähköisen asianhallintajärjestelmän osalta Bulgaria toteaa, että sen keskitetyssä yhteyspisteessä toimii jo nyt Ruotsin puitepäätyksen mukainen keskitetty asianhallintajärjestelmä. Parhailaan arvioidaan tietojenvaihtodirektiivin velvoitteita ja sitä, riittääkö nykyisen asianhallintajärjestelmän päivitys vai olisiko kehitettävä uusi järjestelmä, joka käyttää SIENA-sovellusta oletusarvoisena viestintäkanavana. Toimivaltaisten viranomaisten pääsyn SIENA-sovellukseen tietojenvaihtodirektiivin mukaisesti arvioidaan toteutuvan, kun suora pääsy SIENA-sovellukseen on varmistettu loppukäyttäjille. Bulgaria suunnittelee myös teknisiä konsultaatioita Europolin suuntaan liittyen postilaatikoiden kehittämiseen sekä mahdollisuuksiin saada suora yhteys toisten jäsenvaltioiden keskitettyihin yhteyspisteisiin.

Irlanti

Irlannin poliisissa (An Garda Síochána) toimii keskitetty yhteyspiste, jossa on SIRENE-toimisto, Europolin kansallinen toimisto sekä Interpolin kansallinen toimisto. Tietojenvaihtodirektiivin edellyttämä keskitetty asianhallintajärjestelmä on otettu käyttöön SIRENE-toimistossa jo vuonna 2021. Tällä hetkellä on käynnissä integrointihanke, jonka tarkoituksena on ulottaa keskitetty sähköinen asianhallintajärjestelmä Interpoliin ja Europoliin, jotta kaikki kansainvälisen yhteistyön kanavat toimivat samalla alustalla. Kun tämä on toteutettu, sen arvioidaan täyttävän kaikki keskitetylle yhteyspisteelle tietojenvaihtodirektiivissä asetetut vaatimukset. Tietojenvaihtodirektiivin täytäntöönpano edellyttäne todennäköisesti myös lainsäädäntöä, minkä laajuutta arvioidaan yhdessä oikeusministeriön kanssa vuonna 2024.

Latvia

Tietojenvaihtodirektiivin täytäntöön panemiseksi Latvia on käynnistänyt lainsäädäntöhankkeen, jossa säädetään uusi laki nykyisen voimassa olevan Ruotsin puitepäätyksen täytäntöönpanolain pohjalta. Keskitetyn yhteyspisteen tehtäviä tulee säädettävän lain mukaan hoitamaan valtiollinen poliisi. Tietojenvaihtodirektiivin edellyttämän keskitetyn sähköisen asianhallintajärjestelmän käyttöönotto ja toiminta tulee perustumaan olemassa olevaan asianhallintajärjestelmään ("Workflow"), jota poliisi parhailaan jo käyttää kansainvälisen yhteistyön kanavana (Interpol-Europol-SIRENE).

Pohjoismaat

Tietojenvaihtodirektiivin johdanto-osan 40 kappaleen mukaan Euroopan unionista tehtyyn sopimukseen ja Euroopan unionin toiminnasta tehtyyn sopimukseen liitettyssä, Tanskan asemasta tehdyssä pöytäkirjassa N:o 22 olevien 1 ja 2 artiklan mukaisesti

tietojenvaihtodirektiivi ei sido Tanskaa eikä sitä sovelleta Tanskaan. Koska tietojenvaihtodirektiivillä kehitetään Schengenin säännöstöä, Tanska päättää mainitun pöytäkirjan 4 artiklan mukaisesti kuuden kuukauden kuluessa siitä, kun neuvosto on hyväksynyt tietojenvaihtodirektiivin, saattaako se tietojenvaihtodirektiivin osaksi kansallista lainsäädäntöään. Tietojenvaihtodirektiivin johdanto-osan 42 kappaleen mukaan Islannin ja Norjan osalta tietojenvaihtodirektiivillä kehitetään niitä Schengenin säännöstön määräyksiä, joita tarkoitetaan Euroopan unionin neuvoston sekä Islannin tasavallan ja Norjan kuningaskunnan välisessä sopimuksessa viimeksi mainittujen osallistumisesta Schengenin säännöstön täytäntöönpanoon, soveltamiseen ja kehittämiseen ja jotka kuuluvat neuvoston päätöksen 1999/437/EY 1 artiklan H kohdassa tarkoitettuun alaan. Tanska, Islanti ja Norja ovat kaikki ilmaisseet kiinnostuksensa Advania-järjestelmään sekä Liechtensteinin ratkaisuun keskitetyn asianhallintajärjestelmän toteuttamisessa.

Ruotsin poliisilla on jo keskitetyn yhteyspisteen käytössä keskitetty asianhallintajärjestelmä ja SIENA on integroitu järjestelmään. Teknistä työtä tehdään tietopyynnön epäämisen osittaisen automatisoinnin, tietopyynnön määräaikojen sekä asianhallintajärjestelmään tallennettujen henkilötietojen ensimmäisen puolivuosiarvioinnin osalta. Ruotsi on arvioinut, että tietojenvaihtodirektiivin edellyttämä sääntely sisältyy jo sen kansalliseen lainsäädäntöön. Sen sijaan alemman tasoista sääntelyä tullaan päivittämään (asetus ja poliisin ohjeet). Asetus viranomaisten välisestä tiedonvaihdosta (2008:504) ehdotetaan kumottavaksi ja uutta, kansainvälistä poliisiyhteistyötä koskevaa asetusta ehdotetaan muutettavaksi (2017:504). Uudessa asetuksessa säädettäisiin keskitetystä yhteyspisteestä ja toimivaltaisista lainvalvontaviranomaisista, tietopyynnön tekemisen edellytyksistä, tietopyynnön sisällöistä, määräajoista, käytettävistä kielistä, tietopyynnön epäämisen perusteista ja kopion lähettämisestä keskitetylle yhteyspisteelle. Lausuntoaika päättyy syyskuussa, ja säädösmuutokset on tarkoitus saattaa voimaan 12.12.2024 mennessä.

Saksa

Saksa on tässä vaiheessa toteuttanut keskitettyjen yhteyspisteiden asemaa koskevan laajan kyselyn osana tietojenvaihtodirektiivin täytäntöönpanoa.

Tsekki

Tsekki on arvioinut tietojenvaihtodirektiivin täytäntöönpanon edellyttävän lainsäädäntömuutoksia, ja prosessi on hyvässä vauhdissa. Lakiehdotukset ovat parlamentin käsittelyssä. Lähtökohtana on ollut muuttaa olemassa olevia lakeja eikä tehdä uutta lainsäädäntöä. Lakimuutoksia tehdään ainakin kolmeen kansalliseen lakiin. Viranomaiset ennakoivat pitkää parlamenttikäsittelyä, koska poliisilain muutokset ovat haastavia prosesseja.

Unkari

Unkarin sisäministeriö on käynnistänyt lainsäädäntöhankkeen tietojenvaihtodirektiivin täytäntöönpanon edellyttämistä lainsäädäntömuutoksista. Unkarilla on jo käytössä nimetty keskitetty yhteyspiste ja toimivaltaiset lainvalvontaviranomaiset käyttävät jo SIENA-sovellusta kansainvälisen tiedonvaihdon välineenä.

Tietojenvaihtodirektiivin täytäntöönpano edellyttää vielä niiden toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten nimeämistä, jotka voivat esittää tietopyyntöjä toisten jäsenvaltioiden keskitetyille yhteyspisteille, sääntelyä velvoitteesta lähettää kopio keskitetylle yhteyspisteelle, jos se ei ole tiedonvaihdossa mukana, sääntelyn kumoamista Ruotsin puitepäättöksen mukaisten mallipohjien osalta, säädösmuutoksia tietopyynnön sisällön, kiireellisyyden, määräaikojen sekä

tiedon toimittamisen kieltäytymisperusteiden osalta ja uutta tietosuojaa koskevaa erityissääntelyä. Lisäksi tarvitaan teknistä kehittämistyötä keskitetyn asianhallintajärjestelmän ja sen SIENA-yhteentoimivuuden varmistamiseksi.

6 Lausuntopalaute

Yleiset huomiot

Lausunnon antoivat Keskusrikospoliisi, oikeusministeriö, Poliisihallitus, Rajavartiolaitoksen esikunta, Suojelupoliisi, Tietosuojavaltuutetun toimisto, Tulli ja valtiovarainministeriö.

Poliisihallituksen lausunnossa esitettiin komission tekemän neuvoston puitepäättöksen toimivuuden kriittisen arvioinnin lieventämistä, sillä puitepäättös ja sen kansallinen täytäntöönpanolaki on Suomessa toiminut hyvin. Poliisihallituksen esitystä koskeva kirjaus on tehty nykytilan kuvaukseen.

Valtiovarainministeriön lausunnossa nostettiin kysymys hallituksen esityksen suhteesta tiedonhallintalakiin, tiedonhallinnan muutosten kokonaiskuvasta, keskitetyn yhteyspisteen asemasta ja tehtävistä suhteesta toimivaltaisiin viranomaisiin sekä kysymys kansallisen erityissuojattavan aineiston käsittelystä täytäntöönpanolailla luotavassa keskitetyssä asianhallintajärjestelmässä. Nykytilan kuvauksessa täsmennettiin esityksen suhdetta tiedonhallintalakiin ja tiedonhallinnan muutosvaikutusten kokonaiskuvaa osana vireillä olevaa järjestelmäkehityshanketta ja sen seurantaa. Keskitettyä yhteyspistettä koskevaa sääntelyä on täsmennetty perusteluissa. Kansallisesti erityissuojattavan aineiston käsittelyä koskeva kysymys liittyy tietojenvaihtodirektiivin 3 artiklan tietojen luottamuksellisuuspäätöseen, joka edellyttää, että asianhallintajärjestelmässä on käsiteltävä Suomen toimivaltaiselle lainvalvontaviranomaiselle lähetettyjä luottamuksellisia tietoja siten, että taataan kansallisen lain mukaisesti samanlainen taso kuin lähettäneellä jäsenvaltiolla. Asianhallintajärjestelmän kehittämishankkeessa on tarkoitus rakentaa ensiksi tietojenvaihdon tekninen yhteys, joka mahdollistaa EU-Restricted (EU-R) tason tietojenvaihdon poliisin ja EU:n välillä TUVE-verkossa. Tätä kysymystä käsitellään nykytilan kuvauksen osana enemmän.

Oikeusministeriön lausunnossa toivottiin lisättävän muiden jäsenvaltioiden vertailuun myös Pohjoismaita koskeva tieto. Hallituksen esitystä päivitettiin tältä osin.

Lakiehdotuksen 1. luku (Yleiset säännökset)

Tullin lausunnossa esitettiin lain soveltamisalan (1 §) täsmentämistä siten, että niin sanotun Napoli II –sopimuksen mukainen tietojenvaihto jäisi lakiehdotuksen ulkopuolelle. Lakiehdotuksen perusteluihin lisättiin tietojenvaihtodirektiivin teksti 1 artiklan 2 kohdan ja sen johdanto-osan 10 ja 12 kappaleen osalta. Samassa Tullin lausunnossa esitettiin suoraan ja välillisesti saatavilla olevien tietojen määritelmien selkiyttämistä (2 §:n 6 ja 7 kohta), jotka lisättiin perusteluihin. Oikeusministeriön lausunnossa esitettiin, että perusteluissa tulisi täsmentää pakkokeinoin hankittavien ja hankittujen tietojen suhdetta esitettyyn sääntelyyn. Nämä täsmennykset sisällytettiin 2 §:n perusteluihin.

Lakiehdotuksen 2. luku (Pyynnöstä tapahtuva tietojenvaihto)

Tietosuojavaltuutetun toimisto esitti 4 ja 10 §:ssä käytetyn, tietojen luovutuskynnystä koskevan ilmaisun muuttamista tietojenvaihtodirektiivissä käytetyn ilmaisun ”on objektiivisia perusteita uskoa” tai poliisin henkilötietolaissa käytetyn ilmaisun ”voidaan perustellusti olettaa” mukaiseksi. Nämä muutokset tehtiin laki- ja perustelutekstiin. Valtiovarainministeriön

lausunnossa (esim. 6 §) todettiin, ettei laissa säädetä selkeästi toisten jäsenvaltioiden tietopyyntöjen toimittamisesta Suomen viranomaisille. Laissa ei voida säätää toisen jäsenvaltion viranomaisille velvoitteita; toisen jäsenvaltion viranomaiset kuitenkin täytöntöön panevat tietojenvaihtodirektiivin tältä osin omassa kansallisessa sääntelyssään. Tullin lausunnossa esitettiin 7 §:n tietopyyntöön vastaamisen määräaikoja koskevan sääntelyn täsmentämistä sen osalta, milloin pyyntö on vastaanotettu. Vastaava täsmennys tehtiin perusteluihin. Samassa lausunnossa esitettiin tietojen luovuttamisesta kieltäytymistä koskevaa 8 §:ää täsmennettäväksi sen osalta, mikä taho päättää tietojen luovuttamisesta kieltäytymisestä. Vastaava täsmennys tehtiin perusteluihin ja pykälätekstiin, kun toimivaltainen viranomainen päättää tietojen luovuttamisesta kieltäytymisestä ja kieltäytyminen tehdään keskitetyn yhteispisteen kautta.

Lakiehdotuksen 3. luku (Muu tietojenvaihto)

Tietosuojavaltuutetun toimisto ja oikeusministeriö pitivät kansallista liikkumavaraa sisältävän 10 §:n 1 momentin oma-aloitteisen tietojen luovutuskynnyksen sanamuotoa ”voidaan olettaa” liian väljänä verrattuna lakiehdotuksen 12 §:n 1 momenttiin ja perustuslakivaliokunnan vakiintuneeseen käytäntöön, jossa tietoja luovuttavalta viranomaiselta edellytetään arviointia luovutettavien tietojen välttämättömyydestä ja oikeasuhtaisuudesta suhteessa pyynnön tarkoituksen saavuttamiseen. Tämän lisäksi oikeusministeriö kiinnitti huomiota 10 §:n 1 momentin ja 12 §:n 1 momentin väliseen suhteeseen ja säätämisyjärjestysperusteluihin suhteessa oma-aloitteiseen tiedonluovutukseen. Oikeusministeriö katsoi myös, että perustuslakivaliokunnan lausunto olisi tarpeellinen erityisesti 10 §:n 1 momentin sääntelyn osalta. Oikeusministeriö kiinnitti myös huomiota tiedonluovutusoikeuden puuttumista koskevaan viittaukseen 8 §:n 2 momenttiin, sillä kaikki mainitussa säännöskohdassa luetellut kieltäytymisperusteet eivät sovellu oma-aloitteiseen tiedonluovutukseen.

Lausuntopalauteen perusteella tietojenvaihtodirektiivin artikla on uudelleen kirjoitettu vastaamaan samaa kirjoitustapaa kuin kansallisessa lainsäädännössä (poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen henkilötietolait). Perusteluihin tehtiin vastaavat täsmennykset ja lisättiin viittaus viimeisimpään korkeimman oikeuden asian kannalta relevanttiin päätökseen (KKO 2023:24). Lakiehdotuksen 12 §:n edellytykset soveltuvat myös oma-aloitteiseen tietojenvaihtoon ja tästä tehtiin selventävä lisäys perusteluihin. Säätämisyjärjestysperusteluja on täsmennetty vastaavasti, ja lakiehdotuksesta pyydetään perustuslakivaliokunnan lausunto oikeusministeriön esityksen mukaisesti. Tiedonluovutusta koskeva viittaus 8 §:n 2 momentin osalta on muutettu viittaamaan ainoastaan kyseisen säännöksen 5 kohtaan, jossa mainituissa tapauksissa 10 §:n mukaista tietojen luovutusoikeutta ei ole.

Oikeusministeriö ja valtiovarainministeriö kiinnittivät huomiota tietojen luovuttamista Europolille säätelevään 11 §:ään, siltä osin kuin sen 1 ja 2 momentissa vaikuttaisi jäävän sääntelemättä, mitä Europolille kopion mahdollisesti luovuttavan viranomaisen on tapauskohtaisesti arvioitava silloin, kun se lähettää toiselle jäsenvaltiolle tietopyynnön tai toimittaa sille tietoja. Pykälään ja perusteluihin on tehty tältä osin asianmukainen tarkennus viittaamalla tapauskohtaisessa harkinnassa huomioon otettavaan Europol-asetuksen (EU) 2016/794 3 artiklaan ja 7 artiklan 7 kohtaan.

Lakiehdotuksen 4. luku (Tietojen toimittamista koskevat lisäsäännöt)

Oikeusministeriön lausunnossa kiinnitettiin huomiota 12 §:n 1 momentin muotoiluun, jonka mukaan jos 2 tai 3 luvun mukaisesti luovutettavat tiedot sisältävät henkilötietoja, yksittäisiä rekisteröityjä koskevien henkilötietojen on rajoituttava Europol-asetuksen liitteen II jaksossa B lueteltuihin luokkiin ja niiden on oltava välttämättömiä ja oikeassa suhteessa pyynnön

tarkoituksen saavuttamiseen. Oikeusministeriön arvion mukaan 12 §:n 1 momentin muotoilu koskisi vain tilanteita, jossa henkilötietoja pyydetään toisen jäsenvaltion toimesta tietopyynnöllä. Tietojenvaihtodirektiivin ja lakiehdotuksen mukaan kyseinen IV luku, ml. 12 §, koskee tietojenvaihtodirektiivin ja lakiehdotuksen lukuja 2 ja 3. Siten ne soveltuvat myös 10 §:n oma-aloitteiseen tiedonvaihtoon. Perusteluihin on tehty tätä koskeva selvennys.

Tullin ja valtiovarainministeriön lausunnoissa kiinnitettiin huomiota 13 §:n 1 momentin viittaukseen jo kumoutuneeseen tietoturvallisuudesta valtionhallinnossa annettuun asetukseen 681/2010. Pykälä ja perustelut on muutettu viittamaan ajantasaiseen lainsäädäntöön. Valtiovarainministeriön lausunnossa kiinnitettiin huomiota myös tietojenvaihtodirektiivin 3 artiklan luottamuksellisuuspäätöseen ja sen arvioimiseen, koskeeko luovutettavia tietoja kansainvälinen tietoturvallisuusvelvoite, josta säädetään kansainvälisistä tietoturvallisuusvelvoitteista annetussa laissa 588/2004. Tietojenvaihtodirektiivin 3 artiklassa säädetään toimivaltaiselle lainvalvontaviranomaiselle toimitettavista tiedoista, eikä siinä säädetä muiden valtioiden viranomaisille luovutettavista tiedoista.

Lakiehdotuksen 14 §:n osalta (suostumus tietojen käyttämiseen oikeudenkäynnissä) Poliisihallitus ja Keskusrikospoliisi kiinnittivät lausunnoissaan huomiota siihen, että lausuntokierroksella ollut pykäläehdotus olisi tarpeeton, mikäli suostumista ei voisi antaa ilman eurooppalaisen tutkintamääräyksen tekemistä, josta jo säädetään rikosasioita koskevasta eurooppalaisesta tutkintamääräyksestä annetussa direktiivissä 2014/41/EU ja sen kansallisissa täytäntöönpanolaissa (430/2017). Sen lisäksi eurooppalaisen tutkintamääräyksen käytön edellyttäminen tiedon käyttämiseksi oikeudenkäynnissä toisi tarpeetonta lisätyötä sekä pyytävälle että luovuttavalle jäsenvaltiolle, kun jo kertaalleen poliisiyhteistyössä luovutettua tietoa tulisi pyytää ja luovuttaa uudelleen. Oikeusministeriön lausunnossa katsottiin, että pykälään olisi perusteltua lisätä 2 momentti, jossa säädettäisiin suostumuksen pyytämisestä toisen jäsenvaltion toimivaltaiselta viranomaiselta. Pykälä ja perustelut muutettiin siten, että suostumuksen antaminen on mahdollista, jollei asiaan sovellettavasta menettelystä säädetä erikseen toisin, ja jos tiedot ovat peräisin viranomaisen ylläpitämästä julkisesta rekisteristä eikä tietojen luovuttamiselle ole asetettu rajoituksia. Suostumuksen pyytäminen toisen jäsenvaltion toimivaltaiselta viranomaiselta jätettiin sääntelyn ulkopuolelle, koska tämä ei olisi kuulunut tietojenvaihtodirektiivin kansalliseen liikkumavaraan ja koska Valtakunnansyyttäjän toimisto katsoi vastaavan sääntelyn kuuluvan syyttäjien toimivaltaan.

Lakiehdotuksen 5. luku (Tiedonvaihdon keskitetty yhteyspiste)

Valtiovarainministeriön lausunnossa ehdotettiin keskitettyä yhteyspistettä koskevan 17 §:n osalta viranomaisten vastuunjako selkiytettäväksi ja kysyttiin, mitä se esimerkiksi tarkoittaisi keskitetyn asianhallintajärjestelmän käyttövelvoitteena. Tullin lausunnossa ehdotettiin, että maininta Tullin edustajasta keskitetyssä yhteyspisteessä tulisi olla kirjattuna itse säännökseen. Pykälään ja perusteluihin lisättiin viranomaisten osallistumista keskitetyn yhteyspisteen toimintaan koskeva selvennys. Perusteluihin lisättiin myös viittaus tiedonhallintalain tiedonhallintayksiköiden määritelmään ja selkiytettiin, mitä se tarkoittaa keskitetyn yhteyspisteen osalta. Käyttövelvoitetta koskeva tarkennus lisättiin 19 §:n perusteluihin. Keskitetty asianhallintajärjestelmä ja sen käyttöönotto kaikessa tietojenvaihtodirektiivin mukaisessa tietojenvaihdossa on tietojenvaihtodirektiivin sääntelyn ydin. Toimivaltaisilla viranomaisilla on velvoite käyttää kaikkea keskitettyä asianhallintajärjestelmää kaikessa tietojenvaihtodirektiivin mukaisessa tietojenvaihdossaan.

Keskitettyä sähköistä asianhallintajärjestelmää koskevan 19 §:n 1 momentin osalta Tulli kiinnitti huomiota siihen, että poliisi ei voi tehdä päätöstä asianhallintajärjestelmän käyttöönotosta Tullin eli toisen tiedonhallintayksikön ja rekisterinpitäjän puolesta. Pykälää muutettiin

vastaavasti. Oikeusministeriö ja Tulli pitävät hyvänä rekisterinpitäjyyden määrittelyä erikseen lain tasolla. Oikeusministeriö piti tarpeellisenä 1 momentin täsmentämistä erityisesti sen osalta, mikä olisi Tullille ja Rajavartiolaitokselle esitettävän rekisterinpitovastuun suhde poliisille esitettävään asianhallintajärjestelmän käyttöön ottamista koskevaan vastuuseen nähden ja mikä olisi poliisin tietosuojaoikeudellinen rooli asianhallintajärjestelmän käyttöön ottamista koskevan vastuun osalta.

Täsmennykset tehtiin asianomaisen momentin osalta säätämällä nimenomaisesti, että kukin toimivaltainen lainvalvontaviranomainen toimii asianhallintajärjestelmässä käsiteltävien henkilötietojensa rekisterinpitäjänä. Perusteluissa täsmennettiin poliisin rikosasioiden tietosuojalain 3 §:n 6 kohdan rekisterinpitäjän vastuuta asianhallintajärjestelmän teknisen ylläpidon, toimivuuden, tietoturvallisuuden ja kehittämisen osalta. Vastaavasti täsmennettiin toimivaltavien lainvalvontaviranomaisten vastuuta asianhallintajärjestelmässä käsiteltävien henkilötietojensa osalta, rekisterinpitäjyyden määrittymistä sekä sitä tilannetta, jolloin keskitetty yhteyspiste toimittaa toimivaltavien lainvalvontaviranomaisten sen käyttöön asettamat tiedot toisen jäsenvaltion lainvalvontaviranomaiselle. Perusteluihin lisättiin myös rekisterinpitäjän vastuun yleisen sääntelyn osalta viittaus rikosasioiden tietosuojalain 14 §:ään ja henkilötietojen käsittelijän osalta 17 §:ään.

Tullin lausunnon mukaan 19 §:n 4 momentissa olisi selkeämpää viitata lokitietoihin ja sisällytettävä sitä koskeva viittaus rikosasioiden tietosuojalain 19 §:ään. Pykälään ei tehty lausuntopalautteen johdosta muutoksia. Oikeusministeriön lausunnoissa nostettiin kysymys aineellisten viittausten tarpeellisuudesta 4 – 5 momentissa. Perusteluissa täsmennettiin 4 momentin osalta, että nimenomainen viittaus rikosasioiden tietosuojalakiin on tarpeen, sillä tietojenvaihtodirektiiviin sisältyy vastaava viittaus rikosasioiden tietosuojadirektiivin 25 artiklaan, ja kyseessä on nimenomaista täytäntöönpanoa edellyttävä säännös. Rikosasioiden tietosuojadirektiivin 25 artikla on myös eri sisältöinen kuin yleisesti sovellettavat tiedonhallintalain säännökset. Sen sijaan 5 momentin viittaukset tiedonhallintalakiin poistettiin tarpeettomina, ja notifiaktion yhteydessä ilmoitetaan se sääntely, jonka nojalla tietojenvaihtodirektiivin asianomainen kohta katsotaan täytäntöön pannuksi (tiedonhallintalaki, NIS-direktiivi).

Tullin lausunnossa ehdotettiin 6 momentin perusteluissa tarkennettavaksi, että säilyttämisen tarpeellisuuden arviointi ja säilytysaikojen määrittäminen kuuluvat rekisterinpitäjälle ja että rekisterinpitäjän on huolehdittava tietojen poistamisesta. Oikeusministeriön lausunnossa ehdotettiin 6 momentin sääntelyn tarkistamista sen osalta, onko se päällekkäinen rikosasioiden tietosuojalain 6 §:n 2 momentin kanssa. Myös henkilötietojen peruuttamattoman poistoa koskevan sääntelyn tarpeellisuutta, sanamuotoa ja suhdetta rikosasioiden tietosuojalakiin, määräajassa tapahtuvaa ensimmäistä tarkastelua sekä tietojen säilyttämistä koskevan sääntelyn suhdetta poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen henkilötietolakeihin sekä rikosasioiden tietosuojalakiin ehdotettiin tarkasteltavaksi.

Edellä mainitun lausuntopalautteen johdosta perusteluihin täsmennettiin ehdotetun sääntelyn suhdetta rikosasioiden tietosuojalakiin ja erityislakeihin (toimivaltavien viranomaisten tietosuojalait) sekä tarkennettiin ehdotetun sääntelyn merkitystä määräaika-sääntelyn osalta ja henkilötietojen peruuttamattoman poistamisen osalta. Tietojenvaihtodirektiivi ja sen kansallinen täytäntöönpanolaki koskevat pelkästään asianhallintajärjestelmän sisältämiä henkilötietoja, eikä sillä vaikuteta muuhun kansalliseen sääntelyyn. Tietojenvaihtodirektiivi sisältää erityissääntelyä ensimmäisen henkilötietojen säilyttämisen tarpeen arvioinnin osalta ja poikkeaa rikosasioiden tietosuojalasta tältä osin. Muuhun henkilötietojen säilyttämistarpeen arviointiin sovelletaan rikosasioiden tietosuojalain edellyttämää, vähintään viiden vuoden

välein toteutettavaa säilytystarpeen arviointia tai sen sijasta erityislakeina poliisin, Tullin tai Rajavartiolaitoksen henkilötietolakeja.

Asianhallintajärjestelmässä määritetään säilytysajat. Säilytysajat asianhallintajärjestelmään määrittää rekisterinpitäjä. Tietojenvaihtodirektiivin vaatimus henkilötietojen peruuttamattomasta poistamisesta tietojenvaihdon päättyessä koskee asianhallintajärjestelmän sisältämiä tietoja erityissäännöksenä, eikä sillä vaikuteta poliisin, Tullin tai Rajavartiolaitoksen henkilötietolakeihin sisältyvään sääntelyyn tai rikosasioiden tietosuojalain sääntelyyn tai arkistolain (831/1994) mukaisiin arkistointivelvoitteisiin. Vaatimus tietojen poistamisesta kytkeytyy tietojenvaihdon päättymiseen.

Muut huomiot

Rajavartiolaitoksen lausunnossa nostettu virhe liitelakina esitettävän Rajavartiolaitoksen henkilötietolain johtolauseessa korjattiin.

Oikeusministeriö ja valtiovarainministeriö toimittivat lakiesitystä koskevia teknisiä huomioita myös sähköpostitse, jotka on otettu huomioon esityksen valmistelussa.

7 Säännöskohtaiset perustelut

7.1 Laki Euroopan unionin jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten välisestä tietojenvaihdosta

1 luku Yleiset säännökset

1 §. Soveltamisala. Lakiehdotuksen 1 §:llä täytäntöön pantaisiin tietojenvaihtodirektiivin 1 artikla.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin lain soveltamisalasta. Laissa ehdotettaisiin säädettäväksi, että lakia sovelletaan tietojenvaihtoon rikosten ennalta estämistä, paljastamista tai selvittämistä varten Euroopan unionin jäsenvaltioiden toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten kanssa, jollei muussa Euroopan unionin lainsäädännössä nimenomaisesti säädetä toisin. Tietojenvaihtodirektiivissä käytetyn käsitteen ”tutkinta” sijasta laissa käytettäisiin poliisilain (872/2011) 1 §:n mukaista käsitettä ”selvittäminen”.

Ehdotetun lain ulkopuolelle jäävät tilanteet, joissa Euroopan unionin muissa säädöksissä on nimenomaisesti säädetty tietojenvaihdosta rikosten ennalta estämistä, paljastamista tai selvittämistä varten Euroopan unionin jäsenvaltioiden toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten välillä. Tietojenvaihtodirektiivin 1 artiklan 2 kohdan mukaan tietojenvaihtodirektiiviä ei sovelleta toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten väliseen tietojenvaihtoon sellaisten rikosten ennalta estämiseksi, paljastamiseksi tai tutkimiseksi, joista säädetään nimenomaisesti muissa unionin säädöksissä. Tietojenvaihtodirektiivin 1 artiklan 2 kohdan toisen virkkeen mukaan jäsenvaltiot voivat hyväksyä tai pitää voimassa säännöksiä, joilla helpotetaan edelleen muiden jäsenvaltioiden toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten kanssa tapahtuvaa tietojenvaihtoa, jonka tarkoituksena on rikosten ennalta estäminen, paljastaminen tai tutkinta, myös jäsenvaltioiden tekemien kahden- tai monenvälisten järjestelyjen perusteella, sanotun kuitenkin rajoittamatta direktiivin tai muiden unionin säädösten mukaisten jäsenvaltioiden velvoitteiden soveltamista.

Tietojenvaihtodirektiivin johdanto-osan 10 kappaleessa säädetään, että tietojenvaihtodirektiivissä vahvistetut säännöt eivät saisi vaikuttaa sellaisten unionin sääntöjen

soveltamiseen, jotka koskevat tällaista tietojenvaihtoa, kuten Euroopan unionin lainvalvontayhteistyövirastosta (Europol) sekä neuvoston päätösten 2009/371/YOS, 2009/934/YOS, 2009/935/YOS, 2009/936/YOS ja 2009/968/YOS korvaamisesta ja kumoamisesta annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2016/794; Schengenin tietojärjestelmän käytöstä laittomasti oleskelevien kolmansien maiden kansalaisten palauttamiseksi annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2018/1860; Schengenin tietojärjestelmän (SIS) perustamisesta, toiminnasta ja käytöstä rajatarkastuksissa, Schengenin sopimuksen soveltamisesta tehdyn yleissopimuksen muuttamisesta ja asetuksen (EY) N:o 1987/2006 muuttamisesta ja kumoamisesta annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2018/1861; Schengenin tietojärjestelmän (SIS) perustamisesta, toiminnasta ja käytöstä poliisiyhteistyössä ja rikosasioissa tehtävässä oikeudellisessa yhteistyössä, neuvoston päätöksen 2007/533/YOS muuttamisesta ja kumoamisesta sekä Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EY) N:o 1986/2006 ja komission päätöksen 2010/261/EU kumoamisesta annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2018/1862 sekä matkustajarekisteritietojen (PNR) käytöstä terrorismirikosten ja vakavan rikollisuuden ennalta estämistä, paljastamista ja tutkintaa sekä tällaisiin rikoksiin liittyviä syytetoimia varten annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2016/681 ja säännöistä, joilla helpotetaan rahoitus- ja muiden tietojen käyttöä rikosten ennalta estämistä, paljastamista, tutkimista tai niihin liittyviä syytetoimiva varten, ja neuvoston päätöksen 2000/642/YOS kumoamisesta annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2019/1153 ja rajatylittävän yhteistyön tehostamisesta erityisesti terrorismin ja rajatylittävän rikollisuuden torjumiseksi tehty neuvosto päätös 2008/615/YOS ja rajatylittävän yhteistyön tehostamisesta erityisesti terrorismin ja rajatylittävän rikollisuuden torjumiseksi tehdyn päätöksen 2008/615/YOS täytäntöönpanosta tehty neuvoston päätös 2008/616/YOS. Lakiehdotuksella ei siten vaikuteta näihin säädöksiin perustuvaan tietojenvaihtoon.

Tietojenvaihtodirektiivin johdanto-osan 12 kappaleen mukaan tietojenvaihtodirektiivi ei rajoita Euroopan unionista tehdyn sopimuksen K.3 artiklan perusteella tullihallintojen keskinäisestä avunannosta ja yhteistyöstä tehdyn yleissopimuksen (Napoli II) soveltamista.

Kahdensivulinen tietojenvaihto kolmansien maiden kanssa ja kansallista turvallisuutta koskeva tietojenvaihto jäisi lakiehdotuksen ulkopuolelle.

Tietojenvaihtodirektiivi ei edellytä pakkokeinolain (806/2011), poliisilain, rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksesta annetun lain ja rikostorjunnasta Tullissa annetun lain (623/2015) mukaisten salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöä.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin siitä, että lailla pannaan täytäntöön jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten välisestä tietojenvaihdosta ja neuvoston puitepäätöksen 2006/960/YOS kumoamisesta 10 päivänä toukokuuta 2023 annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2023/977.

2 §. Määritelmät. Pykälällä pantaisiin täytäntöön tietojenvaihtodirektiivin 2 artikla. Siinä esitettäisiin säädettäväksi toimivaltaisen lainvalvontaviranomaisen, nimetyn lainvalvontaviranomaisen, keskitetyn yhteyspisteen, vakavan rikoksen, tiedon, suoraan saatavilla olevan tiedon, välillisesti saatavilla olevan tiedon ja henkilötiedon määritelmistä.

Ehdotetun pykälän 1 kohdan mukaan *toimivaltaisella lainvalvontaviranomaisella* tarkoitettaisiin poliisia, Tullia ja Rajavartiolaitosta, jotka ovat tietojenvaihtodirektiivissä tarkoitettuja rikoksen ennalta estämisessä, paljastamisessa ja selvittämisessä toimivaltaisia viranomaisia. Muut näissä asioissa toimivaltaiset viranomaiset, eli Suojelupoliisi ja Puolustusvoimat, eivät kuulu tietojenvaihtodirektiivin soveltamisalaan.

Ehdotetun pykälän 2 kohdan mukaan *nimetyllä lainvalvontaviranomaisella* tarkoitettaisiin jäsenvaltion toimivaltaista lainvalvontaviranomaista, jolla on valtuudet esittää tietopyyntöjä toisen jäsenvaltion keskitetyille yhteyspisteille. Tietojenvaihtodirektiivin tarkoituksena on, että jäsenvaltioiden olisi keskitetyn yhteyspisteen kautta tapahtuvan tiedonvaihdon lisäksi voitava nimetä jotkut toimivaltaisista lainvalvontaviranomaistaan nimetyiksi lainvalvontaviranomaisiksi, jotka voivat esittää tietopyyntöjä toisten jäsenvaltioiden keskitetyille yhteyspisteille. Suomessa nimettyjä lainvalvontaviranomaisia olisivat edellä mainitut toimivaltaiset lainvalvontaviranomaiset.

Ehdotetun pykälän 3 kohdan mukaan *keskitetyllä yhteyspisteellä* tarkoitettaisiin tietojenvaihdon koordinoinnista ja helpottamisesta vastaavaa keskusyksikköä. Määritelmässä tarkoitettu keskitetty yhteyspiste tarkoittaisi sekä Suomen kansallista keskitettyä yhteyspistettä että toisen jäsenvaltion keskitettyä yhteyspistettä. Suomen kansallisen keskitetyn yhteyspisteen toimintaan osallistuvat poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen edustajat.

Ehdotetun pykälän 4 kohdan mukaan *vakavalla rikoksella* tarkoitettaisiin rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain (2003/1286) 3 §:ssä tarkoitettuja rikoksia sekä Euroopan unionin lainvalvontayhteistyövirastosta (Europol) sekä neuvoston päätösten 2009/371/YOS, 2009/934/YOS, 2009/935/YOS, 2009/936/YOS ja 2009/968/YOS korvaamisesta ja kumoamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2016/794 (jäljempänä *Europol-asetus*) 3 artiklassa tarkoitettuja rikoksia. Tietojenvaihtodirektiivin 2 artiklan 3 alakohdan a-kohdassa mainittu neuvoston puitepäätos 2002/584/YOS on täytäntöön pantu lailla 2003/1286, ja kyseisen puitepäätoksen 2 artiklan 2 kohdan rikoksia vastaa kansallisen lain 3 §.

Ehdotetun pykälän 5 kohdan mukaan *tiedoilla* tarkoitettaisiin mitä tahansa sisältöä, joka koskee yhtä tai useampaa luonnollista henkilöä tai oikeushenkilöä, tosiseikkoja tai olosuhteita, jotka ovat toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten kannalta merkityksellisiä niiden hoitaessa kansallisen lainsäädännön mukaisia tehtäviään rikosten ennalta estämiseksi, paljastamiseksi tai tutkimiseksi. Tietojenvaihtodirektiivin ja sen täytäntöönpanolain soveltamisalan ulkopuolelle jäisi tietojen hankkiminen pakkokeinoin. Sen sijaan pakkokeinoin hankitut, toimivaltaisen viranomaisen saatavilla olevat tiedot voisivat olla ehdotetun lain mukaisen tietojenvaihdon kohteena.

Ehdotetun pykälän 6 kohdan mukaan ehdotettaisiin säädettäväksi tietojenvaihtodirektiivin mukaisesta suoraan saatavilla olevan tiedon määritelmästä. *Suoraan saatavilla olevilla tiedoilla* tarkoitettaisiin tietoja, jotka ovat tietokannassa, johon jäsenvaltion, jolta tietoja on pyydetty, keskitetyllä yhteyspisteellä tai toimivaltaisella lainvalvontaviranomaisella on suora pääsy.

Ehdotetun pykälän 7 kohdan mukaan ehdotettaisiin säädettäväksi tietojenvaihtodirektiivin mukaisesti välillisesti saatavilla olevan tiedon määritelmästä. *Välillisesti saatavilla olevilla tiedoilla* tarkoitettaisiin tietoja, jotka jäsenvaltion, jolta tietoja on pyydetty, keskitetty yhteyspiste tai toimivaltainen lainvalvontaviranomainen voivat kansallisen lainsäädännön niin salliessa ja sen mukaisesti pakkokeinoja käyttämättä saada muilta viranomaisilta tai kyseiseen jäsenvaltioon sijoittautuneilta yksityisiltä osapuolilta. Toimivaltaisille lainvalvontaviranomaisille on kansallisissa henkilötietolaeissa säädetty tiedonsaantioikeuksia muiden rekistereistä ja tietojärjestelmistä. Tieto, jonka toimivaltainen lainvalvontaviranomainen saa laissa säädetyn tiedonsaantioikeuden nojalla, olisi välillisesti saatavilla oleva tietoa.

Tietojenvaihtodirektiivin 3 artiklan a kohdan mukainen saatavuusperiaate edellyttää, että saatavilla olevat tiedot voidaan antaa muiden jäsenvaltioiden keskitetyille yhteyspisteille tai toimivaltaisille viranomaisille. Tiedon käsite on tietojenvaihtodirektiivissä ja siten sen täytäntöönpanolaissa laaja. Käsite on sidottu toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten toimivaltansa puitteissa harjoittamaan toimintaan rikosten ennalta estämiseksi, paljastamiseksi tai selvittämiseksi. Tiedot tarkoittavat mitä tahansa sisältöä, joka koskee yhtä tai useampaa luonnollista henkilöä tai oikeushenkilöä, tosiseikkoja tai olosuhteita, joka on merkityksellistä rikostorjunnan kannalta. Tietojenvaihtodirektiivi ei kuitenkaan tarkoita, että poliisi, Tulli tai Rajavartiolaitos voisi luovuttaa tietoja toisen jäsenvaltion viranomaiselle laajemmin kuin sillä itsellään on oikeus kansallisen lainsäädännön mukaisesti käyttää niitä. Esimerkiksi poliisilla on suora pääsy passirekisteriin ja henkilökorttirekisteriin, mutta poliisi itse ei saa käyttää kyseisten rekisterien biometrisia tietoja lainvalvontatarkoituksessa, eikä tietoja siten voi luovuttaakaan. Toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten tiedonsaantioikeuksista säädetään erikseen muussa lainsäädännössä yksityiskohtaisesti.

Toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten tiedonsaantioikeuksista säädetään esimerkiksi poliisilain 4 luvun 2 ja 3 §:ssä sekä 5 luvun 40–42 §:ssä, poliisin henkilötietolain 16 §:ssä, rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 2 luvun 14 §:ssä, Tullin henkilötietolain 16 §:ssä, rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 36 §:ssä, Rajavartiolaitoksen henkilötietolain 19, 20 ja 22 §:ssä sekä muissa laeissa ja sopimuksissa. Tiedot voivat olla saatavilla myös, jos ne on alun perin hankittu pakkokeinolain mukaisin pakkokeinoin. Tietojenvaihtodirektiivissä ei kuitenkaan velvoiteta hankkimaan tietoja pakkokeinoin, mutta pakkokeinoin jo hankittuja tietoja voidaan luovuttaa tietojenvaihtodirektiivin ja sen täytäntöönpanolain edellytysten mukaisesti.

Tietojenvaihtodirektiivi sisältää viittauksia rikosasioiden tietosuojadirektiiviin, jonka vaatimuksia noudatetaan silloin, kun vaihdettavat tiedot sisältävät yksittäistä luonnollista henkilöä, kuten epäiltyä, koskevia tietoja. Rikosasioiden tietosuojadirektiivin vaatimukset sen sijaan eivät koske sellaisia salassa pidettäviä tietoja, jotka eivät mahdollista luonnollisen henkilön suoraa tai välillistä tunnistamista, kuten esimerkiksi salassa pidettäviä rikollisuuden uhka-analyyskejä. Henkilötiedon määritelmä on kuitenkin laaja ja esimerkiksi verkkotunnistamistieto voi mahdollistaa välillisen tunnistamisen. Rikosasioiden tietosuojadirektiivi on pantu täytäntöön pääosin rikosasioiden tietosuojalailla. Henkilötietojen käsittelystä säädetään lisäksi henkilötietojen käsittelystä poliisin henkilötietolaissa, Tullin henkilötietolaissa sekä Rajavartiolaitoksen henkilötietolaissa.

Henkilötiedon määritelmä 8. kohdassa perustuisi rikosasioiden tietosuojalain lain 3 §:n 1 kohdassa tarkoitettuun määritelmään. Sen mukaan henkilötiedoilla tarkoitettaisiin kaikkia tunnistettuun tai tunnistettavissa olevaan luonnolliseen henkilöön (rekisteröity) välittömästi tai välillisesti liittyviä tietoja.

3 §. Oikeus luovuttaa tietoja. Pykälän mukaan toimivaltainen lainvalvontaviranomainen saa luovuttaa tietoja salassapitosäännösten estämättä. Pykälä olisi tarpeen kansallisesta lainsäädännöstä johtuvien vaatimusten huomioimiseksi.

Perustuslain tulkintakäytännöstä johtuvat vaatimukset huomioidaan tiedonsaantioikeuksiin sovellettavassa lainsäädännössä, eikä tietojenvaihtodirektiivillä laajenneta kansallisia tiedonsaantioikeuksia.

2 luku **Pyynnöstä tapahtuva tietojenvaihto**

4 §. Tietopyynnöt toiselle jäsenvaltiolle. Pykälässä säädettäisiin toiselle jäsenvaltioille esitettävistä tietopyynnöistä. Pykälällä täytäntöön pantaisiin tietojenvaihtodirektiivin 4 ja 8 artikla. Pykälän 1 momentissa ehdotettaisiin säädettäväksi, että toimivaltainen lainvalvontaviranomainen voi esittää tietopyynnön toiselle jäsenvaltiolle ainoastaan, jos voidaan perustellusti olettaa, että pyydetty tiedot ovat saatavilla kyseisessä jäsenvaltiossa. Terminologia on yhdenmukaistettu poliisin henkilötietolaissa käytetyn ilmaisun ”voidaan perustellusti olettaa” kanssa.

Pykälässä ehdotetaan myös säädettäväksi, että pyydettyjen tietojen tulee olla tarpeellisia ja oikeasuhtaisia rikosten ennalta estämistä, paljastamista tai selvittämistä varten.

Pykälällä katettaisiin kaikki tietojenvaihtodirektiivissä tarkoitetut tilanteet, joissa toiselle jäsenvaltiolle esitetään tietopyyntö siten, että tietopyynnön esittäjänä voi olla toimivaltainen viranomainen eli poliisi, Tulli tai Rajavartiolaitos.

Tietojenvaihtodirektiivin 4 artiklan 6 kohdassa edellytetään, että jäsenvaltio varmistaa, että tietopyynnot toisen jäsenvaltion keskitetylle yhteyspisteelle esitetään jollakin niistä kielistä, jota sisältyvät luetteloon, jonka kyseinen toinen jäsenvaltio on laatinut 11 artiklan mukaisesti. Suomen keskitetty yhteyspiste hyväksyy suomen, ruotsin ja englannin kielen. Kyseiset tietojenvaihtodirektiivin kohdat eivät edellytä täytäntöön panoa lain tasolla, vaan niistä ilmoitetaan komissiolle notifikaation yhteydessä.

5 §. Tietopyynnön kiireellisyys. Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi tietopyynnön kiireellisyydestä. Sillä täytäntöön pantaisiin tietojenvaihtodirektiivin 4 artiklan 4 kohta.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin, että toisen jäsenvaltion toimivaltaiselle lainvalvontaviranomaiselle tai keskitetylle yhteyspisteelle esitettävässä tietopyynnössä olisi täsmennettävä, onko pyyntö kiireellinen. Tietopyynnön kiireellisyys olisi perusteltava.

Pykälän 2 momentti sisältäisi tietopyynnön kiireellisyyden arvioinnin kriteerit. Tällaisia tietoja voisivat olla tiedot, jotka ovat välttämättömiä yleiseen turvallisuuteen kohdistuvan välittömän ja vakavan uhkan ennalta ehkäisemiseksi (1 kohta); tiedot, jotka ovat tarpeen henkilön henkeen tai ruumiilliseen koskemattomuuteen kohdistuvan välittömän uhkan ennalta estämiseksi (2 kohta); tiedot, jotka ovat tarpeen sellaisen päätöksen tekemiseksi, johon voi liittyä vapaudenmenetyksenä pidettävien rajoittavien toimenpiteiden jatkaminen (3 kohta); tiedot, jotka ovat vaarassa menettää merkityksensä, jos niitä ei toimiteta kiireellisesti, ja joita pidetään tärkeinä rikosten ennalta estämisen, paljastamisen tai selvittämisen kannalta (4 kohta).

6 §. Tietopyyntöön sisällytettävät tiedot. Pykälässä täytäntöön pantaisiin tietojenvaihtodirektiivin 4 artiklan 5 kohta, joka koskee tietopyyntöön sisällytettäviä tietoja. Tietopyyntöön olisi sisällytettävä kaikki tarvittavat yksityiskohdat sen käsittelemiseksi asianmukaisesti ja nopeasti sekä vähintään seuraavat tiedot:

1) pyydetty tiedot mahdollisimman yksityiskohtaisesti eriteltyinä; 2) pyydettyjen tietojen käyttötarkoitus sekä kuvaus tosiseikoista ja tieto epäillystä rikoksesta; 3) perustelut sille, miksi pyydettyjen tietojen oletetaan olevan saatavilla pyynnön vastaanottavassa jäsenvaltiossa; 4) tarvittaessa selvitys tietopyynnön tarkoituksen ja sen kohteena olevan luonnollisen henkilön tai oikeushenkilön tai yhteisön välisestä yhteydestä; 5) tarvittaessa 5 § 2 momentin mukaisesti syyt, joiden vuoksi pyyntöä pidetään kiireellisenä; 6) rajoitukset pyynnön sisältämien tietojen käyttämiselle muihin tarkoituksiin.

7 §. Toisen jäsenvaltion pyyntöön vastaaminen. Pykälässä säädettäisiin toisen jäsenvaltion pyyntöön vastaamisesta. Pykälällä täytäntöön pantaisiin tietojenvaihtodirektiivin 5 artikla.

Direktiivin sääntelystä poiketen kansallisessa lainsäädännössä ehdotetaan mentävän direktiivin sääntelyä pidemmälle siten, että sääntely koskisi kaikkia toisen jäsenvaltion esittämiä pyyntöjä, eikä pelkästään keskitetyille yhteyspisteille esitettyjä pyyntöjä. Vastaavasti pykälä koskisi kaikkia toimivaltaisia viranomaisia (poliisi, Tulli ja Rajavartiolaitos) eikä pelkästään tietojenvaihtodirektiivin 5 artiklassa tarkoitettua keskitettyä yhteyspistettä. Pykälän sääntelyn laajentaminen edellä esitetyllä tavalla on perusteltua selkeyden vuoksi sekä siksi, että määräaika sääntelyllä edistetään tietojenvaihtodirektiivin tavoitteiden tehokasta toteutumista. Asiat myös käsiteltäisiin samassa asianhallintajärjestelmässä riippumatta siitä, mikä yksikkö vastaisi pyyntöön.

Pykälässä säädettäisiin, että toimivaltaisen lainvalvontaviranomaisen olisi toimitettava tämän lain mukaisesti pyydetty tiedot seuraavien määräaikojen kuluessa siitä, kun tietopyyntö vastaanotetaan:

- 1) kahdeksan tuntia suoraan saatavilla olevia tietoja koskevien kiireellisten pyyntöjen osalta;
- 2) kolme kalenterinpäivää välillisesti saatavilla olevia tietoja koskevien kiireellisten pyyntöjen osalta;
- 3) seitsemän kalenteripäivää muiden kuin 1 ja 2 kohdassa tarkoitettujen pyyntöjen osalta.

Keskitetty yhteyspiste huolehtii tietopyynnön välittämisestä toimivaltaiselle lainvalvontaviranomaiselle viipymättä, jotta toimivaltainen lainvalvontaviranomainen voi noudattaa lakisääteisiä määräaikoja tietopyyntöihin vastaamisessa.

8 §. Tietojen luovuttamisesta kieltäytyminen. Pykälässä säädettäisiin tietojen luovuttamisesta kieltäytymisestä. Sillä täytäntöön pantaisiin tietojenvaihtodirektiivin 6 artiklan 1 kohta.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin, että toimivaltainen lainvalvontaviranomainen päättäisi tietojen luovuttamisesta kieltäytymisestä. Tietojen luovuttamisesta kieltäytyminen tehtäisiin keskitetyn yhteyspisteen kautta. Ehdotetun kaltainen sääntely ei sisälly tietojenvaihtodirektiivin sääntelyyn, mutta se on tarpeen kansallisesti menettelyn selkiyttämisen vuoksi.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että tietojen luovuttamisesta saa kieltäytyä ainoastaan, jos

- 1) pyydetty tiedot eivät ole keskitetyn yhteyspisteen tai toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten saatavilla;
- 2) tietopyyntö ei täytä 6 §:ssä säädettyjä vaatimuksia;
- 3) pyydetty tiedot ovat muita henkilötietoja kuin Europol-asetuksen liitteen II jaksossa B lueteltuihin luokkiin sisältyviä henkilötietoja;
- 4) pyydettyjen tietojen on todettu olevan virheellisiä, epätäydellisiä tai vanhentuneita eikä niitä voida toimittaa rikosasioiden tietosuojalain 9 §:n 1 ja 2 momentin mukaisesti;
- 5) pyydettyjen tietojen toimittaminen:
 - a) olisi keskeisten kansallisten turvallisuusetujen vastaista tai vahingoittaisi niitä;

b) vaarantaisi rikoksen ennalta estämisen, paljastamisen tai selvittämisen taikka yksilön turvallisuuden; taikka

c) vahingoittaisi perusteettomasti oikeushenkilön tärkeitä suojattuja etuja;

6) pyynnön perusteena oleva teko on sellainen rikos, josta Suomen lain mukaan säädetty ankarin rangaistus on enintään yksi vuosi vankeutta tai pyyntö liittyy tekoon, joka ei ole Suomen lain mukaan säädetty rangaistavaksi;

7) pyydetty tiedot on alun perin saatu toiselta jäsenvaltiolta tai kolmannelta maalta, eikä kyseinen jäsenvaltio tai kolmas maa ole antanut suostumustaan tietojen toimittamiseen.

Kyseisen momentin 1 – 7 kohtaan liittyvä yksityiskohtainen sääntely ei ole uutta, vaan Ruotsin puitepäättöksen kansallisen täytäntöönpanolain 7 § sisälsi osin samankaltaisia perusteita tietojen luovuttamisesta kieltäytymiselle. Ehdotetun 8 § 1 momentin 1 kohta merkitsee niin sanotun saatavuusperiaatteen täytäntöönpanoa (tietojenvaihtodirektiivin 3 artiklan 1 kohdan a alakohdan). Tietojenvaihtodirektiivillä perustetun järjestelmän tehokas toiminta edellyttää, että kieltäytymisperusteet olisi määriteltävä tyhjentävästi ja niitä olisi tulkittava suppeasti. Samanaikaisesti kieltäytymisperusteissa painotetaan voimakkaasti tarpeellisuus- ja suhteellisuusperiaatetta, mikä tarjoaa takuita tietopyyntöjen väärinkäytön estämiseksi myös silloin, kun se johtaisi ilmeisiin perusoikeuksien loukkauksiin. Siten tietopyyntöjen osalta on yleisen huolellisuusvelvoitteen mukaisesti aina varmistuttava siitä, että pyynnöt ovat tarpeellisuus- ja suhteellisuusperiaatteen mukaisia.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin, että jos kyseinen jäsenvaltio tai kolmas maa on asettanut kyseisten tietojen käytölle ehtoja, tiedot voitaisiin toimittaa vain, jos se olisi asetettujen ehtojen mukaan mahdollista. Momentissa olisi kyse eri asiasta kuin 2 momentin 7 kohdan mukaisessa kieltäytymisperusteessa, jonka mukaan tietoja ei luovutettaisi, kun jäsenvaltio tai kolmas maa ei ole antanut suostumustaan tietojen toimittamiseen. Ehtojen asettaminen tiedonluovutukselle ei olisi kieltäytymisperuste, vaan tarvittaessa luovutettaville tiedoille asetettaisiin käyttörajoituksia, kun luovutettavat tiedot olisivat peräisin toiselta EU:n jäsenvaltiolta tai kolmannelta maalta.

9 §. Menettely tietojen luovuttamisesta kieltäydyttäessä. Pykälässä säädettäisiin menettelystä, jota noudatettaisiin, kun tietojen luovuttamisesta kieltäydytään 8 §:n perusteilla. Sillä täytäntöön pantaisiin tietojenvaihtodirektiivin 6 artiklan 2 – 3 kohta.

Pykälän 1 momentin mukaan keskitetyn yhteyspisteen olisi ilmoitettava pyynnön esittäneen jäsenvaltion keskitetylle yhteyspisteelle tai nimetylle lainvalvontaviranomaiselle tietojen luovuttamisesta kieltäytymisestä ja sen perusteluista 7 §:n määräaikoja noudattaen.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että toimivaltainen lainvalvontaviranomainen voisi tarvittaessa pyytää pyynnön esittäneen jäsenvaltion keskitetyltä yhteyspisteeltä tai nimetyltä lainvalvontaviranomaiselta lisäselvityksiä. Tietojenvaihtodirektiivin 6 artiklan 3 kohdasta poiketen on tarkoituksenmukaisempaa käytännön kannalta säätää keskitetyn yhteyspisteen sijasta toimivaltaisesta lainvalvontaviranomaisesta, joka voi tarvittaessa pyytää lisäselvityksiä.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin, että edellä 7 §:ssä säädettyjen määräaikojen kulumisen keskeytettäisiin, kun pyynnön esittäneen jäsenvaltion keskitetty yhteyspiste tai nimetty lainvalvontaviranomainen vastaanottaisi lisäselvityspyynnön.

10 §. Tietojen oma-aloitteinen luovuttaminen. Pykälässä säädettäisiin tietojen oma-aloitteisesta luovuttamisesta. Sillä täytöntöön pantaisiin tietojenvaihtodirektiivin 7 artikla.

Pykälässä säädettäisiin siitä, että toimivaltaisella lainvalvontaviranomaisella olisi oikeus luovuttaa omasta aloitteestaan sen saatavilla olevia tietoja muiden jäsenvaltioiden keskitetyille yhteyspisteille tai nimetyille lainvalvontaviranomaisille, jos voidaan perustellusti olettaa, että tällaiset tiedot voisivat olla välttämättömiä kyseisille muille jäsenvaltioille rikosten ennalta estämistä, paljastamista tai selvittämistä varten.

Tietojenvaihtodirektiivi edellyttää oma-aloitteista tietojen luovuttamista vakavien rikosten osalta, mutta sallii sen myös muiden rikosten ennalta estämiseksi, paljastamiseksi tai selvittämiseksi. Suomen toimivaltaisilla viranomaisilla on rajat ylittävää tiedonvaihtoa tyypillisesti vakavien rikosten lisäksi esimerkiksi liikkuvien rikollisryhmien tekemien omaisuuteen kohdistuvien rikosten tai lievempien huumausainerikosten selvittämiseksi, jolloin oma-aloitteisen tiedon luovuttamisoikeuden rajaamisella vakaviin rikoksiin voisi olla kokonaisuutena rikosten selvittämistä haittaavaa vaikutusta. Lainvalvontaviranomaiset voivat tehtäviään suorittaessaan saada tietoa, joka voi olla muiden EU-jäsenvaltioiden rikostorjunnan kannalta relevanttia.

Ehdotetussa pykälässä käytettäisiin kansallista liikkumavaraa tietojenvaihdon tehokkuuden ja sen oikeusperustan turvaamiseksi, kun toimivaltainen lainvalvontaviranomainen voisi harkintansa mukaan toimittaa sen saatavilla olevia tietoja silloin, kun voitaisiin perustellusti olettaa, että tiedot voivat olla välttämättömiä muiden jäsenvaltioiden rikostorjunnan kannalta. Tietojenvaihtodirektiivissä käytetty ”objektiivisia perusteita uskoa” on uudelleen kirjoitettu muotoon ”voidaan perustellusti olettaa”. Liikkumavaran käytöllä olisi vaikutusta tiedonvaihdon kohteena olevien henkilöiden henkilötietojen suojaan, mutta henkilötietojen suojan rajoittamisessa noudatettaisiin tietojenvaihtodirektiivin mukaisesti tarpeellisuus- ja oikeasuhteisuusvaatimuksia. Tietojenvaihtodirektiivin artikla on uudelleen kirjoitettu vastaamaan samaa kirjoitustapaa kuin kansallisessa lainsäädännössä (poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen henkilötietolait).

Tiedonluovutuksen oikeuden puuttumista koskevaa 2. virkettä on täsmennetty. Pykälän toisessa virkkeessä säädettäisiin, ettei oikeutta tietojen luovutukseen olisi, jos kysymyksessä ovat tiedot olisivat 8 §:n 2 momentin 5 kohdassa tarkoitettuja tietoja. Kysymyksessä ovat tilanteet, joissa tietojen toimittaminen olisi keskeisten kansallisten turvallisuusetujen vastaista tai vahingoittaisi niitä, tai vaarantaisi rikoksen ennalta estämisen, paljastamisen tai selvittämisen tai yksilön turvallisuuden tai vahingoittaisi perusteettomasti oikeushenkilön tärkeitä suojattuja etuja. Oma-aloitteisen tietojen luovuttamisoikeuden rajaaminen tällä tavoin on linjassa korkeimman oikeuden tietojen oma-aloitteista luovuttamista koskevan ratkaisun kanssa, jossa tietojen oma-aloitteista luovuttamista yleisluontoisen säädöksen perusteella ei pidetty mahdollisena (KKO 2023:24).

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin toimivaltaisen lainvalvontaviranomaisen velvollisuudesta luovuttaa omasta aloitteestaan sen saatavilla olevat tiedot muiden jäsenvaltioiden keskitetyille yhteyspisteille tai nimetyille lainvalvontaviranomaisille, jos voidaan olettaa, että tällaiset tiedot voisivat olla merkityksellisiä kyseisille jäsenvaltioille vakavien rikosten ennalta estämistä, paljastamista ja selvittämistä varten. Velvoitetta tiedonluovutukseen ei kuitenkaan olisi, jos kyseiset tiedot ovat 8 §:n 2 momentin 5 kohdassa tarkoitettuja tietoja.

Momentilla pantaisiin täytöntöön tietojenvaihtodirektiivin 7 artiklan 2 kohta, joka ei sisällä kansallista liikkumavaraa. Tietojenvaihtodirektiivissä edellytetään jäsenvaltioita varmistamaan, että tiedot luovutetaan oma-aloitteisesti säännöksen kriteerien täyttyessä. Poikkeus

luovutusvelvollisuudesta koskee tilanteita, joissa pyydettyjen tietojen toimittaminen olisi keskeisten kansallisten turvallisuusasetusten vastaista tai vahingoittaisi niitä, tai vaarantaisi rikoksen ennalta estämisen, paljastamisen tai selvittämisen tai yksilön turvallisuuden tai vahingoittaisi perusteettomasti oikeushenkilön tärkeitä suojattuja etuja.

11 §. Tietojen luovuttaminen Europolille. Pykälässä säädettäisiin tietojen luovuttamisesta Europolille. Pykälällä täytäntöön pantaisiin tietojenvaihtodirektiivin 12 artikla.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin toimivaltaisten viranomaisten velvollisuudesta arvioida tarvetta luovuttaa tietoja kopio Europolille, kun lainvalvontaviranomaiset lähettävät tietopyynnön toisen jäsenvaltion keskitetylle yhteyspisteelle tai nimetylle lainvalvontaviranomaiselle, toimittavat tietoja toisen jäsenvaltion keskitetyn yhteyspisteen tai nimetyn lainvalvontaviranomaisen pyynnön perusteella taikka omasta aloitteestaan tämän lain mukaisesti. Pykälään on lisätty virke toimivaltaisten viranomaisten tapauskohtaisesta harkinnasta. Tässä tapauskohtaisessa harkinnassa niiden on noudatettava Europol-asetuksen (EU) 2016/794 3 artiklaa ja 7 artiklan 7 kohtaa.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että tietojen luovuttamisesta Europolille säädettäisiin lisäksi Europol-asetuksessa ja Euroopan unionin lainvalvontayhteistyövirastosta annetussa laissa (214/2017). Tietojenvaihtodirektiivin 12 artiklan 1 ja 2 kohdassa on erityisesti viitattu tältä osin mainitun Europol-asetuksen 3 artiklan tavoitteisiin, sen 7 artiklan 7 kohtaan sekä 19 artiklaan.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin, että toimivaltainen lainvalvontaviranomainen voi luovuttaa toiselta jäsenvaltiolta tai kolmannelta maalta saadut tiedot Europolille 1 momentin mukaisesti ainoastaan, jos toinen jäsenvaltio tai kolmas maa on antanut suostumuksensa siihen. Tiedot voidaan luovuttaa Europolille vain kyseisen jäsenvaltion tai kolmannen maan kyseisten tietojen käytölle asettamien ehtojen mukaisesti. Kysymyksessä on ns. tietojen omistajuuden periaate, josta säädetään tietojenvaihtodirektiivin 3 artiklan d alakohdassa. Tämä periaate on myös yhdenmukainen henkilötietojen suojaan liittyvien rekisterinpitäjän velvoitteiden kanssa.

4 luku **Tietojen toimittamista koskevat lisäsäännöt**

12 §. Henkilötietojen luovuttaminen. Pykälässä säädettäisiin henkilötietoja sisältäviin tietoihin sovellettavista lisäsäännöistä.

Tietojenvaihtodirektiivin lähtökohtana on ollut varmistaa unionin oikeuden mukainen henkilötietojen suoja kaikessa tietojenvaihtodirektiivin nojalla tapahtuvassa tietojenvaihdossa (tietojenvaihtodirektiivin johdanto-osan 23 kappale). Kaikessa henkilötietojen käsittelyssä olisi siten noudatettava kaikilta osin rikosasioiden tietosuojadirektiiviä ja rikosasioiden tietosuojalakia. Europol puolestaan käsittelee henkilötietoja Europol-asetuksen mukaisesti. Tietojenvaihtodirektiivissä lisäksi edellytetään, että keskitettyjen yhteyspisteiden ja toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten vaihtamat henkilötiedot rajoittuvat Europol-asetuksen liitteen II jaksossa B tarkoitettuihin tietoluokkiin rekisteröityjen ryhmää kohti. Epäiltyjä koskevat tiedot ja todistajia, uhreja tai muihin ryhmiin kuuluvia koskevat tiedot, joihin sovelletaan tiukempia rajoituksia, olisi erotettava selvästi toisistaan. Tällaiset henkilötiedot olisi myös mahdollisuuksien mukaan erotettava toisistaan niiden paikansapitävyyden ja luotettavuuden perusteella. Toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten olisi käsiteltävä lain mukaiset tietopyynnot mahdollisimman nopeasti, jotta voidaan varmistaa tietopyyntöjen paikkansapitävyys ja luotettavuus, välttää tietojen tarpeeton päällekkäisyys ja vähentää riskiä, että tiedot vanhentuvat tai eivät ole enää niiden saatavilla. Jos käy ilmi, että henkilötiedot ovat virheellisiä, ne olisi oikaistava tai poistettava tai niiden käsittelyä rajoitettava viipymättä.

Pykälällä täytäntöön pantaisiin tietojenvaihtodirektiivin 10 artikla tarvittavin osin sekä 3 artiklan e alakohta.

Pykälä koskisi kaikkea lain 2 ja 3 luvun mukaista tietojenvaihtoa, ml. 10 §:n mukainen tietojenvaihto.

Tietojenvaihtodirektiivin 10 artiklan b alakohta on tarpeen panna täytäntöön, koska se poikkeaa yleisesti sovellettavista rikosasioiden tietosuojalain säännöksistä. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin sen mukaisesti, että jos 2 tai 3 luvun mukaisesti luovutettavat tiedot sisältävät henkilötietoja, yksittäisiä rekisteröityjä koskevien henkilötietojen on rajoitettava Europol-asetuksen liitteen II jaksossa B lueteltuihin luokkiin, ja niiden on oltava välttämättömiä ja oikeassa suhteessa pyynnön tarkoituksen saavuttamiseen.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että henkilötietoja luovutettaessa on lisäksi noudatettava rikosasioiden tietosuojalain 9 ja 10 §:ä. Aineellisella viittaussäännöksellä rikosasioiden tietosuojalakiin pantaisiin täytäntöön tietojenvaihtodirektiivin 10 artiklan a ja c alakohta sekä 3 artiklan e alakohta. Rikosasioiden tietosuojalain 9 §:ssä säädetään tietojenvaihtodirektiivin 10 artiklan a ja c kohdassa tarkoitetusta vaatimuksesta varmistua henkilötietojen virheettömyydestä, kun niitä siirretään, sekä velvollisuudesta lisätä sellaiset tiedot, joiden avulla vastaanottava toimivaltainen viranomainen voi arvioida henkilötietojen paikkansapitävyyttä, täydellisyyttä, luotettavuutta ja ajantasaisuutta. Tietojenvaihtodirektiivin 3 artiklan e kohdan mukaisesti rikosasioiden tietosuojalain 9 § myös edellyttää ilmoittamaan tietojen vastaanottajalle, jos ilmenee, että on siirretty virheellisiä henkilötietoja tai että henkilötietoja on siirretty lainvastaisesti. Vastaanottajan on asiasta tiedon saatuaan oikaistava tai poistettava henkilötiedot tai rajoitettava niiden käsittelyä.

Ehdotetun pykälän 2 momentissa viitattaisiin lisäksi rikosasioiden tietosuojalain 10 §:ään selkeyden vuoksi, koska myös sitä on noudatettava joka tapauksessa tiedonsiirtojen yhteydessä. Rikosasioiden tietosuojalain 10 §:ssä säädetään käsittelyn erityisiä edellytyksiä koskevasta ilmoitusvelvollisuudesta. Jos henkilötietojen käsittelyyn liittyy laissa säädettyjä erityisiä edellytyksiä, toimivaltaisen viranomaisen on henkilötietojen luovutuksen tai siirron yhteydessä ilmoitettava henkilötietojen vastaanottajalle kyseisistä edellytyksistä sekä velvollisuudesta noudattaa niitä. Mainittu pykälä sisältää lisäksi säännön, jonka mukaan EU:ssa sijaitsevalle vastaanottajalle ei aseteta tiukempia henkilötietojen käsittelyn edellytyksiä kuin mitä sovelletaan kansallisesti samankaltaisiin tiedonsiirtoihin. Viimeksi mainittu sääntö on yhdenmukainen täytäntöön pantavan tietojenvaihtodirektiivin saatavuusperiaatteen kanssa.

Lisäksi henkilötietojen luovuttamiseen sovellettaisiin, mitä henkilötietojen käsittelystä säädetään poliisin henkilötietolaissa, Tullin henkilötietolaissa sekä Rajavartiolaitoksen henkilötietolaissa, mikäli tässä ehdotettavassa laissa ei toisin säädetä. Ehdotettava täytäntöönpanolaki olisi siis erityissäädös edellä mainittuihin henkilötietolakeihin nähden.

13 §. Luottamuksellisuus ja yhtäläinen pääsy. Pykälässä säädettäisiin tietojenvaihtoa koskevista yhtäläisen pääsyn ja luottamuksellisuuden periaatteista. Pykälällä täytäntöön pantaisiin tietojenvaihtodirektiivin 3 artiklan b – c alakohta.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin luottamuksellisuuden periaatteesta siten, että toimivaltaisille lainvalvontaviranomaisille toimitettuja luottamuksellisiksi merkittyjä tietoja on suojattava tiedonhallintalain 4 luvun sekä mainitun lain 18 §:n 4 momentin nojalla annettujen säädösten sekä rikosasioiden tietosuojalain mukaisesti. Tällainen 18 §:n 4 momentin mukainen säädös on esimerkiksi asiakirjojen turvallisuusluokittelusta valtionhallinnossa annettu valtioneuvoston asetus 1101/2019. Kyseinen sääntely tarjoaa samanlaisen luottamuksellisuuden

tason kuin tiedot toimittaneen jäsenvaltion kansallinen lainsäädäntö, ja siihen sisältyviä kansainvälisiä vastaavuustaulukoita viranomaiset noudattavat vakiintuneesti tietojenvaihdossa (*luottamuksellisuusperiaate*).

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että tietojen pyytämisen muiden jäsenvaltioiden keskitetyiltä yhteyspisteiltä ja toimivaltaisilta lainvalvontaviranomaisilta sekä tietojen toimittamisen niille on vastattava niitä edellytyksiä, joita sovelletaan vastaavien tietojen pyytämiseen ja toimittamiseen kansallisesti (*yhtäläisen pääsyn periaate*).

14 §. *Suostumus tietojen käyttämiseen todistusaineistona oikeudenkäynneissä.* Pykälässä säädettäisiin suostumuksesta antamisesta tietojen käyttämiseen todistusaineistona oikeudenkäynnissä.

Pykälällä pantaisiin täytäntöön tietojenvaihtodirektiivin 1 artiklan 4 kohta. Täytäntöön pantava tietojenvaihtodirektiivi nimenomaisesti toteaa, ettei siinä veloiteta antamaan muiden jäsenvaltioiden toimivaltaisille lainvalvontaviranomaisille tietoja käytettäväksi todistusaineistona oikeudenkäynneissä (1 artiklan 3 kohdan c alakohta). Tietojenvaihtodirektiivissä ei myöskään säädetä oikeudesta käyttää sen mukaisesti toimitettuja tietoja todistusaineistona oikeudenkäynneissä (4 artiklan 1 virke). Tietojenvaihtodirektiivissä kuitenkin annetaan jäsenvaltioille oikeus antaa suostumus tietojen käyttöön todistusaineistona oikeudenkäynneissä samalla, kun tietoja luovutetaan rikoksen ennalta estämistä, paljastamista tai selvittämistä varten, jos kansallinen lainsäädäntö mahdollistaa sen.

Tietojenvaihtodirektiivin johdanto-osan 14 kappaleen mukaan tietojenvaihtodirektiivillä ei ole vaikutusta todistusaineistoa koskeviin unionin säädöksiin, kuten eurooppalaisesta tutkintamääräyksestä annettuun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviin 2014/41/EU. Siksi tietojenvaihtodirektiivin nojalla tietoja toimittavien jäsenvaltioiden olisi tietoja toimittaessaan tai sen jälkeen voitava antaa suostumus käyttää kyseisiä tietoja todistusaineistona oikeudenkäynneissä, vaikka sitä ei niiltä tietojenvaihtodirektiivin nojalla vaadita, myös jos kansallisessa lainsäädännössä näin edellytetään, käyttämällä jäsenvaltioiden välisiä voimassa olevia oikeudellista yhteistyötä koskevia välineitä. Johdanto-osan 14 kappaleen mukaan suostumus voidaan antaa myös jälkeenpäin. Lisäksi sen mukaan suostumus tulisi antaa voimassa olevien säädösten nojalla. Esimerkiksi todisteiden pyytämisestä ja luovuttamisesta jäsenvaltioiden välillä säädetään mainitussa eurooppalaista tutkintamääräystä koskevassa direktiivissä, jota tulisi yksinomaisesti käyttää tähän tarkoitukseen.

Pykälässä käytettäisiin kansallista liikkumavaraa säätämällä tietoja luovuttavalle toimivaltaiselle lainvalvontaviranomaiselle mahdollisuus antaa suostumus tietojen käyttöön oikeudenkäynneissä mutta vain siltä osin kuin kyse on viranomaisen ylläpitämässä julkisessa rekisterissä olevista tiedoista eikä tietojen luovuttamiselle ole asetettu rajoitteita.

Kansallisen liikkumavaran käytöllä luodaan sääntelypohja nykyiseen tilanteeseen verrattuna. Vaikka kyse olisi tietojen käytöstä todisteena, jonka osalta edellä mainituin tavoin tulisi käyttää eurooppalaista tutkintamääräystä, koska ehdotettujen säännösten nojalla suostumus voitaisiin antaa, jos kyse on julkisista tiedoista, jotka myös toisen jäsenvaltion viranomainen voisi itse suoraan hankkia. Vaikka tietojen käyttö todisteena ehdotetaan mahdollistettavaksi pykälässä ehdotetussa laajuudessa, mahdollista on, että tiedot saanut jäsenvaltio pyytää niitä luovuttamaan eurooppalaisen tutkintamääräyksen nojalla.

Suostumuksen antaminen olisi perusteltua silloin, kun luovutettava tieto olisi peräisin luotettavasta viranomaisrekisteristä, eikä tietojen luovuttaja ole asettanut niiden käytölle rajoituksia. Tällaisia rekisteritietoja olisivat muun muassa väestörekisteritiedot, ajokorttitiedot,

kaupparekisteritiedot ja ajoneuvojen haltija- ja omistajatiedot. Ehdotetuilla säännöksillä ei siten vaikuteta sellaisen lainsäädännön soveltamiseen, jossa nimenomaisesti edellytetään toista menettelyä, erityisesti rikosasioihin sovellettavaa oikeusapumenettelyä tai eurooppalaista tutkintamääräystä. Suostumuksen antaminen ei olisi velvoite, vaan mahdollisuus, ja se perustuisi tapauskohtaiseen harkintaan.

15 §. Suojattu viestintäkanava. Pykälässä säädettäisiin suojatusta viestintäkanavasta. Sillä täytäntöön pantaisiin tietojenvaihtodirektiivin 13 artikla.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin, että toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten on käytettävä tietojenvaihtodirektiivin 13 artiklan 1 kohdassa tarkoitettua Europolin suojatun tiedonvaihdon verkkosovellusta (*SIENA-sovellus*), kun ne lähettävät tietopyyntöjä tai toimittavat tietoja pyynnöstä tai omasta aloitteestaan tämän lain 2 tai 3 luvun nojalla.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin tyhjentävästi tilanteista, joissa toimivaltainen lainvalvontaviranomainen voi olla käyttämättä SIENA-sovellusta. SIENA-sovellusta ei olisi tarpeen käyttää, jos:

- 1) tietojenvaihdon voidaan olettaa myöhemmin edellyttävän kolmansien maiden tai kansainvälisten järjestöjen osallistumista Interpolin viestintäkanavan kautta tai muulla tavalla;
- 2) tietopyynnön kiireellisyys edellyttää toisen viestintäkanavan väliaikaista käyttöä;
- 3) odottamaton tekninen tai operatiivinen häiriö estää keskitettyä yhteyspistettä tai toimivaltaisia lainvalvontaviranomaisia käyttämästä SIENA-sovellusta tietojenvaihtoon.

16 §. Tiedon tallentaminen ja kopion toimittaminen. Pykälässä säädettäisiin velvollisuudesta varmistua siitä, että keskitetty yhteyspiste saa kopion lähetettävistä tietopyynnöistä tai luovutettavista tiedoista. Käytännössä velvollisuuden noudattaminen varmistettaisiin sillä, että tieto tallentuu automatisoidusti keskitettyyn asianshallintajärjestelmään, josta ehdotetaan säädettäväksi 19 §:ssä. Pykälällä täytäntöön pannaan tietojenvaihtodirektiivin 4 artiklan 1 kohdan kolmas alakohta, 4 artiklan 2 kohta, 5 artiklan 3 kohdan 3 alakohta, 7 artiklan 3 kohdan 2-3 alakohta, 7 artiklan 4 kohta sekä 8 artiklan 2 -3 kohta. Se sisältää kolme momenttia. Tallentamista, kopion lähettämistä ja näitä koskevia poikkeuksia koskevien velvoitteiden kokoaminen yhteen pykälään tekee sääntelyn ymmärrettäväksi ja hallittavaksi kokonaisuudeksi lain soveltajan kannalta.

Pykälän 1 momentin mukaan, kun toimivaltainen lainvalvontaviranomainen esittää laissa tarkoitetun tietopyynnön, antaa vastauksen tietopyyntöön tai toimittaa tietoja omasta aloitteestaan toisen jäsenvaltion toimivaltaiselle lainvalvontaviranomaiselle, sen olisi samanaikaisesti varmistettava, että toimitettu tietopyyntö, vastaus tai tieto tallentuu 19 §:ssä tarkoitettuun keskitettyyn asianshallintajärjestelmään.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että edellä 1 momentissa säädetyistä velvoitteista voidaan poiketa, jos tiedon tallentaminen asianshallintajärjestelmään vaarantaisi:

- 1) vireillä olevan erittäin arkaluontoisen rikosasian selvittämisen, jossa tietojen käsittely edellyttää asianmukaista luottamuksellista tasoa;
- 2) terrorismirikostapausten selvittämisen, joihin ei liity hätä- tai kriisinhallintatilanteita;
- 3) yksilön turvallisuuden.

Edeltävän momentin säännöksillä varmistettaisiin se, että erityisen sensitiivisiä tietoja ei luovuteta SIENA-järjestelmässä ja että tieto ei tallennu keskitettyyn asiainhallintajärjestelmään. Käytännössä kyse voi olla esimerkiksi kansalliseen turvallisuuteen liittyvien, rikosasiaa koskevien tietojen luovuttamisesta, joihin liittyy tavanomaisesta poikkeavia suojausvelvoitteita, tai tiedoista, jotka on hankittu tietolähdetoiminnassa. Tietojenvaihtodirektiivin ja lain sääntely ei koske kansallisen turvallisuuden viranomaisia vaan rikosasioissa toimivaltaisia lainvalvontaviranomaisia. Vaikka SIENA on lähtökohtaisesti salattu järjestelmä, pykälässä tarkoitettuja rikoksia koskevalta tiedonvaihdolta voidaan edellyttää vielä vahvempaa suojastasoja. Pykälän 2 momentissa käytetään kansallista liikkumavaraa säätämällä poikkeuksista kopion toimittamista koskeviin velvoitteisiin.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin, että jos tiedot toimitetaan toisen jäsenvaltion nimetylle lainvalvontaviranomaiselle, pyydyistä tiedoista on lähetettävä samanaikaisesti kopio kyseisen jäsenvaltion keskitetylle yhteyspisteelle. Kopion lähettämisestä voidaan poiketa 2 momentissa säädetyillä perusteilla.

5 luku **Tiedonvaihdon keskitetty yhteyspiste**

17 §. Keskitetty yhteyspiste ja sen tehtävät. Pykälässä säädettäisiin keskitetyn yhteyspisteen tehtävistä. Sillä täytäntöön pantaisiin tietojenvaihtodirektiivin 14 artiklan 2 – 3 kohta.

Ensimmäisessä momentissa säädettäisiin, että keskitetty yhteyspiste toimii Keskusrikospoliisissa. Toimivaltaiset lainvalvontaviranomaiset osallistuvat Keskusrikospoliisissa olevan keskitetyn yhteyspisteen toimintaan tämän lain 2 - 4 luvun mukaisesti. Kukin toimivaltainen lainvalvontaviranomainen toimittaa keskitetyn yhteyspisteen käyttöön sen tarvitsemat tiedot.

Toisessa momentissa säädettäisiin, että keskitetyn yhteyspisteen tehtävänä olisi

- 1) vastaanottaa ja arvioida toisen jäsenvaltion toimivaltaisen lainvalvontaviranomaisen sille esittämät tietopyynnot;
- 2) toimittaa tietopyynnot asiassa toimivaltaiselle lainvalvontaviranomaiselle ja, jos pyyntö koskee useampaa kuin yhtä toimivaltaista lainvalvontaviranomaista, koordinoida pyynnön käsittely sekä pyydettyjen tietojen toimittaminen;
- 3) koordinoida pyydettyjen tietojen analysointi ja jäsentely niiden toimittamiseksi toisen jäsenvaltion keskitetylle yhteyspisteelle tai toimivaltaiselle lainvalvontaviranomaiselle;
- 4) toimittaa tiedot toiselle jäsenvaltiolle 7 ja 10 §:n mukaisesti;
- 5) kieltäytyä tietojen toimittamisesta 8 §:n mukaisesti ja ilmoittaa asiasta 9 §:n 1 momentin mukaisesti sekä pyytää tarvittaessa selvennyksiä tai täsmennyksiä 9 §:n 2 momentin mukaisesti;
- 6) lähettää tietopyynnot toisten jäsenvaltioiden toimivaltaisille lainvalvontaviranomaisille tämän lain mukaisesti ja antaa tarvittaessa selvennyksiä tai täsmennyksiä 9 §:n 2 momentin mukaisesti.

Keskitetyn yhteyspisteen rooli määräytyy tiedonhallintalain 2 §:n mukaan, eli tiedonhallintayksiköllä tarkoitetaan viranomaista, jonka tehtävänä on järjestää tiedonhallinta tiedonhallintalain mukaisesti. Keskitetty yhteyspiste ei ole itsenäinen tiedonhallintayksikkö,

vaan sen toimintaan osallistuvat lainvalvontaviranomaiset (poliisi, Tulli ja Rajavartiolaitos) ovat kukin tiedonhallintayksikköjä.

18 §. Keskitetyn yhteyspisteen valmiudet. Pykälässä säädettäisiin keskitetyn yhteyspisteen valmiuksista. Siinä täytäntöön pantaisiin tietojenvaihtodirektiivin 14 artiklan 3 kohdan a alakohta sekä 15 artikla.

Pykälässä säädettäisiin, että keskitetyn yhteyspisteen olisi hoidettava tehtäviään vuorokauden jokaisena päivänä 7 §:n määräaikoja noudattaen.

Rajat ylittävään lainvalvontayhteistyöhön liittyy erityisvaatimuksia muun muassa vaihdettavien tietojen arkaluonteisuudesta johtuen, minkä vuoksi keskitettyjen yhteyspisteiden ja toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten henkilöstöllä on oltava tarvittavat tiedot ja taidot, jotta ne voivat hoitaa tämän lain mukaiset tehtävänsä laillisesti, tehokkaasti ja tuloksellisesti. Tietojenvaihtodirektiivin johdanto-osan 30 perustelukappaleessa annetaan esimerkkejä erityisesti keskitettyjen yhteyspisteiden henkilöstölle tarjottavasta koulutuksesta, jota pitäisi tarjota tietojenkäsittelyvälineiden ja tietoteknisten järjestelmien asianmukaisesta käytöstä, oikeus- ja sisäasioiden alan asiaankuuluvia unionin ja kansallisia oikeudellisia kehyksiä koskevista seikoista, joissa olisi keskityttävä erityisesti henkilötietojen suojaan, lainvalvontayhteistyöhön ja luottamuksellisen tiedon käsittelyyn, sekä eri kieliä koskevaa koulutusta.

19 §. Keskitetty sähköinen asianhallintajärjestelmä Pykälässä säädettäisiin keskitetystä sähköisestä asianhallintajärjestelmästä. Tietojenvaihtodirektiivin 16 artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että niiden keskitetyt yhteyspisteet ottavat käyttöön keskitetyn sähköisen asianhallintajärjestelmän rekisteriksi, jonka avulla keskitetty yhteyspiste voi hoitaa tietojenvaihtodirektiivin mukaisia tehtäviään, ja käyttävät sitä. Poliisi huolehtisi asianhallintajärjestelmän käyttöönotosta. Keskitetty sähköinen asianhallintajärjestelmä sisältäisi tietyt vähimmäistoiminnot ja -valmiudet, jotta keskitetty yhteyspiste voi hoitaa kaikki ehdotetun täytäntöönpanolain mukaiset tietojenvaihtoa koskevat tehtävänsä tuloksellisesti ja tehokkaasti. Pykälässä täytäntöön pantaisiin tietojenvaihtodirektiivin 16 artikla sekä osittain 18 artikla.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin, että poliisi vastaisi tietojenvaihtodirektiivin 16 artiklan mukaisen keskitetyn asianhallintajärjestelmän käyttöön ottamisesta. Poliisi nimetään vastuutahona keskitetyn asianhallintajärjestelmän käyttöön otossa. Keskitetyn yhteyspisteen olisi käytettävä keskitettyä asianhallintajärjestelmää tehtäviensä hoitamiseksi. Keskitetty asianhallintajärjestelmä ja sen käyttöönotto kaikessa tietojenvaihtodirektiivin mukaisessa tietojenvaihdossa on tietojenvaihtodirektiivin sääntelyn ydin. Toimivaltaisilla viranomaisilla on siten velvoite käyttää kaikkea keskitettyä asianhallintajärjestelmää kaikessa tietojenvaihtodirektiivin mukaisessa tietojenvaihdossaan.

Samassa 1 momentissa säädettäisiin lisäksi siitä, että kukin toimivaltainen lainvalvontaviranomainen toimii asianhallintajärjestelmässä käsiteltävien henkilötietojensa rekisterinpitäjänä.

Käsittelyllä tarkoitettaisiin kaikkia henkilötietojen käsittelytoimia, kuten tietojen tallentamista järjestelmään ja tietojen luovuttamista järjestelmän välityksellä. Säännöksellä huomioitaisiin se, että keskitetyssä asianhallintajärjestelmässä käsiteltävät tietopyynnöt ja luovutettavat tiedot sisältäisivät usein henkilötietoja. Poliisi toimii rikosasioiden tietosuojalain 3 §:n 6 kohdassa tarkoitettuna rekisterinpitäjänä asianhallintajärjestelmän teknisen ylläpidon, toimivuuden, tietoturvallisuuden ja kehittämisen osalta. Kukin lainvalvontaviranomainen vastaa

asianhallintajärjestelmässä käsiteltyjen henkilötietojensa rekisteröinnistä, vastaanottamisesta ja luovuttamisesta sekä muista rekisterinpitäjälle säädettyistä velvollisuuksista ja rekisteröidyn oikeuksien toteuttamisesta.

Keskitetty asianhallintajärjestelmä olisi yhteiskäyttöinen järjestelmä.

Käytännössä rekisterinpitäjä määrittäisi sen mukaisesti, mikä toimivaltainen lainvalvontaviranomainen on tehnyt henkilötietoja sisältävän tietopyynnön tai luovuttanut henkilötietoja.

Keskitetty yhteyspiste toimittaa toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten käyttöönsä asettamat tiedot toisen jäsenvaltion toimivaltaiselle lainvalvontaviranomaiselle. Keskitetty yhteyspiste toimisi tällöin henkilötietojen käsittelijänä näiden henkilötietojen osalta.

Tätä tarkoitusta varten toimivaltaisen viranomaisen on rekisterinpitäjänä ohjeistettava keskitettyä yhteyspistettä henkilötietojen käsittelystä. Rekisterinpitäjän vastuusta säädetään rikosasioiden tietosuojalain 14 §:ssä ja henkilötietojen käsittelijästä 17 §:ssä.

Toisessa momentissa säädettäisiin asianhallintajärjestelmään rekisteröitävistä tiedoista sen 1 – 4 kohdassa, seuraavasti:

1. 7 §:n mukaiset tietopyynnot sekä kaikki muu tällaisiin tietopyyntöihin liittyvä muiden jäsenvaltioiden keskitettyjen yhteyspisteiden ja toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten kanssa toteutettava viestintä, sekä 9 §:n 1 momentin mukaisesti tietojen luovuttamisesta kieltäytymistä koskevat tiedot ja mainitun pykälän 2 momentin mukaisia selvennys- ja täsmennyspyyntöjä ja selvennysten tai täsmennysten antamista koskevat tiedot;

2. keskitetyn yhteyspisteen ja toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten välinen 17 §:n 2 kohdan mukainen viestintä;

3. muiden jäsenvaltioiden keskitetyille yhteyspisteille ja toimivaltaisille lainvalvontaviranomaisille 7 ja 10 §:n mukaisesti toimitetut tiedot;

4. 16 §:n mukaiset tiedot. Kysymyksessä ovat lähetettäviä tietopyyntöjä tai luovutettavia tietoja koskevat tiedot, joiden tulisi tallentua automaattisesti keskitettyyn asianhallintajärjestelmään.

Tietojenvaihtodirektiivin 16 artiklan 1 kohdan d – e f alakohdan sääntely (ristiintarkastus, jatkotoimet tietojen toimittamista koskevien määräaikojen noudattamiseksi sekä yhteentoimivuus SIENA-sovelluksen kanssa) sisältävät olennaisesti järjestelmäkehitystä, eikä järjestelmäkehityksestä sinänsä ole ollut tapana säätää kansallisessa lainsäädännössä järjestelmäkehitykseen sisältyvän jatkuvan kehittämisenäkökulman vuoksi. Mainittu sääntely on kuitenkin keskeinen osa sähköistä keskitettyä asianhallintajärjestelmää ja sisältyy tietojenvaihtodirektiivin harmonisoivaan sääntelyyn. Sellaisena sääntelyn täytäntöönpano koskee kansallisia viranomaisia täysimääräisesti, ja täytäntöönpanotoimet raportoidaan komissiolle tehtävän notifikaation osana.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin 20 §:n tilastointivelvoitteen täytäntöön panemiseksi, että asianhallintajärjestelmällä on oltava kyky tuottaa tämän lain mukaista tietojenvaihtoa koskevat tilastot 20 §:n mukaisesti.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin, että asianhallintajärjestelmään sisältyviin tietoihin liittyvien käyttöoikeuksien ja muiden käsittelytoimien kirjaamiseen sovelletaan rikosasioiden

tietosuojalain 19 §:n sääntelyä. Nimenomainen viittaus rikosasioiden tietosuojalakiin on tarpeen, sillä tietojenvaihtodirektiiviin sisältyy vastaava viittaus rikosasioiden tietosuojadirektiivin 25 artiklaan, ja kyseessä on nimenomaista täytäntöönpanoa edellyttävä säännös. Rikosasioiden tietosuojadirektiivin 25 artikla on myös eri sisältöinen kuin yleisesti sovellettavat tiedonhallintalain säännökset.

Pykälän 5 momentissa säädettäisiin, että asianhallintajärjestelmän sisältämät henkilötiedot saa säilyttää sellaisessa muodossa, jossa rekisteröity on tunnistettavissa, vain niin kauan kuin on tarpeen henkilötietojen käsittelyn tarkoituksen kannalta, jonka jälkeen henkilötiedot on poistettava peruuttamattomasti asianhallintajärjestelmästä. Tietojenvaihtodirektiivin kyseinen säännös on tiukempi kuin rikosasioiden tietosuojalain sääntely, ja sen vuoksi siitä on nimenomaisesti säädettävä kansallisessa täytäntöönpanolaissa. Selkeyden vuoksi rikosasioiden tietosuojadirektiivin 4 artiklan 1 kohdan e alakohdan ja 5 artiklan vaatimukset pantaisiin kokonaisuudessaan täytäntöön. Henkilötietojen säilyttämisen tarpeellisuutta on arvioitava ensimmäisen kerran viimeistään kuuden kuukauden kuluttua siitä, kun tietojenvaihto on päättynyt.

Tietojenvaihtodirektiivi ja sen kansallinen täytäntöönpanolaki koskevat pelkästään asianhallintajärjestelmän sisältämiä henkilötietoja, eikä sillä vaikuteta muuhun kansalliseen sääntelyyn. Siltä osin kuin täytäntöönpanolaki ei sisältäisi erityissäännöksiä, henkilötietojen käsittelyyn asiainhallintajärjestelmässä sovellettaisiin rikosasioiden tietosuojalakia. Tietojenvaihtodirektiivi sisältää erityissääntelyä ensimmäisen henkilötietojen säilyttämisen tarpeen arvioinnin osalta ja poikkeaa rikosasioiden tietosuojalasta tältä osin. Muuhun henkilötietojen säilyttämistarpeen arviointiin sovelletaan rikosasioiden tietosuojalain edellyttämää, vähintään viiden vuoden välein toteutettavaa säilytystarpeen arviointia tai sen sijasta erityislakeina poliisin, Tullin tai Raja-vartiolaitoksen henkilötietolakien säännöksiä säilytysajoista.

Asianhallintajärjestelmän sisältämät henkilötiedot on poistettava peruuttamattomasti asianhallintajärjestelmästä. Vaatimus tietojen poistamisesta kytkeytyy tietojenvaihdon päättymiseen. Asianhallintajärjestelmässä määritetään säilytysajat. Säilytysajat asianhallintajärjestelmään määrittäisi käytännössä rekisterinpitäjä. Tietojenvaihtodirektiivin vaatimus henkilötietojen peruuttamattomasta poistamisesta tietojenvaihdon päättyessä koskee asianhallintajärjestelmän sisältämiä tietoja erityissäännöksenä, eikä sillä vaikuteta tietojen säilyttämiseen muissa tietojärjestelmissä tai rekistereissä, joihin sovelletaan poliisin, Tullin tai Rajavartiolaitoksen henkilötietolakeja tai rikosasioiden tietosuojalakia, eikä arkistolain (831/1994) mukaisiin arkistointivelvoitteisiin.

6 luku Erinäiset säännökset

20 §. Tilastointivelvoite. Pykälässä säädettäisiin tilastointivelvoitteesta. Tilastointivelvoitetta koskeva sääntely on tarpeen erityisesti sen vuoksi, että sillä korjataan sellaisten vertailukelpoisten tietojen puute, joilla kuvataan määrällisesti asiaankuuluvaa rajat ylittävää tietojenvaihtoa toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten välillä, minkä lisäksi sillä helpotetaan tietojenvaihtodirektiivin täytäntöönpanoa koskevan komission raportointivelvollisuuden noudattamista. Asianhallintajärjestelmän ja SIENA-sovelluksen olisi automaattisesti tuotettava tähän tarkoitukseen tarvittavat tiedot (tietojenvaihtodirektiivin johdanto-osan 36 perustelukappale).

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin, että poliisi toimittaa sisäministeriölle kunkin vuoden maaliskuun 1 päivään mennessä tilastot edellisenä kalenterivuonna toteutuneesta tämän lain

mukaisesta tietojenvaihdosta muiden jäsenvaltioiden kanssa. Sisäministeriö toimittaisi tiedot komissiolle.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että edellä 1 momentissa tarkoitettujen tilastojen olisi sisällettävä ainakin seuraavat tiedot:

- a) keskitetyn yhteyspisteen ja toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten esittämien tietopyyntöjen lukumäärä;
- b) keskitetyn yhteyspisteen ja toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten vastaanottamien tietopyyntöjen ja vastattujen tietopyyntöjen lukumäärä, eriteltynä kiireellisiin ja muihin kuin kiireellisiin pyyntöihin sekä tietopyynnön esittäneiden jäsenvaltioiden mukaan;
- c) 8 §:n mukaisesti evätyjen tietopyyntöjen lukumäärä eriteltynä pyynnön esittäneen jäsenvaltion ja epäämisperusteen mukaan

21 §. Voimaantulo. Pykälä sisältäisi lain voimaantulosäännökset.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin lain voimaantulosta siten, että laki tulisi voimaan päivänä kuuta 20. Lain voimaantulo on porrastettu 15 §:n osalta (SIENA-sovellus), jonka osalta laki tulisi voimaan 1. päivänä kesäkuuta 2027.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että tällä lailla kumotaan Euroopan unionin jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten välisen tietojen ja tiedustelutietojen vaihdon yksinkertaistamisesta tehdyn neuvoston puitepäätöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäätöksen soveltamisesta annettu laki (26/2009).

7.2 Laki henkilötietojen käsittelystä poliisitoimissa

Pykälän 4 momentin informatiivista viittausta muutettaisiin siten, että säännöksessä viitattaisiin kumottavan Euroopan unionin jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten välisen tietojen ja tiedustelutietojen vaihdon yksinkertaistamisesta tehdyn neuvoston puitepäätöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäätöksen soveltamisesta annetun lain sijaan 1. lakiehdotukseen.

7.3 Laki henkilötietojen käsittelystä Tullissa

Pykälän 4 momentin informatiivista viittausta muutettaisiin siten, että säännöksessä viitattaisiin kumottavan Euroopan unionin jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten välisen tietojen ja tiedustelutietojen vaihdon yksinkertaistamisesta tehdyn neuvoston puitepäätöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäätöksen soveltamisesta annetun lain sijaan 1. lakiehdotukseen.

7.4 Laki henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa

Pykälän 4 momentin informatiivista viittausta muutettaisiin siten, että säännöksessä viitattaisiin kumottavan Euroopan unionin jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten välisen tietojen ja tiedustelutietojen vaihdon yksinkertaistamisesta tehdyn neuvoston puitepäätöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäätöksen soveltamisesta annetun lain sijaan 1. lakiehdotukseen.

8 Voimaantulo

Ehdotetaan, että lait tulevat voimaan 1.12.2024. Euroopan unionin jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten välisestä tietojenvaihdosta annettavan lain 15 § tulisi kuitenkin voimaan vasta 1.6.2027.

9 Toimeenpano ja seuranta

Lakiehdotukseen sisältyy sen mukaista tietojenvaihtoa koskeva vuosittainen tilastointivelvoite (20 §). Vuosittaiset tilastot toimitetaan komissiolle, joka kokoaa jäsenvaltioiden toimittamat tilastot yhteen Euroopan parlamentin ja neuvoston saataville.

10 Suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys

Ehdotettu sääntely on merkityksellistä perustuslain 10 §:n turvaaman yksityiselämän suojan kannalta. Sen 1 momentin mukaan henkilötietojen suojasta säädetään tarkemmin lailla. Perustuslakivaliokunnan vakiintuneen käytännön mukaan lainsäätäjän liikkumavaraa on rajoittanut se, että henkilötietojen suoja osittain sisältyy samassa momentissa turvattun yksityiselämän suojan piiriin. Lainsäätäjän tulee turvata tämä oikeus tavalla, jota voidaan pitää hyväksyttävänä perusoikeusjärjestelmän kannalta kokonaisuudessaan (ks. esim. PeVL 13/2016 vp, s. 3–4).

Euroopan unionin perusoikeuskirjan 7 artiklassa turvataan yksityiselämän suoja ja 8 artiklassa henkilötietojen suoja. Perusoikeuskirjan 8 artiklan mukaan henkilötietojen käsittelyn tulee olla asianmukaista, ja sen on tapahduttava tiettyä tarkoitusta varten. Käyttötarkoitussidonnaisuuden periaatteeseen kuuluu olennaisena osana se, ettei henkilötietoja voida myöhemmin käsitellä tavalla, joka on yhteen sopimaton alkuperäisen käyttötarkoituksen kanssa. EU:n tuomioistuimen antamat tuomiot määrittävät näiltä osin yksityiselämän ja henkilötietojen suojan keskeistä sisältöä (ks. esim. PeVL 14/2018 vp, s. 3–4). Samoin Euroopan ihmisoikeussopimuksen yksityiselämän suojaa koskevan 8 artiklan on Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä katsottu kattavan myös henkilötietojen suojan.

Valiokunta on aiemmin arvioinut EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen soveltamisen alkamisen merkitystä henkilötietojen suojalle. Valiokunnan mukaan tietosuoja-asetuksen yksityiskohtainen sääntely, jota tulkitaan ja sovelletaan EU:n perusoikeuskirjassa turvattujen oikeuksien mukaisesti, muodostaa yleensä riittävän säännöspohjan myös perustuslain 10 §:ssä turvattun yksityiselämän ja henkilötietojen suojan kannalta (PeVL 40/2021 vp, kappale 17, PeVL 14/2018 vp, s. 4). Perustuslakivaliokunta on kuitenkin rikosasioiden tietosuojadirektiivin osalta katsonut osana perustuslain 10 §:n tulkintakäytäntöön kohdistuvaa tarkistusta, että toisin kuin suoraan sovellettava tietosuoja-asetus, kyseinen direktiivi ei sisällä sellaista yksityiskohtaista sääntelyä, joka muodostaisi riittävän säännöspohjan perustuslain 10 §:ssä turvattun yksityiselämän ja henkilötietojen suojan kannalta (PeVL 26/2018 vp, s. 3, ks. myös PeVL 14/2018 vp, s. 7). Perustuslakivaliokunta on toisaalta kiinnittänyt huomiota myös henkilötietojen käsittelyä koskevan sääntelyn raskauteen ja monimutkaisuuteen (ks. esim. PeVL 31/2017 vp, s. 4 ja PeVL 71/2014 vp, s. 3). Valiokunta muistuttaa tämän johdosta, että henkilötietojen suojaan liittyvät sääntelyn kattavuuden, täsmällisyyden ja tarkkarajaisuuden vaatimukset voidaan joiltain osin täyttää myös tietosuoja-asetuksen soveltamisalan ulkopuolella kansalliseen oikeuteen sisältyvällä yleislaila (PeVL 26/2018 vp, s. 4, ks. myös PeVL 14/2018 vp, s. 7, PeVL 31/2017 vp, s. 3–4, PeVL 5/2017 vp, s. 9, PeVL 38/2016 vp, s. 4).

Ehdotettu sääntely kuuluu rikosasioiden tietosuojadirektiivin soveltamisalaan. Esitykseen sisältyvässä lakiehdotuksessa ehdotetaan täydennettäväksi yleislakina sovellettavan

rikosasioiden tietosuojalain sääntelyä lähinnä siltä osin kuin tietojenvaihtodirektiivi sitä edellyttää. Ehdotettu sääntely siltä osin korostaa erityisesti henkilötietojen käsittelyn oikeasuhteisuuden vaatimusta, ja sillä on myönteistä vaikutusta henkilötietojen suojaan. Muilta osin rikosasioiden tietosuojalaki sisältää riittävät säännökset henkilötietojen suojan varmistamiseksi toimivaltaisten viranomaisten välisessä tiedonvaihdossa. Rikosasioiden tietosuojalain säännöksiä sovelletaan sellaisenaan myös rikosasioissa toimivaltaisten viranomaisten tiedonvaihtoon.

Lakiehdotus sisältää kuitenkin myös säännöksiä, jotka koskevat salassa pidettävien tietojen luovuttamista toisen EU:n jäsenvaltion viranomaiselle. Luovutettavat henkilötiedot liittyvät rikoksiin ja ovat siten valtiosääntöisesti arkaluonteisia tietoja. Peruslakivaliokunta on tietojen luovuttamista tai saantia salassapitosäännösten estämättä koskevasta lausuntokäytännössään kiinnittänyt huomioita siihen, mihin ja ketä koskeviin tietoihin tiedonsaantioikeus ulottuu ja miten tiedonsaantioikeus sidotaan tietojen välttämättömyyteen. Viranomaisen tiedonsaantioikeus ja tietojen luovuttamismahdollisuus ovat voineet liittyä jonkin tarkoituksen kannalta tarpeellisiin tietoihin, jos tietosisällöt on pyritty luettelemaan laissa tyhjentävästi. Jos taas tietosisältöjä ei ole samalla tavalla luetteloitu, sääntelyyn on valiokunnan mukaan pitänyt sisällyttää vaatimus tietojen välttämättömyydestä jonkin tarkoituksen kannalta (ks. esim. PeVL 31/2017 sekä PeVL 17/2016 vp ja siinä viitatu lausunnot). Valiokunta ei ole toisaalta pitänyt hyvin välttää ja yksilöimättömiä tietojensaantioikeuksia perustuslain kannalta mahdollisina edes silloin, kun ne on sidottu välttämättömyys-kriteeriin (ks. esim. PeVL 71/2014 vp, PeVL 62/2010 vp ja PeVL 59/2010 vp). Valiokunta on käytännössään arvioinut myös arkaluonteisten tietojen käsittelyn sallimisen koskevan yksityiselämään kuuluvan henkilötietojen suojan ydintä (PeVL 37/2013 vp). Valiokunta on antanut merkitystä luovutettavien tietojen luonteelle arkaluonteisina tietoina arvioidessaan tietojen saamista ja luovuttamista salassapitovelvollisuuden estämättä koskevaa sääntelyn kattavuutta, täsmällisyyttä ja sisältöä (esim. PeVL 15/2018 vp ja PeVL 37/2016 vp).

Valiokunta on antanut erityistä merkitystä luovutettavien tietojen luonteelle arkaluonteisina tietoina arvioidessaan täsmällisyyttä ja sisältöä. Mikäli ehdotetut säännökset tietojen luovutuksesta ovat kohdistuneet myös arkaluonteisiin tietoihin, on tavallisen lain säätämismääräyksen käyttämisen edellytyksenä ollut sääntelyn täsmäntäminen selostetun perustuslakivaliokunnan viranomaisten tietojen saamista ja luovuttamista salassapitovelvollisuuden estämättä koskevaa sääntelyä koskevan käytännön mukaiseksi (ks. PeVL 15/2018 vp ja esim. PeVL 38/2016 vp). Perustuslakivaliokunta on painottanut, että erottelussa tietojen saamisen tai luovuttamisen tarpeellisuuden ja välttämättömyyden välillä on kyse tietosisältöjen laajuuden ohella myös siitä, että salassapitosäännösten edelle menevässä tietojensaantioikeudessa on viime kädessä kysymys siitä, että tietoihin oikeutettu viranomainen omine tarpeineen syrjäyttää ne perusteet ja intressit, joita tiedot omaavaan viranomaiseen kohdistuvan salassapidon avulla suojataan. Mitä yleisluonteisempi tietojensaantiin oikeuttava sääntely on, sitä suurempi on vaara, että tällaiset intressit voivat syrjäytyä hyvin automaattisesti. Mitä täydellisemmin tietojensaantioikeus kytketään säännöksissä asiallisiin edellytyksiin, sitä todennäköisemmin yksittäistä tietojensaantipyyntöä joudutaan käytännössä perustelemaan. Myös tietojen luovuttajan on tällöin mahdollista arvioida pyyntöä luovuttamisen laillisten edellytysten kannalta. Tietojen luovuttaja voi lisäksi kieltäytymällä tosiasiallisesti tietojen antamisesta saada aikaan tilanteen, jossa tietojen luovuttamisvelvollisuus eli säännösten tulkinta saattaa tulla ulkopuolisen viranomaisen tutkittavaksi. Tämä mahdollisuus on tärkeä tiedonsaannin ja salassapitointressin yhteensovittamiseksi (ks. esim. PeVL 7/2019 vp, PeVL 15/2018 vp ja PeVL 17/2016 vp, s. 6 ja siinä viitatu lausunnot).

Perustuslakivaliokunta on arvioidessaan hallituksen esityksiä, joiden tarkoitus on EU:n oikeuden täytäntöönpano, kiinnittänyt huomiota siihen, että vaikka perustuslakivaliokunnan

valtiosääntöisiin tehtäviin ei lähtökohtaisesti kuulu kansallisen täytäntöönpanosääntelyn arviointi EU:n aineellisen lainsäädännön kannalta (ks. esim. PeVL 11/2022 vp, kappale 7, PeVL 10/2022 vp, kappale 13, PeVL 13/2019 vp, s. 2, PeVL 31/2017 vp, s. 4) siltä osin kuin Euroopan unionin lainsäädäntö edellyttää kansallista sääntelyä tai mahdollistaa sen, tätä kansallista liikkumavaraa käytettäessä otetaan huomioon perus- ja ihmisoikeuksista seuraavat vaatimukset (ks. esim. PeVL 1/2018 vp, PeVL 25/2005 vp). Valiokunta on näissä yhteyksissä painottanut, että hallituksen esityksessä on erityisesti perusoikeuksien kannalta merkityksellisen sääntelyn osalta syytä tehdä selkoa kansallisen liikkumavaran alasta (ks. esim. PeVL 1/2018 vp, s. 3, PeVL 26/2017 vp, s. 42). Valiokunta on arvioinut myös jo ehdotuksia EU-sääntelyksi kiinnittäen huomiota kansallisen liikkumavaran alaan erityisesti perusoikeusherkissä kysymyksissä (ks. esim. PeVL 37/2021 vp, kappale 25 ja PeVL 39/2021 vp, kappale 10 ja 11). Perustuslakivaliokunnan mukaan on ollut selvää, että Euroopan unionin tuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan unionin lainsäädäntö on ensisijaista suhteessa kansallisiin säännöksiin oikeuskäytännössä määriteltyjen edellytysten mukaisesti (ks. esim. PeVL 14/2018 vp, s. 13 ja PeVL 20/2017 vp, s. 6), eikä suomalaisessa lainsäädännössä tule pyrkiä EU-oikeuden kanssa ristiriidassa oleviin ratkaisuihin (PeVL 15/2018 vp, s. 49, PeVL 14/2018 vp, s. 13, PeVL 26/2017 vp, s. 42).

Kansallisen liikkumavaran käytöstä perustuslakivaliokunta on pitänyt tärkeänä, että siltä osin kuin Euroopan unionin lainsäädäntö edellyttää kansallista sääntelyä tai mahdollistaa sen, tätä kansallista liikkumavaraa käytettäessä otetaan huomioon perus- ja ihmisoikeuksista seuraavat vaatimukset (ks. PeVL 46/2022, vp, kappale 6; PeVL 25/2005 vp). Perustuslakivaliokunta on painottanut, että hallituksen esityksessä on erityisesti perusoikeuksien kannalta merkityksellisen sääntelyn osalta syytä tehdä selkoa kansallisen liikkumavaran alasta (PeVL 1/2018 vp, s. 3, PeVL 26/2017 vp, s. 42, PeVL 2/2017 vp, s. 2, PeVL 44/2016 vp, s. 4).

Tietojenvaihtodirektiiviehdotusta koskevasta U-kirjelmästä (U 8/2022 vp) antamassaan lausunnossa perustuslakivaliokunnan mielestä valtioneuvoston kirjelmissä olisi ollut syytä tehdä selkoa toisiinsa läheisesti liittyvien EU-säädösehdoitusten kumulatiivisista vaikutuksista perus- ja ihmisoikeuksiin, nyt käsiteltävän ehdotuksen kohdalla erityisesti yksityiselämän ja henkilötietojen suojaan (PeVL 11/2022 vp, kappale 6). Valtioneuvoston olisi myös syytä pyrkiä vaikuttamaan tällaisen kokonaisarvion suorittamiseen EU:n toimesta (ks. myös PeVL 33/2016 vp, s. 6 ja PeVL 13/2017 vp, s. 7). Tällaisella kokonaisarviolla on erityinen merkitys arvioitaessa ehdotetun sääntelyn suhdetta EU-oikeuden suhteellisuus- ja toissijaisuusperiaatteisiin.

Lakiehdotus sisältää yksityiskohtaiset säännöt Euroopan unionin jäsenvaltioiden toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten tietojenvaihdosta. Ehdotettu sääntely liittyy perusoikeusherkkään sääntelykontekstiin, jossa on kyse rikosasioissa toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten toimivaltuuksien käytöstä. Tietojenvaihtodirektiivillä ja sen kansallista täytäntöönpanoa koskevalla lakiehdotuksella ei kuitenkaan lisätä lainvalvontaviranomaisten tiedonsaantioikeuksia suhteessa nykytilaan. Niiden soveltamisalan ulkopuolelle jää myös pakkokeinoja ja todisteina hyödyntämistä koskeva kansallinen lainsäädäntö. Tietojenvaihtodirektiivi edellyttää niin sanotun tietojen saatavuusperiaatteen mukaisesti jäsenvaltiota säätämään toimivaltaisten viranomaisten velvollisuudesta luovuttaa tiedot toisen jäsenvaltion viranomaiselle, jos tietoja luovuttavalla viranomaisella on itsellään pääsy niihin kansallisen lainsäädännön mukaisesti vastaavanlaisessa asiassa. Tietojenvaihtodirektiivi sisältää kansallista liikkumavaraa oma-aloitteisen tietojen luovuttamisen, tietojen käyttämistä todisteena oikeudenkäynnissä koskevan suostumuksen ja kopion lähettämistä koskevien poikkeusten osalta. Tietojenvaihtodirektiivin tiedonluovutukseen velvoittavat säännökset ehdotetaan pantavaksi täytäntöön sellaisenaan. Lakiehdotukseen sisältyy kuitenkin säännös, jolla huomioidaan se, että luovutettavat tiedot on muualla laissa säädetty salassa pidettäviksi. Perustuslain tulkintakäytännöstä johtuvat vaatimukset huomioidaan nykytilaa vastaavasti

poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen tiedonsaantioikeuksiin sovellettavassa kansallisessa lainsäädännössä, mukaan lukien vaatimus tietojen välttämättömyydestä siltä osin kuin siitä säädetään kyseessä olevassa lainsäädännössä.

Lakiehdotukseen sisältyy tietojenvaihtodirektiivin mukaisesti myös nimenomainen henkilötietojen käsittelyä koskeva edellytys siitä, että luovutettavien henkilötietojen on oltava välttämättömiä ja oikeassa suhteessa pyynnön tarkoituksen saavuttamiseen. Vaatimuksella on huomioitu yleiset perusoikeuksien rajoittamisedellytykset, jotka seuraavat perusoikeussääntelystä. Erityisesti säännöksellä huomioidaan se, että valtiosääntöisesti arkaluonteisten henkilötietojen vaihtaminen on rajattu välttämättömään, koska tiedonluovutussäännöksiä ei ole mahdollista laatia direktiivistä johtuen tarkkarajaisemmiksi. Välttämättömyyskynnys korostaa toimivaltaisen viranomaisen huolellisuutta sen arvioinnissa, missä määrin tietoja luovutetaan. Käytännössä tämä ei kuitenkaan rajoita toimivaltaisen lainvalvontaviranomaisten tiedonvaihtoa, vaan täyttää tietojenvaihtodirektiivin vaatimukset tietojen saatavuuden osalta. Tietojenvaihtodirektiivi ei myöskään edellytä, että tietoja luovutettaisiin väljemmin perustein kuin ne, joita sovelletaan poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen tiedonsaantioikeuksiin. Luovutettavien henkilötietojen on tietojenvaihtodirektiivin ja lakiehdotuksen mukaan rajoituttava vain asetuksen (EU) 2016/794 liitteessä II olevassa jaksossa B lueteltuihin luokkiin. Henkilötietojen suojaa koskevia vaikutuksia käsitellään tarkemmin luvussa 4.2.5 Näillä säännöksillä on myönteistä vaikutusta yksityiselämän ja henkilötietojen suojaan.

Tietojenvaihtodirektiivi edellyttää oma-aloitteista tietojen luovuttamista toiselle jäsenvaltiolle, jos on objektiivisia perusteita uskoa, että tällaiset tiedot voisivat olla merkityksellisiä vakavan rikoksen ennalta estämistä, paljastamista tai tutkintaa varten. Muiden kuin vakavien rikosten osalta tietojenvaihtodirektiivi jättää kansalliseen harkintaan sen, sallitaanko oma-aloitteinen tietojen luovuttaminen. Kansallista liikkumavaraa ehdotetaan käytettäväksi lakiehdotuksen säännöksissä oma-aloitteisesta tietojen luovuttamisesta siten, että poliisi, Tulli ja Rajavartiolaitos voisivat luovuttaa saatavilla olevia tietojaan oma-aloitteisesti muiden jäsenvaltioiden keskitetyille yhteyspisteille tai nimetyille lainvalvontaviranomaisille, jos voidaan perustellusti olettaa, että tällaiset tiedot voisivat olla välttämättömiä kyseisille muille jäsenvaltioille rikosten ennalta estämistä, paljastamista tai selvittämistä varten. Liikkumavaran käytöllä on rajoittavaa vaikutusta tiedonvaihdon kohteena olevien henkilöiden henkilötietojen suojaan. Edellä mainitulla henkilötietojen käsittelyn välttämättömyyttä ja perusteltua olettamusta koskevilla vaatimuksilla kuitenkin varmistetaan, että henkilötietojen suojan rajoittamisessa noudatetaan tietojenvaihtodirektiivin mukaisesti tarpeellisuus- ja oikeasuhteisuusvaatimuksia. Tiedonvaihtotarpeet EU:n jäsenvaltioiden välillä eivät rajoitu vakaviin rikoksiin. Oma-aloitteinen tiedonluovutus voi tulla kyseeseen esimerkiksi, jos tiedot liittyvät rajat ylittävään rikollisuuteen. Vaikka kyse olisi yksittäisestä rikoksesta, joka ei sellaisenaan täyttäisi vakavan rikoksen kriteerejä, luovutettavat tiedot voisivat liittyä vakavaan rikollisuuteen tai suurempaan rikoskokonaisuuteen, jolloin oma-aloitteisen tiedon luovuttamisoikeuden rajaamisella vakaviin rikoksiin voisi olla kokonaisuutena rikosten selvittämistä haittaavaa vaikutusta. Harkinta säilyisi kuitenkin kansallisilla toimivaltaisilla viranomaisilla, kun niillä olisi oikeus, mutta ei velvollisuutta oma-aloitteiseen tiedonluovutukseen tällaisissa tilanteissa. Tietojen luovutusosoikeutta ei myöskään olisi 8 §:n 2 momentin 5 kohdan mukaisissa tapauksissa. Ehdotettu liikkumavaran käyttö on sääntelyn tavoitteen eli tehokkaan tiedonvaihdon kannalta välttämätöntä ja oikeasuhteista tavoiteltuun päämäärään nähden. Oma-aloitteisen tietojen luovuttamisoikeuden rajaaminen esitetyllä tavalla muiden kuin vakavien rikosten osalta on linjassa myös korkeimman oikeuden tietojen oma-aloitteista luovuttamista koskevan ratkaisun kanssa, jossa tietojen oma-aloitteista luovuttamista yleisluontoisen säädöksen perusteella ei pidetty mahdollisena (KKO 2023:24).

Ehdotettavan lain 12 §, jossa säädettäisiin henkilötietojen luovuttamisesta, kattaa myös oma-aloitteisen tiedonluovutuksen. Tämä korostaisi oma-aloitteisen tiedonluovutuksen osalta välttämättömyyttä ja oikeasuhteisuutta koskevien vaatimusten noudattamista aina, kun luovutettavat tiedot sisältäisivät henkilötietoja. Tietojenvaihtodirektiivin lähtökohtana on ollut varmistaa unionin oikeuden mukainen henkilötietojen suoja kaikessa sen nojalla tapahtuvassa tietojenvaihdossa (tietojenvaihtodirektiivin johdanto-osan 23. perustelukappale). Kaikessa henkilötietojen käsittelyssä olisi siten noudatettava kaikilta osin rikosasioiden tietosuojadirektiiviä ja rikosasioiden tietosuojalakia. Europol puolestaan käsittelee henkilötietoja Europol-asetuksen sekä Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2018/1275 mukaisesti. Tietojenvaihtodirektiivissä lisäksi edellytetään, että keskitettyjen yhteyspisteiden ja toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten vaihtamat henkilötiedot rajoittuvat Europol-asetuksen liitteen II jaksossa B lueteltuihin tietoluokkiin rekisteröityjen ryhmää kohti. Epäiltyjä koskevat tiedot, ja todistajia, uhreja tai muihin ryhmiin kuuluvia koskevat tiedot, joihin sovelletaan tiukempia rajoituksia, olisi erotettava selvästi toisistaan. Tällaiset henkilötiedot olisi myös mahdollisuuksien mukaan erotettava toisistaan niiden paikansapitävyyden ja luotettavuuden perusteella. Toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten olisi käsiteltävä lain mukaiset tietopyynnöt mahdollisimman nopeasti, jotta voidaan varmistaa tietopyyntöjen paikkansapitävyys ja luotettavuus, välttää tietojen tarpeeton päällekkäisyys ja vähentää riskiä, että tiedot vanhentuvat tai eivät ole enää niiden saatavilla. Jos käy ilmi, että henkilötiedot ovat virheellisiä, ne olisi oikaistava tai poistettava tai niiden käsittelyä rajoitettava viipymättä.

Kansallista liikkumavaraa käytettäisiin myös säätämällä tietoja luovuttavalle toimivaltaiselle lainvalvontaviranomaiselle mahdollisuus antaa suostumus tietojen käyttöön oikeudenkäynneissä. Ehdotetuilla säännöksillä ei kuitenkaan vaikuteta sellaisen lainsäädännön soveltamiseen, jossa nimenomaisesti edellytetään toista menettelyä, erityisesti rikosasioihin sovellettavaa oikeusapumenettelyä tai eurooppalaista tutkintamääräystä. Liikkumavaran käytöllä ei olisi perus- ja ihmisoikeuksien suojaa rajoittavaa vaikutusta. Kansallista liikkumavaraa käytetään myös säätämällä poikkeus keskitetylle yhteyspisteelle kopion toimittamista koskevista velvoitteista (16 §). Säännösten tarkoituksena on turvata esitutkinnan intressit esimerkiksi erityisen arkaluonteisen rikosasian selvittämisessä, sekä joissakin tilanteissa yksilön turvallisuus. Tältä osin sääntelyliikkumavaran käytöllä olisi myös yksilön perusoikeuksien suojaa vahvistavaa vaikutusta, mukaan lukien oikeus henkilökohtaiseen turvallisuuteen ja yksityiselämän ja henkilötietojen suojaan.

Edellä mainituilla perusteilla lakiehdotukset voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä.

Hallitus pitää kuitenkin suotavana, että perustuslakivaliokunta antaisi asiasta lausunnon.

Ponsi

Koska tietojenvaihtodirektiivissä on säännöksiä, jotka ehdotetaan pantaviksi täytäntöön lailla, annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki

Euroopan unionin jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten välisestä tietojenvaihdosta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 luku

Yleiset säännökset

1 §

Soveltamisala

Tätä lakia sovelletaan tietojenvaihtoon rikosten ennalta estämistä, paljastamista tai selvittämistä varten Euroopan unionin jäsenvaltioiden toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten kanssa, jollei muussa Euroopan unionin lainsäädännössä nimenomaisesti säädetä toisin.

Tällä lailla pannaan täytäntöön jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten välisestä tietojenvaihdosta ja neuvoston puitepäätöksen 2006/960/YOS kumoamisesta annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2023/977, jäljempänä *tietojenvaihtodirektiivi*.

2 §

Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

- 1) *toimivaltaisella lainvalvontaviranomaisella* poliisia, Tullia ja Rajavartiolaitosta;
- 2) *nimetyllä lainvalvontaviranomaisella* toisen jäsenvaltion toimivaltaista lainvalvontaviranomaista, jolla on valtuudet esittää tietopyyntöjä muiden jäsenvaltioiden keskitetyille yhteyspisteille;
- 3) *keskitetyllä yhteyspisteellä* tietojenvaihdon koordinoinnista ja helpottamisesta vastaavaa keskusyksikköä;
- 4) *vakavalla rikoksella* rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain (1286/2003) 3 §:ssä tarkoitettuja rikoksia sekä Euroopan unionin lainvalvontayhteistyövirastosta (Europol) sekä neuvoston päätösten 2009/371/YOS, 2009/934/YOS, 2009/935/YOS, 2009/936/YOS ja 2009/968/YOS korvaamisesta ja kumoamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2016/794, jäljempänä *Europol-asetus*, 3 artiklassa tarkoitettuja rikoksia;
- 5) *tiedoilla* mitä tahansa sisältöä, joka koskee yhtä tai useampaa luonnollista henkilöä tai oikeushenkilöä, tosiseikkoja tai olosuhteita, jotka ovat toimivaltaisten

lainvalvontaviranomaisten kannalta merkityksellisiä niiden hoitaessa kansallisen lainsäädännön mukaisia tehtäviään rikosten ennalta estämiseksi, paljastamiseksi tai selvittämiseksi;

6) *suoraan saatavilla olevilla tiedoilla* tietoja, jotka ovat tietokannassa, johon jäsenvaltion, jolta tietoja on pyydetty, keskitetyllä yhteyspisteellä tai toimivaltaisella lainvalvontaviranomaisella on suora pääsy;

7) *välillisesti saatavilla olevilla tiedoilla* tietoja, jotka jäsenvaltion, jolta tietoja on pyydetty, keskitetty yhteyspiste tai toimivaltainen lainvalvontaviranomainen voivat saada kansallisen lainsäädännön mukaisesti pakkokeinoja käyttämättä;

8) *henkilötiedolla* henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä annetun lain (1054/2018), jäljempänä *rikosasioiden tietosuojalaki*, 3 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettuja henkilötietoja.

3 §

Oikeus luovuttaa tietoja

Toimivaltainen lainvalvontaviranomainen saa salassapitosäännösten estämättä luovuttaa suoraan tai välillisesti saatavillaan olevia tietoja toisen jäsenvaltion toimivaltaiselle lainvalvonta-viranomaiselle siten kuin tässä laissa säädetään.

2 luku

Pyynnöstä tapahtuva tietojenvaihto

4 §

Tietopyynnöt toiselle jäsenvaltiolle

Toimivaltainen lainvalvontaviranomainen voi esittää tietopyynnön toiselle jäsenvaltiolle ainoastaan, jos voidaan perustellusti olettaa, että pyydetyt tiedot ovat saatavilla kyseisessä jäsenvaltiossa. Pyydettyjen tietojen tulee olla tarpeellisia ja oikeasuhtaisia rikosten ennalta estämistä, paljastamista tai selvittämistä varten.

5 §

Tietopyynnön kiireellisyys

Toisen jäsenvaltion toimivaltaiselle lainvalvontaviranomaiselle tai keskitetylle yhteyspisteelle esitettävässä tietopyynnössä on täsmennettävä, onko pyyntö kiireellinen. Tietopyynnön kiireellisyys on perusteltava.

Toisen jäsenvaltion toimivaltaiselle lainvalvontaviranomaiselle tai keskitetylle yhteyspisteelle esitettäviä tietopyyntöjä voidaan pitää kiireellisinä ainoastaan, jos kaikki kyseisen asian kannalta merkitykselliset tosiseikat ja olosuhteet huomioon ottaen on syytä olettaa, että pyydetyt tiedot ovat:

1) välttämättömiä jäsenvaltion yleiseen turvallisuuteen kohdistuvan välittömän ja vakavan uhkan ennalta ehkäisemiseksi;

2) tarpeen henkilön henkeen tai ruumiilliseen koskemattomuuteen kohdistuvan välittömän uhkan ennalta estämiseksi;

3) tarpeen sellaisen päätöksen tekemiseksi, johon voi liittyä vapaudenmenetyksenä pidettävien rajoittavien toimenpiteiden jatkaminen; taikka

4) vaarassa menettää merkityksensä, jos niitä ei toimiteta kiireellisesti, ja joita pidetään tärkeinä rikosten ennalta estämisen, paljastamisen tai selvittämisen kannalta.

6 §

Tietopyyntöön sisällytettävät tiedot

Tietopyyntöön on sisällytettävä kaikki tarvittavat yksityiskohdat sen käsittelemiseksi asianmukaisesti ja nopeasti sekä vähintään seuraavat tiedot:

- 1) pyydetyt tiedot mahdollisimman yksityiskohtaisesti eriteltyinä;
- 2) pyydettyjen tietojen käyttötarkoitus sekä kuvaus tosiseikoista ja tieto epäilyistä rikoksesta;
- 3) perustelut sille, miksi pyydettyjen tietojen oletetaan olevan saatavilla pyynnön vastaanottavassa jäsenvaltiossa;
- 4) tarvittaessa selvitys tietopyynnön tarkoituksen ja sen kohteena olevan luonnollisen henkilön tai oikeushenkilön tai yhteisön välisestä yhteydestä;
- 5) tarvittaessa 5 §:n 2 momentin mukaisesti syyt, joiden vuoksi pyyntöä pidetään kiireellisenä,
- 6) rajoitukset pyynnön sisältämien tietojen käyttämiselle muihin tarkoituksiin.

7 §

Toisen jäsenvaltion pyyntöön vastaaminen

Toimivaltaisen lainvalvontaviranomaisen on toimitettava tämän lain mukaisesti pyydetyt tiedot seuraavien määräaikaisten kuluessa siitä, kun tietopyyntö vastaanotetaan:

- 1) kahdeksan tuntia suoraan saatavilla olevia tietoja koskevien kiireellisten pyyntöjen osalta;
- 2) kolme kalenteripäivää välillisesti saatavilla olevia tietoja koskevien kiireellisten pyyntöjen osalta;
- 3) seitsemän kalenteripäivää muiden kuin 1 tai 2 kohdassa tarkoitettujen pyyntöjen osalta.

8 §

Tietojen luovuttamisesta kieltäytyminen

Toimivaltainen lainvalvontaviranomainen päättää tietojen luovuttamisesta kieltäytymisestä.

Kieltäytymisestä ilmoitetaan keskitetyn yhteyspisteen kautta.

Tietojen luovuttamisesta saa kieltäytyä ainoastaan, jos:

- 1) pyydetyt tiedot eivät ole keskitetyn yhteyspisteen tai toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten saatavilla;
- 2) tietopyyntö ei täytä 6 §:ssä säädettyjä vaatimuksia;
- 3) pyydetyt tiedot ovat muita henkilötietoja kuin Europol-asetuksen liitteen II jaksossa B lueteltuihin luokkiin sisältyviä henkilötietoja;
- 4) pyydettyjen tietojen on todettu olevan virheellisiä, epätäydellisiä tai vanhentuneita eikä niitä voida luovuttaa rikosasioiden tietosuojalain 9 §:n 1 ja 2 momentin mukaisesti;
- 5) pyydettyjen tietojen toimittaminen:
 - a) olisi keskeisten kansallisten turvallisuusasetusten vastaista tai vahingoittaisi niitä;
 - b) vaarantaisi rikoksen ennalta estämisen, paljastamisen tai selvittämisen taikka yksilön turvallisuuden; taikka
 - c) vahingoittaisi perusteettomasti oikeushenkilön tärkeitä suojattuja etuja;
- 6) pyynnön perusteena oleva teko on sellainen rikos, josta Suomen lain mukaan säädetty ankarin rangaistus on enintään yksi vuosi vankeutta tai pyyntö liittyy tekoon, joka ei ole Suomen lain mukaan säädetty rangaistavaksi;

7) pyydetyt tiedot on alun perin saatu toiselta jäsenvaltiolta tai kolmannelta maalta, eikä kyseinen jäsenvaltio tai kolmas maa ole antanut suostumustaan tietojen toimittamiseen.

Jos kyseinen jäsenvaltio tai kolmas maa on asettanut kyseisten tietojen käytölle ehtoja, tiedot voidaan toimittaa vain, jos se on asetettujen ehtojen mukaan mahdollista.

9 §

Menettely tietojen luovuttamisesta kieltäydyttäessä

Keskitetyn yhteyspisteen on ilmoitettava pyynnön esittäneen jäsenvaltion keskitetyille yhteyspisteelle tai nimetyille lainvalvontaviranomaiselle tietojen luovuttamisesta kieltäytymisestä ja sen perusteluista 7 §:n mukaisia määräaikoja noudattaen.

Toimivaltaisen lainvalvontaviranomaisen on tarvittaessa pyydettävä pyynnön esittäneen jäsenvaltion keskitetyltä yhteyspisteeltä tai nimetyltä lainvalvontaviranomaiselta lisäselvityksiä.

Edellä 7 §:ssä säädettyjen määräaikojen kuluminen keskeytyy, kun pyynnön esittäneen jäsenvaltion keskitetty yhteyspiste tai nimetty lainvalvontaviranomainen vastaanottaa lisäselvityspyynnön.

3 luku

Muu tietojenvaihto

10 §

Tietojen oma-aloitteinen luovuttaminen

Toimivaltaisella lainvalvontaviranomaisella on oikeus luovuttaa omasta aloitteestaan sen saatavilla olevia tietoja muiden jäsenvaltioiden keskitetyille yhteyspisteille tai nimetyille lainvalvontaviranomaisille, jos voidaan perustellusti olettaa, että tällaiset tiedot voisivat olla välttämättömiä kyseisille muille jäsenvaltioille rikosten ennalta estämistä, paljastamista tai selvittämistä varten. Oikeutta tiedonluovutukseen ei ole, jos kyseiset tiedot ovat 8 §:n 2 momentin 5 kohdassa tarkoitettuja tietoja.

Toimivaltaisen lainvalvontaviranomaisen on luovutettava omasta aloitteestaan sen saatavilla olevat tiedot muiden jäsenvaltioiden keskitetyille yhteyspisteille tai nimetyille lainvalvontaviranomaisille, jos voidaan olettaa, että tällaiset tiedot voisivat olla merkityksellisiä kyseisille jäsenvaltioille vakavien rikosten ennalta estämistä, paljastamista ja selvittämistä varten. Velvoitetta tiedonluovutukseen ei ole, jos kyseiset tiedot ovat 8 §:n 2 momentin 5 kohdassa tarkoitettuja tietoja.

11 §

Tietojen luovuttaminen Europolille

Kun toimivaltaiset lainvalvontaviranomaiset lähettävät tietopyynnön toisen jäsenvaltion keskitetyille yhteyspisteelle tai nimetyille lainvalvontaviranomaiselle, toimittavat tietoja toisen jäsenvaltion keskitetyn yhteyspisteen tai nimetyn lainvalvontaviranomaisen pyynnön perusteella taikka omasta aloitteestaan tämän lain mukaisesti, niiden on arvioitava tapauskohtaisesti noudattaen Europol-asetuksen 3 artiklaa ja 7 artiklan 7 kohtaa, onko Europolille lähetettävä kopio tietopyynnöstä tai toimitetuista tiedoista.

Tietojen luovuttamisesta Europolille säädetään lisäksi Europol-asetuksessa ja Euroopan unionin lainvalvontayhteistyövirastosta annetussa laissa (214/2017).

Toimivaltainen lainvalvontaviranomainen voi luovuttaa toiselta jäsenvaltiolta tai kolmannelta maalta saadut tiedot Europolille 1 momentin mukaisesti ainoastaan, jos toinen jäsenvaltio tai kolmas maa on antanut suostumuksensa siihen. Tiedot voidaan luovuttaa Europolille vain kyseisen jäsenvaltion tai kolmannen maan kyseisten tietojen käytölle asettamien ehtojen mukaisesti.

4 luku

Tietojen toimittamista koskevat lisäsäännöt

12 §

Henkilötietojen luovuttaminen

Jos 2 tai 3 luvun mukaisesti luovutettavat tiedot sisältävät henkilötietoja, yksittäisiä rekisteröityjä koskevien henkilötietojen on rajoitettava Europol-asetuksen liitteen II jaksossa B tarkoitettuihin luokkiin ja niiden on oltava välttämättömiä ja oikeassa suhteessa pyynnön tarkoituksen saavuttamiseen.

Henkilötietoja luovutettaessa on lisäksi noudatettava rikosasioiden tietosuojalain 9 ja 10 §:ää.

13 §

Luottamuksellisuus ja yhtäläinen pääsy

Toimivaltaisille lainvalvontaviranomaisille toimitettuja luottamuksellisiksi merkittyjä tietoja on suojattava julkisen hallinnon tiedonhallinnasta annetun lain (906/2019) 4 luvun, mainitun lain 18 §:n 4 momentin nojalla annettujen säännösten sekä rikosasioiden tietosuojalain 5 luvun mukaisesti.

Tietojen pyytämisen muiden jäsenvaltioiden keskitetyiltä yhteyspisteiltä ja toimivaltaisilta lainvalvontaviranomaisilta sekä tietojen toimittamisen niille on vastattava niitä edellytyksiä, joita sovelletaan vastaavien tietojen pyytämiseen ja toimittamiseen kansallisesti.

14 §

Suostumus tietojen käyttämiseen todistusaineistona oikeudenkäynneissä

Toimivaltainen viranomainen voi antaa toisen jäsenvaltion toimivaltaiselle viranomaiselle tämän esittämän pyynnön johdosta suostumuksen tämän lain nojalla kyseisen jäsenvaltion viranomaiselle toimitettujen tietojen käyttöön todistusaineistona oikeudenkäynnissä, jollei asiaan sovellettavasta menettelystä säädetä erikseen toisin. Suostumus voidaan antaa vain tietoihin, jotka ovat peräisin viranomaisen ylläpitämästä julkisesta rekisteristä eikä tietojen luovuttamiselle ole asetettu rajoituksia.

15 §

Suojattu viestintäkanava

Toimivaltaitten lainvalvontaviranomaisten on käytettävä tietojenvaihtodirektiivin 13 artiklan 1 kohdassa tarkoitettua Europolin suojatun tiedonvaihdon verkkosovellusta (*SIENA-sovellus*),

kun ne lähettävät tietopyyntöjä tai toimittavat tietoja pyynnöstä tai omasta aloitteestaan tämän lain 2 tai 3 luvun nojalla.

Toimivaltaiset lainvalvontaviranomaiset voivat poiketa SIENA-sovelluksen käyttämisestä, jos:

- 1) tietojenvaihdon voidaan olettaa myöhemmin edellyttävän kolmansien maiden tai kansainvälisten järjestöjen osallistumista Interpolin viestintäkanavan kautta tai muulla tavalla;
- 2) tietopyynnön kiireellisyys edellyttää toisen viestintäkanavan väliaikaista käyttöä;
- 3) odottamaton tekninen tai operatiivinen häiriö estää keskitettyä yhteyspistettä tai toimivaltaisia lainvalvontaviranomaisia käyttämästä SIENA-sovellusta tietojenvaihtoon.

16 §

Tiedon tallentaminen ja kopion toimittaminen

Kun toimivaltainen lainvalvontaviranomainen esittää tässä laissa tarkoitetun tietopyynnön, antaa vastauksen tietopyyntöön tai toimittaa tietoja omasta aloitteestaan toisen jäsenvaltion toimivaltaiselle lainvalvontaviranomaiselle, sen on samanaikaisesti varmistettava, että toimitettu tietopyyntö, vastaus tai tieto tallentuu 19 §:ssä tarkoitettuun keskitettyyn asianhallintajärjestelmään.

Edellä 1 momentissa säädetystä velvoitteesta voidaan poiketa, jos tiedon tallentaminen asianhallintajärjestelmään vaarantaisi:

- 1) vireillä olevan erittäin arkaluontoisen rikosasian selvittämisen, jossa tietojen käsittely edellyttää asianmukaista luottamuksellista tasoa;
- 2) terrorismirikostapausten selvittämisen, joihin ei liity hätä- tai kriisinhallintatilanteita;
- 3) yksilön turvallisuuden.

Jos tiedot toimitetaan toisen jäsenvaltion nimetylle lainvalvontaviranomaiselle, pyydetyistä tiedoista on lähetettävä samanaikaisesti kopio kyseisen jäsenvaltion keskitetylle yhteyspisteelle. Kopion lähettämisestä voidaan poiketa 2 momentissa säädyillä perusteilla.

5 luku

Tiedonvaihdon keskitetty yhteyspiste

17 §

Keskitetty yhteyspiste ja sen tehtävät

Keskitetty yhteyspiste toimii keskusrikospoliisissa. Toimivaltaiset lainvalvontaviranomaiset osallistuvat keskusrikospoliisissa olevan keskitetyn yhteyspisteen toimintaan 2—4 luvun mukaisesti.

Keskitetyn yhteyspisteen tehtävänä on:

- 1) vastaanottaa ja arvioida toisen jäsenvaltion toimivaltaisen lainvalvontaviranomaisen sille esittämät tietopyynnot;
- 2) toimittaa tietopyynnot asiassa toimivaltaiselle lainvalvontaviranomaiselle ja, jos pyyntö koskee useampaa kuin yhtä toimivaltaista lainvalvontaviranomaista, koordinoida pyynnön käsittely sekä pyydettyjen tietojen toimittaminen;
- 3) koordinoida pyydettyjen tietojen analysointi ja jäsentely niiden toimittamiseksi toisen jäsenvaltion keskitetylle yhteyspisteelle tai toimivaltaiselle lainvalvontaviranomaiselle;
- 4) toimittaa tiedot toiselle jäsenvaltiolle 7 ja 10 §:n mukaisesti;

- 5) kieltäytyä tietojen toimittamisesta 8 §:n mukaisesti ja ilmoittaa asiasta 9 §:n 1 momentin mukaisesti sekä pyytää tarvittaessa selvennyksiä tai täsmennyksiä 9 §:n 2 momentin mukaisesti;
- 6) lähettää tietopyynnot toisten jäsenvaltioiden toimivaltaisille lainvalvontaviranomaisille tämän lain mukaisesti ja antaa tarvittaessa selvennyksiä tai täsmennyksiä 9 §:n 2 momentin mukaisesti.

18 §

Keskitetyn yhteyspisteen valmiudet

Keskitetyn yhteyspisteen on hoidettava tehtäviään ympäri vuorokauden ja vuoden jokaisena päivänä 7 §:n mukaisia määräaikoja noudattaen.

19 §

Keskitetty sähköinen asianhallintajärjestelmä

Poliisi vastaa tietojenvaihtodirektiivin 16 artiklan mukaisen keskitetyn asianhallintajärjestelmän käyttöön ottamisesta. Keskitetyn yhteyspisteen on käytettävä keskitettyä asianhallintajärjestelmää tässä laissa säädettyjen tehtäviensä hoitamiseksi. Kukin toimivaltainen lainvalvontaviranomainen toimii asianhallintajärjestelmässä käsiteltyjen henkilötietojensa rekisterinpitäjänä.

Asianhallintajärjestelmään on rekisteröitävä seuraavat tiedot:

- 1) 7 §:n mukaiset tietopyynnot sekä kaikki muu tällaisiin tietopyyntöihin liittyvä muiden jäsenvaltioiden keskitettyjen yhteyspisteiden ja toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten kanssa toteutettava viestintä sekä 9 §:n 1 momentin mukaisten tietojen luovuttamisesta kieltäytymistä koskevat tiedot ja mainitun pykälän 2 momentin mukaisia selvennys- ja täsmennyspyyntöjä ja selvennysten tai täsmennysten antamista koskevat tiedot;
- 2) keskitetyn yhteyspisteen ja toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten välinen 17 §:n 2 momentin 2 kohdan mukainen viestintä;
- 3) muiden jäsenvaltioiden keskitetyille yhteyspisteille ja toimivaltaisille lainvalvontaviranomaisille 7 ja 10 §:n mukaisesti toimitetut tiedot;
- 4) 16 §:n mukaiset tiedot.

Asianhallintajärjestelmällä on oltava kyky tuottaa tämän lain mukaista tietojenvaihtoa koskevat tilastot 20 §:n mukaisesti.

Asianhallintajärjestelmään sisältyviin tietoihin liittyvien käyttöoikeuksien ja muiden käsittelytoimien kirjaamiseen sovelletaan rikosasioiden tietosuojalain 19 §:ää.

Asianhallintajärjestelmän sisältämät henkilötiedot saa säilyttää sellaisessa muodossa, jossa rekisteröity on tunnistettavissa, vain niin kauan kuin on tarpeen henkilötietojen käsittelyn tarkoituksen kannalta, jonka jälkeen henkilötiedot on poistettava asianhallintajärjestelmästä. Henkilötietojen säilyttämisen tarpeellisuutta on arvioitava ensimmäisen kerran viimeistään kuuden kuukauden kuluttua siitä, kun tietojenvaihto on päättynyt.

6 luku

Erinäiset säännökset

20 §

Tilastointivelvoite

Poliisi toimittaa sisäministeriölle kunkin vuoden maaliskuun 1 päivään mennessä tilastot edellisenä kalenterivuonna toteutuneesta tämän lain mukaisesta tietojenvaihdosta muiden jäsenvaltioiden kanssa. Sisäministeriö toimittaa tiedot komissiolle.

Edellä 1 momentissa tarkoitettujen tilastojen on sisällettävä ainakin seuraavat tiedot:

- 1) keskitetyn yhteyspisteen ja toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten esittämien tietopyyntöjen lukumäärä;
- 2) keskitetyn yhteyspisteen ja toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten vastaanottamien tietopyyntöjen ja vastattujen tietopyyntöjen lukumäärä, eriteltyinä kiireellisiin ja muihin kuin kiireellisiin pyyntöihin sekä pyynnön esittäneen jäsenvaltion mukaan;
- 3) 8 §:n mukaisesti evättyjen tietopyyntöjen lukumäärä eriteltynä pyynnön esittäneen jäsenvaltion ja kieltäytymisperusteen mukaan.

21 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 . Sen 15 § tulee kuitenkin voimaan vasta 1 päivänä kesäkuuta 2027.

Tällä lailla kumotaan Euroopan unionin jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten välisen tietojen ja tiedustelutietojen vaihdon yksinkertaistamisesta tehdyn neuvoston puitepäättöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäättöksen soveltamisesta annettu laki (26/2009).

2.

Laki

henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain 25 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain (616/2019) 25 §:n 4 momentti seuraavasti:

25 §

Henkilötietojen luovuttaminen Euroopan unionin jäsenvaltion ja Euroopan talousalueen jäsenvaltion lainvalvontaviranomaiselle

Sen lisäksi, mitä tässä laissa ja rikosasioiden tietosuojalaissa säädetään, henkilötietojen luovuttamisesta Euroopan unionin jäsenvaltion lainvalvontaviranomaiselle säädetään Euroopan unionin jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten välisestä tiedonvaihdesta annetussa laissa (/).

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

3.

Laki

henkilötietojen käsittelystä Tullissa annetun lain 23 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan henkilötietojen käsittelystä Tullissa annetun lain (650/2019) 23 §:n 4 momentti seuraavasti:

23 §

Henkilötietojen luovuttaminen Euroopan unionin jäsenvaltion ja Euroopan talousalueen jäsenvaltion lainvalvontaviranomaiselle

Sen lisäksi, mitä tässä laissa ja rikosasioiden tietosuojalaissa säädetään, henkilötietojen luovuttamisesta Euroopan unionin jäsenvaltion lainvalvontaviranomaiselle säädetään Euroopan unionin jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten välisestä tiedonvaihdesta annetussa laissa (/).

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

4.

Laki

henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain 35 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain (639/2019) 35 §:n 4 momentti seuraavasti:

35 §

Henkilötietojen luovuttaminen Euroopan unionin jäsenvaltion ja Euroopan talousalueen jäsenvaltion lainvalvontaviranomaiselle

Sen lisäksi, mitä tässä laissa ja rikosasioiden tietosuojalaissa säädetään, henkilötietojen luovuttamisesta Euroopan unionin jäsenvaltion lainvalvontaviranomaiselle säädetään Euroopan unionin jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten välisestä tiedonvaihdesta annetussa laissa (/).

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Helsingissä 26.9.2024

Pääministeri

Petteri Orpo

Liikenne-, viestintä- ja sisäministeri Lulu Ranne

2.

Laki

henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain 25 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain (616/2019) 25 §:n 4 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

25 §

*Henkilötietojen luovuttaminen Euroopan
unionin jäsenvaltion ja Euroopan
talousalueen jäsenvaltion
lainvalvontaviranomaiselle*

25 §

*Henkilötietojen luovuttaminen Euroopan
unionin jäsenvaltion ja Euroopan
talousalueen jäsenvaltion
lainvalvontaviranomaiselle*

Sen lisäksi, mitä tässä laissa ja rikosasioiden tietosuojalaissa säädetään, henkilötietojen luovuttamisesta Euroopan unionin jäsenvaltion lainvalvontaviranomaiselle säädetään Euroopan unionin jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten välisen tietojen ja tiedustelutietojen vaihdon yksinkertaistamisesta tehdyn neuvoston puitepäätöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäätöksen soveltamisesta annetussa laissa (26/2009).

Sen lisäksi, mitä tässä laissa ja rikosasioiden tietosuojalaissa säädetään, henkilötietojen luovuttamisesta Euroopan unionin jäsenvaltion lainvalvontaviranomaiselle säädetään Euroopan unionin jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten välisestä tiedonvaihdesta annetussa laissa (/).

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

3.

Laki

henkilötietojen käsittelystä Tullissa annetun lain 23 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan henkilötietojen käsittelystä Tullissa annetun lain (650/2019) 23 §:n 4 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

23 §

23 §

*Henkilötietojen luovuttaminen Euroopan
unionin jäsenvaltion ja Euroopan
talousalueen jäsenvaltion
lainvalvontaviranomaiselle*

*Henkilötietojen luovuttaminen Euroopan
unionin jäsenvaltion ja Euroopan
talousalueen jäsenvaltion
lainvalvontaviranomaiselle*

Sen lisäksi, mitä tässä laissa ja rikosasioiden tietosuojalaissa säädetään, henkilötietojen luovuttamisesta Euroopan unionin jäsenvaltion lainvalvontaviranomaiselle säädetään Euroopan unionin jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten välisen tietojen ja tiedustelutietojen vaihdon yksinkertaistamisesta tehdyn neuvoston puitepäätöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäätöksen soveltamisesta annetussa laissa (26/2009).

Sen lisäksi, mitä tässä laissa ja rikosasioiden tietosuojalaissa säädetään, henkilötietojen luovuttamisesta Euroopan unionin jäsenvaltion lainvalvontaviranomaiselle säädetään Euroopan unionin jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten välisestä tiedonvaihdosta annetussa laissa (/).

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

4.

Laki

henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain 35 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain (639/2019) 35 §:n 4 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

35 §

35 §

*Henkilötietojen luovuttaminen Euroopan
unionin jäsenvaltion ja Euroopan
talousalueen jäsenvaltion
lainvalvontaviranomaiselle*

*Henkilötietojen luovuttaminen Euroopan
unionin jäsenvaltion ja Euroopan
talousalueen jäsenvaltion
lainvalvontaviranomaiselle*

Sen lisäksi, mitä tässä laissa ja rikosasioiden tietosuojalaissa säädetään, henkilötietojen luovuttamisesta Euroopan unionin jäsenvaltion lainvalvontaviranomaiselle säädetään Euroopan unionin jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten välisen tietojen ja tiedustelutietojen vaihdon yksinkertaistamisesta tehdyn puitepäätöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäätöksen soveltamisesta annetussa laissa (26/2009).

Sen lisäksi, mitä tässä laissa ja rikosasioiden tietosuojalaissa säädetään, henkilötietojen luovuttamisesta Euroopan unionin jäsenvaltion lainvalvontaviranomaiselle säädetään Euroopan unionin jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten välisestä tiedonvaihdesta annetussa laissa (/).

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20